

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Diplomová práce

2021

Ing. Lenka Kostecká

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra politologie

**EU a podpora udržitelného zemědělství a potravinové
bezpečnosti v Etiopii v letech 2014-2020**

Diplomová práce

Autorka: Ing. Lenka Kostecká
Studijní obor: Politologie – Africká studia
Forma studia: kombinovaná forma
Vedoucí práce: Mgr. Jan Prouza, PhD.

Hradec Králové, 2021

Zadání diplomové práce

Autor: Ing. Lenka Kostecká

Studium: F18NK0024

Studijní program: N6701 Politologie

Studijní obor: Politologie - africká studia

Název diplomové práce: **EU a podpora udržitelného zemědělství a potravinové bezpečnosti v Etiopii v letech 2014-2020**

Název diplomové práce A): EU and its support of sustainable agriculture and food security in Ethiopia in 2014-2020

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

EU patří spolu s členskými zeměmi k největším poskytovatelům oficiální rozvojové pomoci na světě. Systém využití miliardových částek je velmi komplexní a pro běžného občana je tak téměř nemožné ověřit, na jaké konkrétní aktivity jsou tyto veřejné prostředky využity. Cílem této práce je na příkladu podpory udržitelného zemědělství a potravinové bezpečnosti v Etiopii zmapovat, jak systém rozvojové podpory EU funguje. Druhým cílem je na konkrétních příkladech projektů metodou případové studie ověřit vzniklé výstupy oproti stanoveným indikátorům.

Arts, Karin, a Anna K. Dickson. EU development Cooperation: From Model to Symbol .
Menchester: Menchester University Press, 2004. Binns, Tony, Ethienne Nel, a Alan Dixon. Africa - Diversity and Development. London and New York: Routledge , 2012. Dorosh, Paul, a Shahidur Rashid. Food and Agriculture in Ethiopia: Progress and Policy Challenges. Philadelphia: University of Pensylvania Press, 2007. European Commission. "National Indicative Programme for Ethiopia 2014 - 2020." 2014. Faber, Gerrit, a Jan Orbie. Beyond Market Access for Economic Development . London: Routledge, 2009. Jeníček, Vladimír, a Vladimír Krepl. Economics of Development . Prague: Czech Univerzity of Agriculture, 2006. Klíma, Jan. Dějiny Afriky. Praha : NLN, 2012.

Garantující pracoviště: Katedra politologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Jan Prouza, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 31.7.2018

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením Mgr. Jana Prouzy, PhD. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 25. 6. 2021

Anotace

KOSTELECKÁ, LENKA. *EU a podpora udržitelného zemědělství a potravinové bezpečnosti v Etiopii v letech 2014-2020*. Hradec Králové: Filozofická fakulta. Univerzita Hradec Králové. 2021. 111 stran. diplomová práce

Práce v první části popisuje systém fungování rozvojové politiky Evropské unie s důrazem kladeným na rozhodování o jejich klíčových prioritách. Sleduje tvorbu priorit na politické úrovni a jejich postupování do mezinárodních dohod, programových dokumentů jednotlivých úřadů EU až po jejich aplikaci do konkrétních projektů v podporovaných zemích. Po celou dobu přitom práce sleduje dvě zvolená průřezová témata, a to podporu rovnosti pohlaví a podporu užívání udržitelných přírodních zdrojů.

V druhé části je v práci ověřeno na příkladu dvou zvolených rozvojových projektů podpořených EU v Etiopii v sektoru zemědělství, že průřezová témata prostupují celou hierarchií až do konkrétních projektových dokumentů. Hlubší analýza však ukázala, že na úrovni aktivit jsou témata pokryta spíše povrchně bez hlubší analýzy místního kontextu a nemají ambici dosáhnout významné trvalé změny. V projektech navíc chybí zhodnocení dopadu.

Klíčová slova

Etiopie, Evropská unie, rozvojová spolupráce, zemědělství, rovnost pohlaví, udržitelnost, produkce kávy, pastevectví

Annotation

KOSTELECKÁ, LENKA. *EU and its support of sustainable agriculture and food security in Ethiopia in 2014 – 2020*. Hradec Králové: Philosophical Faculty. University of Hradec Králové. 2021. 111 pp. Master thesis

The thesis describes EU development policy creation and implementation, emphasizing decision-making on key cross-cutting topics. It follows the development of policies' priorities, their reflection in international agreements, EU offices' program documents, and eventually their reflection in implementing supported projects in priority countries. There are two cross-cutting topics given the main focus, that is, gender equality and sustainable management of natural resources.

The second part of the thesis evaluates two chosen development projects supported by the EU in the sustainable agriculture sector in Ethiopia between 2014 and 2020. The result shows that the two cross-cutting topics are reflected even in the project documents, and there are activities planned to be implemented to support these topics. Deeper analysis, however, showed the planned activities relatively shallow with no detailed evaluation of the problem's causes in particular communities. Moreover, there is no environmental impact evaluated in any of the projects.

Key words

Ethiopia, European Union, development cooperation, agriculture, gender equality, sustainability, coffee production, pastoralism

Obsah

Zkratky použité v textu.....	9
Úvod	11
1. Rozvojová politika EU.....	15
1.1. Strategické dokumenty rozvojové politiky EU.....	15
1.2. Nástroje rozvojové politiky EU.....	19
1.3. Partnerství s Afrikou.....	24
1.4. Podpora rozvojové politiky občany EU	30
1.5. Rešerše názorů na rozvojovou politiku EU v odborných kruzích.....	31
1.6. Závěrem k rozvojové politice EU.....	37
2. Cíle výzkumu a výzkumné metody	39
2.1. Metodologie	39
2.2. Metody sběru dat	40
2.4 Spolupráce na sběru dat s EU	41
3. Rozvojová politika EU vůči Etiopii.....	43
3.1. Priority Etiopie v oblasti rozvoje	45
3.2. Nástroje rozvojové politiky EU v Etiopii.....	49
3.3. Národní indikativní program pro Etiopii.....	52
3.4. Zhodnocení návaznosti Národního indikativního programu pro Etiopii na principy rozvojové politiky EU.....	54
3.4.1. Specifický cíl 5 - podporovat rovnost mezi muži a ženami	54
3.4.2 Specifický cíl 7 - udržitelné řízení a využívání přírodních zdrojů... ..	55
3.4.3 Shrnutí	56
3.5. Rozhodovací mechanismus pro uvolnění finančních prostředků	56
3.6. EU akce pro kávu v Etiopii	58
3.6.1. Podpora rovnosti mezi muži a ženami	62
3.6.2. Udržitelné řízení a využívání přírodních zdrojů	70

3.6.3. Shrnutí zohlednění dvou vybraných kritérií v projektu EU-CafE....	73
3.7. Zlepšení zdraví hospodářských zvířat pro rozvoj venkova v Etiopii.....	76
3.7.1. Podpora rovnosti mezi muži a ženami	79
3.7.2. Udržitelné řízení a využívání přírodních zdrojů	83
3.7.3. Shrnutí zohlednění dvou vybraných kritérií v projektu HEARD....	85
3.8. Zhodnocení přispívání k prioritám DG DEVCO	87
Závěr	90
Seznam použitých pramenů a literatury	95
Prameny	95
Internetové zdroje.....	95
Další prameny	105
Literatura	105
Přílohy	108
Příloha 1: DG DEVCO specific objectives for years 2016 - 2020.....	108

Zkratky použité v textu

ACP	Africké, karibské a tichomořské země
AfCFTA	Africká kontinentální zóna volného obchodu
APF	Africký mírový projekt
ČR	Česká republika
DCI	Nástroj pro rozvojovou spolupráci
DG DEVCO	Generální ředitelství komise pro mezinárodní spolupráci a rozvoj
EÚČK	Etiopský úřad pro čaj a kávu
ECHO	Generálním ředitelstvím pro humanitární pomoc a civilní ochranu
EDF	Evropský rozvojový fond
EIP	Evropský plán vnějších investic
EK	Evropská komise
EKR	Evropský konsenzus o rozvoji
EU	Evropská unie
EPAs	Dohody o hospodářském partnerství mezi EU a ACP zeměmi
ETFA	Svěřenecký fond pro Afriku
GERD	Velká přehrada etiopského znovuzrození (Grand Ethiopian Renaissance Dam)
GTP II	Plán růstu a transformace II
HEARD	Zlepšení zdraví hospodářských zvířat pro rozvoj venkova v Etiopii

NIP	Národní indikativní program
OÚČK	Oromský úřad pro čaj a kávu
PSNP	Program produktivní záchranné sítě
SDGs	Cíle udržitelného rozvoje

Úvod

Evropská unie je spolu s členskými zeměmi největším poskytovatelem oficiální rozvojové pomoci na světě. V roce 2018 se součet této pomoci rovnal 74, 4 mld. EUR, což v témže roce znamenalo více jak polovinu celkové světové oficiální pomoci (Evropská komise, 2019). Organizace je na tuto skutečnost náležitě hrdá, soudě podle toho, že se o tomto prvenství můžeme dočíst v úvodu většiny dokumentů souvisejících s rozvojovou politikou. Kromě objemu prostředků o komplexitě této politiky svědčí také partnerství se 150 zeměmi po celém světě, které EU naplňuje skrze 140 oficiálních delegací EU (Evropská unie, 2019).

Hlavní priorita, jakou při poskytování prostředků do méně rozvinutých zemí světa EU sleduje, je jasně deklarovaný cíl snižování či postupné vymýcení chudoby. Skutečné motivace, proč EU vynakládá obrovské prostředky v dalších regionech světa, jsou ale různorodé. Roli jistě stále hrají vazby kolonialistických velmocí na bývalé země působení, ale také snaha o nápravu mnohých křivd z minulosti. V posledních letech stále více zaznívá také snaha o posílení globálního vlivu evropského uskupení. Po roce 2015 přišla na stůl také prozaická motivace záchrany stability na samotném starém kontinentu a uvědomění, že globalizace pro bohaté země nepřináší pouze výhody v podobě levného zboží na čínských trzích, ale z nerovnosti plyne i hrozba přesunů lidí za lepšími životy, na které evropský integrační projekt málem doplatil.

Motivace pro pomoc ve světě se vyvíjejí v čase, ale hlavní priorita snižování chudoby provází rozvojovou politiku již dlouhá léta. Časem se na ni nabalily další záměry zejména spojené s globální Agendou 2030 přijatou OSN v roce 2015, která je reprezentovaná 17 globálními rozvojovými cíli (SDGs).

Kulatý rok 2020 je vhodnou příležitostí pro zastavení nad tím, jak se agendu rozvojové politiky daří Evropské unii ve světě naplňovat. Na naplnění SDGs již globální komunita mohla využít 5leté období, zatímco pro rozvojovou politiku EU končí období platnosti hlavních nástrojů, tedy Dohody z Cotonou nebo Evropského rozvojového fondu. V letošním roce by také měly být tyto nástroje

nahrazeny novými, které určí další směr EU, a to zejména ve vztahu k Africe. Na konci roku 2019 zároveň došlo ke změně Evropské komise, která si postupně nastavuje vlastní nové strategické cíle. V souvislosti s bilancí nad rokem 2020 vyvstává otázka zhodnocení toho, co se za ta léta podařilo. K zodpovězení této otázky by měla tato práce přispět.

Pokud by občan EU nebo kterýkoliv další zájemce o informace o využití prostředků na rozvojovou spolupráci zatoužil po jednoduché informaci, jak byly prostředky za poslední léta využity například v Etiopii, bude si na zjištění muset vyčlenit minimálně několik hodin. Není překvapující, že systém práce největšího integračního uskupení světa, je složitý a do jisté míry neprůhledný. Na spolupráci s jednou zemí je využito hned několik nástrojů, které se různě vyvíjí v čase a o koncovém využití peněz se tak dozvíme jen z několika málo projektů, které jsou blíže popsány na stránkách Zastoupení EU v Etiopii.

I proto je jedním z cílů této práce přehledně představit, jak jsou prostředky na rozvojovou politiku využívány na konkrétním případě vybrané země a podporovaného sektoru. Pro tento zúžený výběr rozvojové politiky EU je představena hierarchie volby priorit až po konkrétní způsob realizace jednotlivých projektů.

Hlavní výzkumná otázka pak navazuje na představení konkrétních cílů rozvojové politiky EU a jejich nástrojů. Práce se zabývá tím, jestli jsou specifické cíle stanovené na nejvyšší úrovni EU reflektovány v konkrétních implementovaných projektech v cílových zemích. Tyto cíle vychází z nejvyšších principů fungování EU, ale ve složité hierarchii strategických dokumentů není jisté, že se skutečně propíší i na úroveň geograficky vzdálenou od Bruselu i tisíce kilometrů, tedy do konkrétních projektů, které ovlivní životy lidí zemí, na které rozvojová politika cílí.

Pro zodpovězení výzkumné otázky provedu kvalitativní výzkum, a to konkrétně jedinečnou případovou studii sektoru zemědělství podpořeného z rozvojové spolupráce EU v Etiopii v programovém období 2014–2020. V tomto sektoru budu sledovat naplnění dvou zvolených specifických cílů rozvojové politiky zvolených pro zkoumané období Generálním ředitelstvím pro mezinárodní

spolupráci a rozvoj EU. Postupovat budu od nejobecnějších dokumentů. S každou další kapitolou se pak budu více přibližovat realitě implementace politiky v praxi. V posledních kapitolách dojde na příklady dvou konkrétních projektů, které byly za prostředky na rozvojovou politiku zrealizovány.

Využité metody sběru dat budou analýza dokumentů a pro konkrétní příklady projektů z Etiopie využiji metodu kvalitativního dotazování. Vzhledem k omezenému množství zrealizovaných iniciativ se zaměřím na dva projekty, které rozeberu do většího detailu na základě rozhovorů se subjekty zapojenými do realizace těchto projektů. Prvním z projektů je EU CAFÉ zaměřený na zvýšení produktivity pěstitelů kávy a druhým je HEARD cílící za zvýšení produktivity chovu dobytka skrze zlepšenou veterinární péči. Oba vybrané projekty spadají do vytyčeného sektoru podpory zemědělství, jejich implementace byla plánovaná do roku 2020. Zároveň se jedná o projekty, ve kterých jsou velmi relevantní vybrané specifické cíle, tedy rovnosti pohlaví a udržitelného nakládání s přírodními zdroji.

Reflexi vybraných dvou specifických cílů budu sledovat v celé hierarchii dokumentů od určení unijních priorit po akční plán jednotlivých projektů na případové studii sektoru podpory, udržitelného zemědělství a potravinové bezpečnosti v Etiopii. Vzhledem k rozsahu práce je zhodnocení zúženo na dva cíle rozvojové politiky EU definované Generálním ředitelstvím pro mezinárodní spolupráci a rozvoj EU pro roky 2016 až 2020. Tyto cíle ve zkratce jsou (1) *udržitelný rozvoj, rovná práva žen a mužů* a (2) *snaha o zabránění degradace životního prostředí*. Tyto dvě priority jsem vybrala v souvislosti se zvoleným tématem udržitelného zemědělství, které je v oblastech s nejchudší populací světa úzce spojené právě s otázkami kvality a udržitelnosti životního prostředí, ale také rolí žen a mužů ve společnosti a dalším sociálním vazbám. Zmíněných dvou priorit se budu držet jak při hodnocení dokumentů rozvojové politiky, tak při hodnocení vybraných projektů.

Co se týká teoretických východisek pro zhodnocení dvou specifických cílů v rozvojové politice, tak v oblasti dopadu rozvoje na životní prostředí je známá především teorie Kuznetsovy environmentální křivky, která vychází z předpokladu, že v prvních fázích rozvoje země roste znečištění prostředí

úměrně s rozvojem ekonomiky do okamžiku, kdy zvyšování příjmu umožní dostatečně silné střední třídě se zajímat a investovat do prostředí okolo sebe (Dasgupta, Laplante, Wang, & Wheeler, 2002). Tato teorie nicméně dnes má již mnohé odpůrce. Adrian Flint například představuje argument, že teorie Kuznetsovy křivky vychází z historické zkušenosti evropských zemí, ale situace v méně rozvinutých zemích dnes je rozdílná, neboť velká část negativních dopadů na jejich bezprostřední životní prostředí není spouštěna v důsledku jejich aktivit, ale v důsledku klimatických změn vyvolaných zejména rozvinutými zeměmi (Flint, 2008). Tato práce bude vycházet z Flintovy kritiky teorie Kuznetzovy křivky, neboť Etiopie je jednou ze zemí, na kterou již dnes dopadají důsledky změn klimatu. Nicméně její podíl na příčině tohoto problému je minimální vzhledem k nízkým emisím uhlíku vypouštěných do ovzduší (Germanwatch, 2021).

Názor odborné veřejnosti na dopad prosazování rovnosti pohlaví v rozvojové politice je shrnuto Petrem Debusscherem, který diskutuje začlenění „genderových“ aktivit pouze jako součást specifických sektorů, které mají dopad pouze na úzkou skupinu přímo zapojených žen a spíše utvrzují status quo ohledně rolí žen a mužů ve společnosti, namísto toho, aby naplňovaly ambici širší změny uvažování reprezentované přístupem nazvaným gender mainstreaming (Debusscher, 2013).

1. Rozvojová politika EU

Evropská unie je spolu s členskými zeměmi největším poskytovatelem oficiální rozvojové pomoci na světě. Objem prostředků je využíván na naplňování partnerství se 150 zeměmi po celém světě (Evropská unie, 2019). Z toho vyplývá i fakt, že struktura naplňování politiky je značně komplexní. V následující kapitole se ji pokusím vysvětlit. Hlavní pozornost přitom budu věnovat těm nástrojům rozvojové politiky, které se týkají vztahu EU s Afrikou.

Společná rozvojová politika EU je ustanovena ve čl. 208 **Smlouvy o fungování Evropské unie** zveřejněné v Úředním věstníku Evropské unie 7. 6. 2016. (čl. 208 Smlouvy o fungování EU, 2016), kde je definovaný zejména hlavní cíl EU na poli rozvojové spolupráce, a to snížení a výhledově i vymýcení chudoby. Společná unijní politika by se podle stejného zdroje měla navzájem doplňovat s politikami rozvoje členských zemí.

Další pravidla pro realizaci rozvojové politiky stanovuje čl. 21 **Smlouvy o Evropské unii** zveřejněné v Úředním věstníku Evropské unie 7. 6. 2016 (Smlouva o Evropské unii, 2016), který definuje základní zásady společné mezinárodní politiky, mezi které patří demokracie, právní stát, lidská práva či zásady rovnosti a solidarity. Mezi cíle v oblastech mezinárodních vztahů pak čl. Smlouvy o Evropské unii zmiňuje ochranu zmíněných hodnot uvnitř EU, ale také jejich podporu ve světě, ochranu bezpečnosti, zachování míru. S ohledem na rozvojové země je zmíněna podpora udržitelného rozvoje v hospodářské a sociální oblasti včetně životního prostředí a zapojení těchto zemí do světové ekonomiky a odstraňování překážek mezinárodního obchodu. Zmíněna je také soudržnost mezi jednotlivými oblastmi vnější činnosti a mezi ostatními politikami EU.

1.1. Strategické dokumenty rozvojové politiky EU

Obecný závazek k naplňování rozvojové spolupráce je více rozveden v dalších dvou strategických dokumentech, které byly Uníí přijaty v průběhu programového období 2014—2020, a to v Novém evropském konsenzu o rozvoji a Globální strategii EU (DG DEVCO, 2018). Oba dokumenty zdůrazňují

rozvojovou politiku EU jako základní stavební kámen vztahů unie se světem za jejími hranicemi společně se zahraniční, bezpečnostní a obchodní politikou. Provázanost těchto politik, ale zejména jednota napříč členskými zeměmi by měla zajistit postupné zvýšení vlivu a respektu pro EU ve světě (DG DEVCO, 2018).

Globální strategie EU vznikla v roce 2016, rok po kulminaci uprchlické krize na území Evropy, s cílem sjednotit vizi EU v naplňování zahraniční a bezpečnostní politiky a tím posílit pozici EU jako aktéra globálního vývoje. Jedním z principů zmíněného je právě i zvýšení odolnosti především zemí v geografické blízkosti EU (ale nejen těch) a snížit tak ohrožení EU nestabilitou v okolních regionech (Evropská unie, 2016).

Nový evropský konsenzus o rozvoji (EKR), přijatý v roce 2017¹, zavazuje EU ke snaze spolupracovat na naplnění Agendy pro udržitelný rozvoj 2030 přijaté OSN, zejména skrze naplňování 17 cílů udržitelného rozvoje (dále SDGs). Ty jsou v Konsenzu dále rozděleny do pěti témat tzv. 5P – people (lidé), planet (planeta), prosperity (prosperita), peace (mír) a partnership (partnerství). Jedná se o společný závazek členských zemí při naplňování hlavního cíle rozvojové spolupráce EU a prvního cíle udržitelného rozvoje – boje s chudobou. Dokument definuje společný přístup k rozvojové politice jak pro orgány EU, tak pro členské státy, které by podle něho měly postupovat při naplňování svých vlastních aktivit rozvojové spolupráce. EU se v konsenzu pro rozvoj zavazuje ke třem závazkům:

- 1) propojit jednotlivá témata, jako boj s klimatickou krizí, migrací či reakce na humanitární krize;
- 2) doplnit klasické schéma finanční pomoci o nové možnosti financování, zejména mobilizaci soukromých zdrojů;
- 3) lépe nastavit spolupráci s aktéry rozvojové spolupráce, ať již se jedná o zástupce partnerských zemí či občanskou společnost. (Evropská komise , 2017).

Obecné strategické dokumenty EU zaštiťující celé politiky unie jsou v hierarchii řízení adaptovány jednotlivými generálními ředitelstvími do strategických plánů

¹ Dokument Nový evropský konsenzus je aktualizací dokumentu Evropský konsenzus o rozvoji platného od roku 2006.

spojenými s akčním plánem na konkrétní programové období. V těchto plánech útvary popisují, jak se budou podílet na širších politických cílech Komise, a zároveň si definují své vlastní specifické cíle na nadcházející pětileté období (Evropská komise, 2019).

Pro konkrétní cíle rozvojové politiky pro programové období 2014–2020 se tedy musíme blíže zaměřit na **Strategický plán DG DEVCO pro programové období 2014–2020**. V úvodu dokumentu se generální ředitelství zavazuje k naplňování Nového konceptu rozvoje a Agendy 2030. Zároveň jsou priority rozvojové politiky navázány na priority definované předsedou komise v letech 2014–2020 Jean-Claude Junckera, kterými jsou:

- 1) EU jako silný globální hráč
- 2) Směrem k nové politice migrace
- 3) Energeticky odolná Unie s politikou změny klimatu hledící do budoucnosti
- 4) Nové posílení pracovních míst, růstu a investic (DG DEVCO, 2018).

Se zaměřením na spolupráci se zeměmi mimo Evropu je rozvojová politika nejvíce spjatá s prioritou 1, tedy budování pozice silného hráče na globální scéně. V oblasti rozvojové spolupráce je pro tuto prioritu jednoznačně hlavním regionem aktivit Afrika. Ve strategii je zdůrazněno *posílení strategického partnerství EU a Afriky* založeného na vztahu rovný s rovným, ze kterého by měly mít společný užitek oba kontinenty. Příkladem tohoto propojení jen nově vzniklá Aliance mezi Afrikou a Evropou pro udržitelné investice a zaměstnanost². EK v případě Afriky vychází z předpokladu podpory prosperity a míru na africkém kontinentu může EU mít užitek, neboť oba kontinenty čelí společným hrozbám, zejména změně klimatu a demografické nerovnováze, propojené s otázkou migrace. Proto se spolupráce EU a Afriky promítá téměř do všech priorit DG DEVCO (DG DEVCO, 2018). Pro tuto práci zdůrazním následující priority, které souvisí s tématem udržitelného zemědělství a potravinové bezpečnosti.

1/ Podpora *udržitelného rozvoje* zaměřená na rovnováze mezi třemi složkami ekonomickou, environmentální a společenskou, což je v souladu s Agendou 2030.

² Africa-Europe alliance for sustainable investment and jobs

Udržitelný rozvoj je ve spojitosti se zemědělstvím klíčovým tématem vzhledem k tomu, že se jedná o jediný zdroj obživy pro velké množství nejchudších lidí ve světě. To, jak jsou úspěšní při pěstování plodin a chování zvířat přitom souvisí úzce se životním prostředím, na jehož kvalitě jsou zemědělci zcela závislí. Zemědělství je ale také v nejohroženějších skupinách (nejen) úzce propojeno se společenskými pravidly platnými po staletí. Jakékoli změny je proto třeba vnímat i v tomto kontextu.

2/ Zdůraznění přístupu k rozvojové politice založeném na *prosazování lidských práv a demokracie* s velkým důrazem na politiku rovnosti pohlaví, která by měla být klíčovou hodnotou začleněnou do všech dalších (a nejen rozvojových) aktivit. Rozdělení rolí mužů a žen je klíčové v otázkách obstarání obživy a domácnosti, ale také vlastnictví pozemků hraje důležitou roli. V mnohých společenstvích však tyto role nejsou rozděleny spravedlivě a zpravidla jsou tak zranitelnějšími skupinou ženy, ať již se bavíme o dopadu chudoby či přírodních katastrof.

3/ Závazek EU k podpoře *udržitelného rozvoje a řešení environmentální degradace a zvýšení odolnosti společností vůči klimatické změně a přírodním katastrofám*. Jak již bylo řečeno, životní prostředí je pro zemědělský sektor v nejchudších oblastech světa zcela zásadním faktorem, na kterém závisí přežití milionů lidí.

Tyto priority jsou ve strategii DG DEVCO dále rozvedeny v následujících dvou specifických cílech (kompletní seznam specifických cílů je uveden v příloze 1 práce).

Tabulka 1: Vybrané specifické cíle DG DEVCO pro období 2016–2020

SDG	Cíl EK	DG DEVCO Specifický cíl	Téma EKR
SDG 5	1. EU jako silný globální hráč	SPECIFICKÝ CÍL 5: Působit jako globální aktér s cílem podporovat rovnost mezi muži a ženami , chlapeci a dívkami v souladu s přístupem zaměřeným na práva osob a orientovaným na dobro jednotlivců.	LIDÉ (PEOPLE)
SDG 2, 6, 11, 12,	3. Energeticky odolná Unie s politikou změny	SPECIFICKÝ CÍL 7: Působit jako globální aktér zaměřený na planetu a podporovat odolnost, snižovat riziko změny klimatu a	PLANETA (PLANET)

13, 14, 15	klimatu hledící do budoucnosti	přispívat ke snižování emisí skleníkových plynů. Poskytovat podporu pro konzervaci a udržitelné řízení a využívání přírodních zdrojů , biologické rozmanitosti a ekosystémů. Podporovat udržitelné zemědělství a cirkulární ekonomiku s nízkými emisemi uhlíku.	
------------	--------------------------------	---	--

Zdroj: (DG DEVCO, 2018)

1.2. Nástroje rozvojové politiky EU

Pro naplnění priorit rozebraných v předchozích kapitolách slouží škála nástrojů. V této kapitole si projedeme ty z nich, které mělo k dispozici DG DEVCO v programovém období 2014–2020. Ty můžeme rozdělit na dvě základní skupiny:

1/ *Geografické programy* rozdělují partnerské země dle geografických regionů a fungují na principu individuálních národních programových dokumentů pro každou partnerskou zemi.

2/ *Tematické programy* by měly doplňovat výše zmíněné geografické programy, tam kde jejich mandát nestačí. Patří sem například Evropský nástroj pro demokracii a lidská práva či Nástroj pro podporu míru a stability (DG DEVCO, 2018).

Důležité jsou samozřejmě finanční nástroje, skrze které se programové nástroje realizují. Těmi zásadními jsou:

1/ **Evropský rozvojový fond (EDF)** – jedná se již o 11. fond toho druhu, který zahrnuje financování spolupráce s africkými, karibskými a tichomořskými zeměmi (ACP) pod Dohodou z Cotonou, ale také zámořská území členských zemí EU. Tento fond je určený pro období 2014–2020 a 95 % z jeho prostředků je využito na rozvoj ACP zemí. Tento fond je řízen mimo rozpočet EU a přispívají do něj jednotlivé členské země. Tato výjimka z jinak jednotného rozpočtu EU vychází z historie, kdy mimorozpočtové nástroje byly běžným nástrojem na financování společných politik. Vzhledem k tomu, že členské země mají na partnerské země různorodé vazby, a tedy i zájem o zapojení do rozvojové spolupráce, zůstal tento

nástroj jako jediný mimo rozpočet dodnes, přestože EU se dlouhodobě snaží tuto výjimku zrušit (Evropský parlament, 2014). EDF je úzce provázán s Dohodou z Cotonou, které se v práci věnuji níže. V rámci této dohody se také stanovují cílové částky podpory skrze EDF pro daná období. Následně dochází k jednání mezi členskými státy EU o procentu podílu jednotlivých zemí na naplnění EDF, přičemž procento příspěvku nemusí odpovídat procentu, kterým se jednotlivé země podílí na celkovém rozpočtu EU. Na 11. EDF bylo pro programové období 2014–2020 alokováno 30,5 miliard euro (Evropský parlament, 2014).

EDF je dále využit na tři druhy podprogramů.

- 84 % prostředků je využito na národní indikativní programy (NIP) jednotlivých zemí, popřípadě na regionální spolupráci mezi zeměmi APC
- 12 % prostředků je využito na meziregionální spolupráci uvnitř zemí, kde jsou typické i tematické programy
- 4 % prostředků je poskytnuto skrze investiční nástroj, skrze který jsou podpořeny rizikové investiční projekty, které by v jiných instrumentech nezískaly podporu.

Programových nástrojů, které EU využívá pro realizaci aktivit podpořených z EDF je hned několik. Klíčovou roli přitom hrají NIP, které jsou uzavřeny na úrovni jednotlivých zemí, popřípadě regionů a určují prioritní sektory pro každé uskupení.

- *Projektový přístup* – podpora jednotlivých projektů skrze grantové řízení. Tento přístup většinou obchází místní vládní struktury, neboť jsou projekty realizovány soukromými či neziskovými organizacemi.
- *Podpora rozpočtu* – v tomto případě jsou prostředky napřímo převedeny do rozpočtu partnerské země, aby byly využity na domácí rozvojovou strategii. Jedná se o snahu podpořit budování kapacity jednotlivých vlád spravovat vlastní záležitosti samostatně a umožňuje realizaci institucionálních reforem a jejich harmonizaci s dalšími státními politikami (Evropská komise 2019). Avšak tato podpora je podmíněna kritérii jako transparentnost nakládání s veřejnými financemi, existence strategie a ochota k makroekonomickým reformám.

- *Sektorová podpora* – jedná se o kompromis mezi dvěma zmíněnými přístupy, kdy může být podpořen přímo rozpočet partnerské země v rámci daného sektoru (zemědělství), ale zároveň mohou být využity i granty a nákupy či ke sloučení zdrojů s jinými donory (Evropský parlament, 2014).

Do EDF spadá také specifický nástroj Africký mírový projekt (APF), který představuje hlavní nástroj pro spolupráci EU a Afriky v otázce míru a bezpečnosti (Úřad pro publikace EU, 2019). APF je projekt realizovaný Africkou unií a prostředky z něho jsou využívány na tři druhy aktivit. První aktivitou je přímá podpora mírových operací na africkém kontinentě realizovaných Africkou unií. Druhou aktivitou je budování kapacit v oblasti akceschopnosti, plánování a řízení vojenských struktur, které spadají pod Africkou unii například Africké pohotovostní síly³. V neposlední řadě je z APF podpořena také včasná reakce na bezpečnostní hrozby, pod kterou spadá například mediace (Úřad pro publikace EU, 2019). Pod 11. EDF je na příspěvek do APF vyčleněno necelých 2,5 mld. eur z celkové alokace 30,5 mld. eur.

2/ Nástroj pro rozvojovou spolupráci (DCI) – tento nástroj je hlavním nástrojem uvnitř rozpočtu EU, který je zaměřen na rozvojové země. Na DCI bylo pro období 2014–2020 alokováno 19,6 miliard euro (European Parliament, 2017). Instrument slouží k financování tří typů programů.

- Geografické programy slouží k bilaterálním či regionálním partnerstvím se zeměmi v Asii a Latinské Americe.
- Tematické programy jsou dále děleny na dva podprogramy. První z nich, Globální veřejné statky a výzvy⁴ podporu na podporu životního prostředí a boje s klimatickou změnou, udržitelnou energii, potravinovou bezpečnost a migraci. Druhý podprogram, Organizace občanské společnosti a místní úřady⁵, je zaměřen na budování občanské společnosti a kapacit místních vlád.
- Pan-Africký program EU dovoluje zaměřit spolupráci s Afrikou jako celým kontinentem, a který je klíčovým programem pro realizaci Společné

³ v originále African Standby Forces

⁴ V originále Global Public Goods and Challenges

⁵ V originále Civil Society Organisations and Local Authorities

strategie pro Afriku a EU. V jeho rámci dochází k podpoře zvyšování počtu profesionálů uvnitř afrického kontinentu skrze podporu interkontinentální výměně studentů a k transformaci sektoru chovu dobytka na udržitelný model (DG DEVCO, 2018).

3/ Evropský nástroj sousedství (ENI) – tento nástroj slouží zejména na podporu partnerství se 16 zeměmi v bezprostřední geografické blízkosti hranic EU a vytváření dobrých sousedských vztahů a společné prosperity. Dílčími prioritami jsou udržitelný růst a napojení na evropský vnitřní trh, podpora lidských práv a participativní demokracie, ale také podpora přeshraniční spolupráce včetně výměn studentů apod. (EUR - Lex, 2018). Na ENI bylo pro období 2014–2020 alokováno 15,4 miliard euro.

Svěřenecký fond pro Afriku

Trochu stranou od zmíněných nástrojů rozvojové politiky stojí Svěřenecký fond pro Afriku (ETFA), který vznikl na Summitu k migraci ve Vallettě v roce 2015 v reakci na tzv. migrační krizi. Jeho hlavním cíle je reagovat na prvotní příčiny migrace a vysídlení obyvatel Afriky. Program je implementovaný ve 26 partnerských zemích zejména v oblastech Sahel, Čadského jezera, Afrického rohu a Severní Afriky. Hlavními příčinami migrace, na které program reaguje, jsou demografický tlak, extrémní chudoba, slabá sociální a ekonomická infrastruktura, vnitřní napětí a slabé instituce či potravinová krize a degradace životního prostředí (Evropská komise, 2019).

Vznik nového externího nástroje podmínila také vyšší flexibilita zásahu v případě humanitárních krizí, kde se prokázaly jiné způsoby financování málo flexibilní. ETFA je tedy financován dobrovolnými příspěvky ze strany EU, ale také členských států a dalších donorů. V realitě probíhá plnění fondu zejména z rozpočtů původně určených na pokrytí aktivit z výše zmíněných nástrojů rozvojové politiky (EDF, DCI etc.) (Evropský parlament, 2016).

Evropský plán vnějších investic

Dalším z nástrojů, které EU využívá pro financování rozvojových projektů je Evropský plán vnějších investic (EIP). Tento nástroj vznikl v roce 2015 jako

reakce na požadavek nového schématu financování rozvojové spolupráce v návaznosti na nedostatečnost pokrytí tradičními donory. Cílem je přilákat další donory včetně soukromého sektoru k investování v jinak rizikových regionech a projektech skrze nástroje jako finanční garance, které například umožní bankám poskytnout úvěry začínajícím podnikatelům, kteří by jinak nesplnili podmínky rizikovosti. Další příkladem jsou spojené projekty, do kterých je zapojeno hned několik donorů zároveň. EU podle informace na oficiálních stránkách slibuje až zdesetinásobení svých investic, tedy při vložení 3,1 miliardy eur očekává celkové investice ve výši 30 miliard eur (Evropská komise, 2020). EIP by se mělo v budoucnu stát silnou zbraní zejména při realizaci mitigačních a adaptačních opatření v souvislosti s klimatickou změnou (Evropská komise, 2020).

Příspěvek ČR do EDF

ČR se na plnění 11. EDF podílí ČR 0,8 %, což s celkovou cílovou částkou na sedmileté období ve výši přibližně 3 miliard eur znamená český příspěvek ve výši 243 milionů eur. Jak již bylo řečeno, tato částka se liší od podílu ČR na celkovém rozpočtu EU, který byl například v roce 2018 1,26 %. Vyplývá to z faktu, že ne všechny země mají tak pevné vazby na rozvojové země jako například bývalé koloniální velmoci.

Pro příklad bylo v roce 2019 ČR ze strany EU nařízením uloženo zaplatit 35 milionů eur viz. *Chyba! Nenalezen zdroj odkazů.* Podíváme-li se na výši celkového příspěvku do rozpočtu EU podle Ministerstva financí ČR, která byla v roce 2019 celkem 51 miliard Kč (Ministerstvo financí ČR, 2020). To jsou podle průměrného ročního směnného kurzu eura vůči koruně vypočítaného na základě průměrných údajů ze zdroje ČNB⁶ 2 miliardy eur (ČNB, 2020). Příspěvek do EDF představoval tedy přibližně 1,75 % českého ročního příspěvku na fungování EU a po přepočtení z eur podle uvedeného kurzu se jedná o 900 747 686 Kč.

⁶ Průměrný kurz EUR/CZK za rok 2019 byl vypočítán na 25,67125

Tabulka 2: Příspěvek České republiky do EDF v roce 2019

Splátky EDF v roce 2019	Částka vyměřená k platbě ČR (v eurech)	Celková vybíraná částka EDF (v eurech)	Procento podílu ČR na financování EDF
1. splátka	15 949 000,00	2 000 000 000,00	0, 7975
2. splátka	11 961 750,00	1 500 000 000,00	0, 7975
3. splátka	7 177 050, 00	900 000 000,00	0, 7975
Celkem	35 087 800, 00	4 400 000 000,00	0, 7975

Zdroj: 1. splátka: Eur-lex.europa.eu <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1587286100612&uri=CELEX:52018PC0688>,
2. splátka: Eur-lex.europa.eu <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1587286005631&uri=CELEX:32019D1093>
3. splátka: Eur-lex.europa.eu <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019D1801&rid=6>

Pokud bychom českou roční splátku do EDF vydělili počtem obyvatel ČR⁷, můžeme s trochou nadsázky říct, že se každý občan na rozvojové politice podílel 3, 3 eury neboli 84 korunami. Podle informace zveřejněné Ministerstvem financí se v ČR za stejný objem peněz dá vystavět cca 3 km dálnice (MF ČR, 2019).

1.3. Partnerství s Afrikou

V úvodní části práce byly představeny priority, strategie a nástroje rozvojové politiky stanovené samotnou EU. V následujících řádcích se budu věnovat dohodám s partnerskými zeměmi, skrze které se výše popsané priority naplňují. Vzhledem k tomu, že EU spolupracuje se zeměmi po celém světě, omezím tuto kapitolu pouze na dohody relevantní pro Afriku.

Vzhledem k bezprostřední geografické blízkosti dvou kontinentů, sahá vazba daleko do historie. Po staletí by bylo možné vztahy definovat pojmy jako vykořisťování, okupace a kolonizace, ale také rozvoj a modernizace. O důsledcích obchodu s otroky či kolonizace Afriky evropskými mocnostmi se vedou diskuze dodnes. Vzájemná historie do jisté míry utváří i dnešní vztahy, z evropské strany rámované historickou odpovědností, altruismem, ale především vlastním

⁷ Počet obyvatel ČR byl podle údajů ČSÚ 10, 69 milionu (ČSÚ, 2020)

zájmem, který dlouho spočíval stejně jako za dob kolonialismu v nerostném bohatství a odbytí hospodářské výroby (Oliver, 2011).

Od konce 2. světové války se s postupující evropskou integrací začalo přistupovat ke společné politice vůči bývalým koloniím (včetně afrických zemí), která byla poprvé legálně stvrzena s Římskou smlouvou v roce 1957. V druhé polovině 20. století pak dochází k snižování závislosti afrických zemí na koloniích a vztah se více mění ze závislosti na provázanost (Oliver, 2011). Se vstupem Číny a dalších zemí například z Arabského poloostrova Evropa dále ztrácela své výsadní postavení na kontinentě, což spolu se zvyšujícími se bezpečnostními hrozbami a pohyby obyvatel vedlo k motivaci ustanovit strategické **Partnerství EU-Afrika** pro dva kontinenty vzniklé na summitu EU-Afrika v Káhiře v roce 2000. Jedná se o oficiální politickou platformu pro dialog dvou kontinentů, který se řídí podle **Společné strategie EU-Afrika** přijaté na dalším summitu EU-Afrika v Lisabonu v roce 2007 (Africká unie, 2018). Hlavními cíli strategie je základ pro politický dialog a prohloubení spolupráce dvou regionů. Jednotná strategie je ze strany EU doplněna strategiemi pro tři specifické regiony subsaharské Afriky – Africký roh, Sahel a Guinejský záliv (Evropská Rada, 2020).

Dohoda z Cotonou

Základním stavebním dokumentem, který nastavuje podmínky partnerství mezi EU a 79 ACP zeměmi (včetně 48 subsaharských zemí) je již od roku 2003 **Dohoda z Cotonou**. Hlavní cíle této dohody jdou ruku v ruce s výše popsány cíli rozvojové politiky EU, a jsou jimi snížení až postupné vymýcení chudoby, podpora udržitelného hospodářského, kulturního a sociálního rozvoje partnerských zemí a usnadnění integrace jejich hospodářství do světové ekonomiky (EUR-Lex, 2018). Tato dohoda byla od roku 2003, kdy vstoupila v platnost, několikrát revidována. Naposledy v roce 2017, kdy v ní mimo jiné byly akcentovány nové politiky EU (Globální strategie a Nový rozvojový konsenzus), ale také klimatická změna či boj s HIV. Od roku 2018 probíhají jednání o podobě nové dohody, která zastoupí Dohodu z Cotonou po vypršení její platnosti v únoru 2020 (EUR-Lex, 2018). Dohoda z Cotonou má vlastní orgány, které podporují její naplňování podle pravidel nastavených na summitech

EU-Afrika, z nichž nejvyšším orgánem je Rada ministrů zemí ACP-EU, která zasedá jednou ročně (Evropská rada, 2020).

Podíváme-li se na sféry, které dohoda upravuje, najdeme tři hlavní pilíře – rozvojová spolupráce, ekonomická a obchodní spolupráce a politická dimenze. V oblasti **rozvojové spolupráce**, jak již bylo zmíněno, navazuje Dohoda z Cotonou na priority evropské rozvojové politiky. Podíváme-li se na oblast **obchodní spolupráce**, zde EU vyjednala tzv. dohody o hospodářském partnerství⁸ s cílem ekonomického partnerství, které je podpořeno rozvojovou spoluprací. Jedná se o dohody uzavřené obvykle s celou skupinou zemí z jednoho regionu (Evropská rada, 2020). Mezi další priority v dohodě patří například podpora obchodní spolupráce uvnitř regionů globálního jihu, aby se narušila jejich závislost na vývozu do zemí globálního severu, nebo trochu opačný cíl integrace ACP do světové ekonomiky.

Tyto **dohody o hospodářském partnerství (EPAs)** by podle Evropské komise (EK) měly být šité na míru regionálním socio-ekonomickým podmínkám a zavedení volného obchodu mezi dvěma regiony by mělo být postupné, aby nedošlo k poškození citlivých výrobních sektorů v zemích ACP při uvolnění podmínek pro import evropského zboží. Pro producenty v ACP zemích by zároveň měla být poskytnuta podpora při zavádění přísných sanitárních norem zavedených pro import zboží do Evropy. Obecným cílem je pak přilákání zahraničních investorů a nastartování ekonomického rozvoje v partnerských zemích a tím omezit chudobu (Evropská komise, 2020). Dalším z cílů, které, EPAs sledují, je regionální integrace. Toto platí zejména pro Afriku, kde je míra interkontinentálního obchodu tradičně nízká. Součástí EPAs je tedy podmínka nastavení stejných podmínek pro obchod s EU také mezi zeměmi v regionu. Z dlouhodobého hlediska se EU zavazuje podpořit Africkou kontinentální zónu volného obchodu (AfCFTA)⁹ (Evropská komise, 2018).

Celkový objem obchodu mezi členskými zeměmi EU a Afrikou měl v roce 2018 objem 235 miliard euro, což se rovnalo 32 % celkového afrického obchodu.

⁸ Economic partnership agreement (EPA)

⁹ v originále African Continental Free Trade Area

V závěsu za EU je Čína s obchodem o objemu 125 miliard euro, což činí 17 % afrického obchodu. Poslední z velkých obchodních partnerů je USA s objemem 46 miliard euro, což činilo 6 % obchodu kontinentu (Evropská komise, 2020).

Dokumenty a nástroje zásadní pro rozvojovou politiku v období 2014–2020 přehledně představuje Chyba! Nenalezen zdroj odkazů..

Tabulka 3: Shrnutí dokumentů a nástrojů rozvojové politiky EU vůči Africe v období 2014–2020

Rozvojová politika EU (zakotvená ve Smlouvě o EU a Smlouvě o fungování EU)		
Strategické dokumenty	Rámcové strategické dokumenty	Globální strategie EU Nový evropský konsenzus o rozvoji
	Regionální strategické dokumenty	Společná strategie EU-Afrika Strategie pro jednotlivé regiony
	Mezinárodní smlouvy	Cotonou Agreement (ACP země)
Nástroje	Programové nástroje	Geografické programy Tematické programy
	Finanční nástroje	Evropský rozvojový fond Nástroj pro rozvojovou spolupráci Evropský nástroj sousedství Svěřenecký fond EU pro Afriku Evropský plán vnějších investic

Zdroj: Autorka dle (DG DEVCO, 2018) (EUR-Lex, 2018) (ECDPM, 2020) (Evropský parlament, 2014)

Budoucnost po Cotonou

Dohoda z Cotonou byla původně platná do 29. února 2020. O nové podobě partnerství se zeměmi ACP od roku 2016 probíhají vyjednávání mezi EU a ACP. Vzhledem k tomu, že v únoru 2020 ještě nebyla nová dohoda o partnerství připravena, prodloužila se platnost Dohody z Cotonou do prosince 2020. Mezitím pokračují vyjednávání a v březnu 2020 byla ze strany EU prezentována první vize. Ta prezentuje pět prioritních oblastí pro spolupráci dvou regionů:

1. Partnerství pro přechod k zelené a dostupné energii,

2. Partnerství pro digitální transformace,
3. Partnerství pro podporu udržitelného růst a pracovních míst,
4. Partnerství pro mír a dobré vládnutí,
5. Partnerství pro migraci a mobilitu.

Tyto oblasti přitom navazují na společné priority stanovené na posledním společném summitu EU a AU v Abidjanu v roce 2018. Vidíme, že priority se odsunuly od hlavního cíle boje s chudobou, který není výslovně již zmíněn, k dílčím prioritám více indikující zájmy samotné Evropské unie. Jednání také směřují více k partnerskému přístupu, ze kterého budou mít prospěch obě strany. O tom svědčí i zmínění partnerství u každé z priorit (Evropská komise, 2020). Nové vnímání spolupráce mezi regiony s oboustranným užitkem také zdůraznili zástupci Evropské komise. Vysoký představitel Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku Josep Borrel se k novému směru partnerství vyjádřil následovně.

„Evropská budoucnost je částečně založena na Africe. Abychom mohli čelit společným výzvám, potřebujeme silnou Afriku a Afrika potřebuje silnou Evropu. Na posílení doposud fungujícího partnerství v oblastech jako je mír a stabilita, chudoba a nerovnosti, terorismus a extrémismu, můžeme vydělat hodně. Oba naše kontinenty se potřebují posílit a posílit se navzájem a společně dosáhnout společné ambice, a to lepšího světa založeného na jasných pravidlech.“¹⁰ (Evropská komise, 2020)

Na základě tohoto dokumentu bude v následujících měsících probíhat diskuze s partnery z afrických zemí, které by měly být zakončeny odsouhlasením společného postupu na říjnovém summitu EU-AU v Bruselu (Evropská komise, 2020).

¹⁰ V originále: „A part of Europe's future is at stake in Africa. To face our common challenges, we need a strong Africa, and Africa needs a strong Europe. There is everything to gain from reinforcing our already very strong partnership in areas such as peace and stability, poverty and inequalities, terrorism and extremism. Both our continents need each other to strengthen themselves, to strengthen each other, and to achieve a common ambition: a better world based on a rules-based international order.“

Postoje jednotlivých členských států na podobu EU-ACP se liší. Do vyjednávání v roce 2016 vstupovaly podle Evropského centra pro řízení rozvojové politiky (ECDPM)¹¹ členské státy podle v pomyslných třech skupinách.

První skupina nejnovějších států, které přistoupily po roce 2004, a mezi které patří také ČR, nebyla v názoru vyhraněná. Pro tyto země je to poprvé, kdy se účastní vyjednávání o podobě partnerství EU s ACP a většina z nich přitom nemá historicky silné bilaterální vazby s africkými zeměmi a jejich spolupráce se spíše orientuje na země Východního partnerství, popřípadě post-sovětský blok. Obecně se tyto země staví za oboustranně výhodné partnerství, které by za příspěvek skrze EDF přineslo jasný reciproční užitek pro EU (Tindemans & Brems, 2016).

Druhou skupinu tvoří země bez silných historických bilaterálních vztahů v Africe v čele se skandinávskými zeměmi, které více tlačily na partnerství silně založeném na rozvojovém záměru vycházejícím z Agendy 2030.

Poslední skupinou jsou země se silnými bilaterálními vazbami a zájmy, zejména bývalé koloniální velmoci, které tíhly k zachování stávajícího schématu partnerství i v budoucím období.

Budoucí podobu spolupráce EU a Afriky ovlivní také odchod Velké Británie z EU, který připraví unii o téměř 15 % rozpočtu EDF. Kromě nižšího příspěvku do rozvojové kasy také hrozí větší důraz na podporu frankofonních zemí, které jsou prioritou druhého tradičně silného hráče rozvojové politiky, Francie. Podle Mezinárodní krizové skupiny roli Velké Británie převezme pravděpodobně Německo (The Crisis Group, 2017).

Roli při utváření nového partnerství sehraje jistě i pandemie nemoci COVID-19, se kterou se v současné chvíli svět potýká. Ačkoliv tato situace je v tuto chvíli ještě aktuální a daleko od toho, abychom mohli zhodnotit její dopad na vývoj vztahů dvou kontinentů, již se objevují názory na důraz princip partnerství budoucích vztahů, namísto schématu donor-příjemce. Tento názor vychází ze spolupráce celosvětové komunity jako jediné možnosti, jak společně překonat současné výzvy, které z důvodu provázanosti světa a svou komplexitou překračují možnosti

¹¹ ECDPM – European Centre for Development Policy Management

jedné země, ale i kontinentu se s nimi efektivně potýkat (ať již se bavíme o pandemii či klimatické změně) (ETTG, 2020). Další interpretace současné krize založená na zpochybnění globalizované ekonomiky jako udržitelného systému může ovlivnit jednání, zejména v rychlosti intenzitě, v jaké se bude partnerství snažit pomoci ACP zemím napojit se na zranitelnou světovou ekonomiku. Volání po využití současné krize pro přebudování světové ekonomiky směrem na zelenou, která zaznívájí zejména v rámci EU, budou také jistě hrát roli (ETTG, 2020).

1.4. Podpora rozvojové politiky občany EU

Zajímavý pohled na rozvojovou politiku EU nabízí názory občanů členských států, které mohou v budoucích letech značně ovlivnit budoucí směřování politik vzhledem k politickým bodům, které sbírají představitelé členských zemí.

Podíváme-li se na poslední výzkum veřejného mínění Eurobarometr z roku 2018, který se týkal právě názorů občanů EU na rozvojovou politiku, vidíme trend od roku 2015, kdy se ustálilo procento občanů EU, kteří považují pomoc rozvojovým zemím za důležitou na 89 %. Jedná se o průměr a v jednotlivých zemích se procento značně liší. Například v České republice považovalo rozvojovou pomoc za důležitou 78 % dotázaných, zatímco ve Švédsku 96 %.

Menší procento dotázaných souhlasí s tvrzením, že má rozvojová politika EU pozitivní vliv také na občany Unie. Celkově s tvrzením souhlasí 74 % ze všech dotázaných napříč všemi státy. Toto procento se navyšuje na 89 %, pokud se v otázce objeví konkrétní případ takového přínosu v podobě zlepšeného přístupu ke zdrojům energie (Evropská komise, 2018). Z tohoto příkladu lze vyvodit nízké chápání souvislostí rozvojové spolupráce ze strany běžných občanů. Pokud by tedy byl politický zájem tyto prostředky v budoucnu navýšit, bude nutné lépe okolnosti rozvojové pomoci vysvětlovat běžným lidem. To ostatně vychází také z analýzy výsledků Eurobarometru od Heupers a kol. (Huepers, Taddese, & Filippidis, 2018).

Od roku 2015 přibyla v tomto výzkumu veřejného mínění také otázka, zdali dotázaní souhlasí s tvrzením, že rozvojová politika přispívá k řešení problému

migrace. S tímto tvrzením souhlasí 69 % dotázaných, oproti 73 % souhlasných odpovědí z roku 2015. Tento pokles v souhlasných odpovědích lze číst jako zpětnou vazbu po prvních 3 letech po roce 2015, od kdy se rozvojová politika EU začala více prezentovat jako boj s migrací. Občané EU v roce 2018 věřili v úspěch této politiky méně než v roce 2015.

Optimisticky pro rozvojovou politiku vyznívá otázka, zdali by měla EU utratit za pomoc v zemích Třetího světa více prostředků. Zde došlo k navýšení procenta souhlasných odpovědí na 29 % oproti 22 % v roce 2016. Avšak u této otázky můžeme pozorovat poměrně velké rozdíly v odpovědích jednotlivých členských států. Pouze 12 % občanů ČR si myslí, že by EU měla na rozvojovou politiku utratit více prostředků oproti 44 % Španělů. Nutno dodat, že ČR je v případě tohoto ukazatele na předposlední příčce po Estonsku (Evropská komise, 2018). Podle průzkumu 64 % dotázaných získává informace o rozvojové problematice z televizního vysílání. Až daleko za tímto zdrojem se umístil tisk a sociální sítě, obě po 26 %.

Občané EU z větší části pomoc v rozvojových zemích chápou, ale je potřeba s nimi lépe komunikovat konkrétní problémy, řešení a návaznost na situaci v Evropě. V pozitivním vnímání rozvojové politiky ale existují značné rozdíly mezi jednotlivými členskými zeměmi.

1.5. Rešerše názorů na rozvojovou politiku EU v odborných kruzích

Pokud člověk tráví čas pročítáním strategických dokumentů vytvořených EU pro účely rozvoje v chudších zemích po světě, nemůže se ubránit optimismu. Komplexní systém zaměřený na velké množství problematických odvětví včetně podpory demokracie a udržitelného ekonomického růstu, který je navíc podpořený astronomickými částkami.

Otázka, kterou si ale musíme klást je, jak tyto strategické dokumenty dokáží skutečně odpovídat na problémy rozvojových zemí. Vzhledem k tomu, že si tuto otázku pokládá mnoho odborníků, využiji v této kapitole některé z jejich názorů.

Udržitelný ekonomický růst

Mezi odbornou veřejností se dlouho vede diskuze nad přístupem k udržitelnému růstu při uplatňování rozvojové politiky. Jedni aktéři upřednostňují přístup vycházející z neoliberální doktríny, který upřednostňuje ekonomický rozvoj jako hlavní cestu k boji s chudobou. V praxi se to projevuje snahou donorů o podporu liberalizace obchodu a snížení role vlády v ekonomické sféře a zároveň vytvoření vhodných podmínek zemí pro napojení na světový obchod a export jejich produktů (Farrell, 2010). Avšak tato doktrína má dlouhodobě řadu odpůrců, kteří staví základní předpoklad udržitelnosti na rovnováze mezi třemi pilíři rozvoje, a to ekonomickým, sociálním a environmentálním (Sicurelli, 2016). Postoj EU v tomto ohledu není zřejmý. V základních strategických dokumentech figurují mezi prioritami všechny tři pilíře, avšak v hlavním dokumentu, ze kterého vychází implementace vztahů mezi kontinenty, Dohoda z Cotonou, je důraz jednoznačně kladen na podporu ekonomického rozvoje (Sicurelli, 2016). Podle Daniely Sicurelli je důraz na neoliberalismus nižší než v dokumentech dalších významných donorů jako USA. Rozdíl spočívá zejména ve větším důrazu kladeném na závaznost mezinárodních dohod v oblasti životního prostředí (Sicurelli, 2016).

EU je bezesporu největším partnerem pro export zboží z Afriky vzhledem ke geografické blízkosti. V roce 2017 bylo pro 34 % exportovaného zboží z Afriky cílovou zemí jeden ze členů EU, což se rovnalo exportu o objemu 116 miliard euro. Do Evropy míří také zdaleka největší množství výrobků s vyšší přidanou hodnotou, které dokáží uchovat větší podíl na zisku v zemi výroby. V roce 2017 se jednalo o 37 % ze všeho importovaného zboží do EU v objemu 42 miliard euro (Käppeli, a další, 2019).

EU jistě také sehrává svým příkladem dobré praxe významnou roli s ohledem na motivaci k ekonomické integraci uvnitř Afriky. Zároveň ale existuje mnoho výtek zejména ke konzistenci mezi snahou o rozvoj a dopadem některých opatření v oblasti obchodu.

Podle Anity Käppeli je problematické rozložení prostředků určených na podporu obchodu mezi jednotlivými zeměmi a regiony Afriky. Více jak polovina

prostředků je určena do několika málo zemí, konkrétně Maroka, Keni, Etiopie, Egypta, Tanzanie a Tuniska, tedy v podstatě do dvou regionů severní a východní Afriky. Käppeli dále zmiňuje nedostatečný důraz na nejméně rozvinuté země, které jsou podpořeny méně než 47 %, ačkoliv do této skupiny patří většina zemí kontinentu mimo například právě země regionu Severní Afriky (Käppeli, a další, 2019).

Mezi kritizovanými aspekty rozvojové politiky EU vůči zemím ACP je snaha o budování volného trhu v těchto zemích a zejména dohod o volném obchodu mezi EU a ACP zeměmi. Tuto kritiku Käppeli podporuje argumentem opačného směru toku zboží, tedy příliv levného „zbytkového“ zboží z Evropy směrem do Afriky. Dalším argumentem proti uvolňování trhů v rámci dohod s EU je také podlamování ekonomické integrace uvnitř jednotlivých regionů zemí ACP a oddalování úspěchu Africké kontinentální zóny volného obchodu. K tomu dochází zejména z důvodu různých podmínek obchodu vyjednaných mezi EU a regiony Afriky. S různými tarifními podmínkami je spojený mnohdy zbytečný pohyb zboží po kontinentu, aby exportéři dosáhli na výhodnější podmínky, což komplikuje vývoz. Mnohé z nejméně rozvinutých zemí, tak přímo odmítly na tyto dohody přistoupit (Käppeli, a další, 2019).

Nad tím, zdali je politika volného obchodu a napojení rozvojových zemí na globální trhy, skutečně cestou vedoucí ke snížení chudoby v těchto zemích, se zastavuje také Adrian Flint. Dohody o volném obchodu jsou ve většině případů oboustranné a EU sama porušuje pravidla volného obchodu poskytováním masivních dotací zemědělcům v rámci společné zemědělské politiky. Farmáři z APC zemí mohou ve většině odvětví těžko konkurovat evropským farmářům, jejichž ceny jsou ovlivněné dotovanou produkcí (Flint, 2008). Käppeli k tomuto argumentu zdůrazňuje vliv cen dotovaných evropských produktů na snižování globálních cen mnoha produktů (Käppeli, a další, 2019). Situaci pro země mimo Evropu dále stěžují technické a hygienické požadavky, které jsou zaváděny v rámci obrany šíření nemocí. Splnění těchto požadavků a získání potřebné certifikace je pro mnoho producentů technicky i finančně náročné a snižuje se tak konkurenceschopnost jejich produktů na evropském trhu. Podle Flinta by tak každá z rozvojových zemí měla dobře zvážit, jestli je pro ni volný obchod

v dlouhodobém horizontu benefitem (Flint, 2008). Ačkoliv složitá škála protektivních opatření stále odrazuje mnoho producentů z rozvojových zemí k importu své produkce do EU, Jean-Christophe Bureau a Johan Swinnen ukazují, že negativní dopad ochranných politik EU na globální ceny potravin se snížil. Spolu s dalšími reformami zaměřenými na zjednodušení importu produktů ze zemí globálního jihu tak dnes již import do EU není tak složitý jako byl v nultých letech 21. století (Bureau & Swinnen, 2017).

Dopady politiky rozvoje EU na životní prostředí

Další z kritik, které zaznívají směrem k rozvojové politice EU, je dopad strategie rozvoje volného obchodu na degradaci zranitelného životního prostředí v nejméně rozvinutých zemích. Podle Flinta žije velká většina chudých ze zemí třetího světa v degradovaném prostředí. Podle Flinta existují dva přístupy k boji s chudobou, jeden nazývá soběstačností¹² a druhý samostatností¹³. Zatímco při *soběstačnosti* je zapotřebí zajistit, aby lidé měli přístup k dostatku půdy, v případě *samostatnosti* je zapotřebí myslet na příležitosti, jak si získat příjem jinými prostředky než pěstování plodin pro vlastní spotřebu. Tomu napomůže ekonomický růst, a právě napojení na globální ekonomiku (Flint, 2008). Podle Flinta ve většině rozvojových zemí a zejména v Africe dosud převládá soběstačnost obyvatel a jejich závislost na přírodním prostředí, ve kterém se nachází. To je ale čím dál více degradované zejména v důsledku klimatické změny, ale také nadbytečným užíváním místních lidí ve snaze zajistit sebe a své rodiny (Flint, 2008).

Zvýšená produkce zemědělských plodin v málo efektivním schématu zemědělství navíc posiluje zátěž na životní prostředí, v mnoha oblastech degradované již pouhou snahou farmářů uživit vlastní rodiny. Snaha prorazit na globálních trzích vede mnohé producenty k monokulturnímu pěstování tržních plodin (banánů, cukrové třtiny, káva) ve velkém měřítku, což představuje další riziko pro křehké životní prostředí, kdy jsou mimo jiné tyto plantáže náchylnější na napadení

¹² V originále self-sufficiency

¹³ V originále self-reliance

škůdci. Tyto tržní plodiny přitom mají pouze nízkou přidanou hodnotu a závisí na vývoji cen na mezinárodních trzích, které jsou značně nestabilní. Důsledkem těchto výkyvů je mimo jiné i dominance několika málo firem v mnohých odvětvích. Tyto velké firmy dokáží výkyvy ustát, ale zároveň zneužívají svého postavení na trhu a do značné míry určují ceny výkupu surovin. Těmto firmám mohou malí farmáři jen těžko konkurovat. Situaci ještě zhoršuje vstup supermarketových řetězců na trhy rozvojových zemí, které také dokáží ovlivňovat cenu výkupu zemědělských plodin (Flint, 2008).

Flint argumentuje proti teorii Kuznetzovy křivky, která předvídá se zvyšováním životní úrovně zlepšování životního prostředí na základě historické zkušenosti evropských zemí, a nabízí rozvojovým zemím vyhlídku na léta zhoršujících se podmínek v prostředí, které se začne zlepšovat s ekonomickým rozvojem. Podle Flinta je situace pro rozvojové země rozdílná, neboť velká část z dopadů na životní prostředí není spouštěna v důsledku jejich aktivit, ale v důsledku klimatických změn vyvolaných zejména rozvinutými zeměmi (Flint, 2008).

V posledních letech nicméně v důsledku dopadů klimatické změny stále více začíná být zřejmá naše závislost na životním prostředí, bez jehož zachování nemůže probíhat udržitelný ekonomický růst. Zároveň dnešní technologie umožňují ekonomický rozvoj i při zachování nízko-emisní ekonomiky. Zelené technologie se postupně začínají objevovat jako preferovaný přístup k rozvojové politice (Brookings, 2019).

V prosazování zelených technologií a adaptačních opatření ke klimatické změně se přitom jako světový lídr prosazuje EU (De Roeck, 2019). Podpora rozvojových zemí je podmíněna schváleným národním adaptačním plánem v každé z podpořených zemí, který popisuje základní geografické údaje, klimatickou situaci a určuje základní směry adaptačních opatření. Těmito dokumenty se EU snaží země propojit s mezinárodním systémem pro řešení klimatické změny. Beatriz Perez De Las Heras tvrdí, že vzhledem k tomu, že se jedná o řešení směrem od centrální vlády níže a vzhledem k urgenci s jakou se opatření naplňují, často dochází k nepochopení ze strany místních aktérů a zejména samotných

komunit, jichž se tato opatření týkají a doporučuje více zaměřit na více sektorový přístup (De Las Heras, 2016).

Rovnoprávnost pohlaví

EU se svou agendou, která se kromě ekonomického rozvoje zaměřuje na lidská práva, demokracii a rovnost mužů a žen, vybočuje z řad jiných donorů a vytváří jakýsi kompromis mezi ryze tržním přístupem a přístupem zaměřeným na podporu státních institucí (Käppeli, a další, 2019). Otázkou ale je, jak se daří tyto ideály, často vyžadující změnu smýšlení celé společnosti, naplňovat v programech na místě.

Když dojde na hodnocení účinku aktivit zaměřených na zvýšení rovnoprávnosti pohlaví v Africe, úspěchy jsou spíše limitované. Petra Debusscher tvrdí, že témata jsou součástí programů pouze v určitých sektorech jako vzdělání a zdravotnictví a spíše utvrzují status quo ohledně rolí žen a mužů ve společnosti, namísto toho, aby naplňovaly ambici širší změny uvažování (Debusscher, 2013). Debusscher tvrdí, že ženy by neměly být jedinou cílovou skupinou programů zaměřených na tzv. gender mainstreaming¹⁴. Jeho skutečné naplnění spočívá ve sdílené odpovědnosti obou pohlaví na změně postavení žen a mužů.

Gill Alwood doplňuje názorem, kdy se oslabuje důraz na rovnoprávnost pohlaví v časech krize, kdy převládají témata jako migrace nebo klimatická změna, která gender odsouvají na vedlejší kolej na úrovni konstatování, že by měla být rovnoprávnost prosazovaná ve všech programech. Pokud navíc na tyto principy neklade důraz EU, jakožto tahoun lidskoprávních témat mezi donory, může to narušit jejich naplňování celosvětově. Řešení by podle Alwood bylo položit otázky genderu do středu řešení vzniklých krizí, nikoliv problém marginalizovat (Alwood G. , 2019). Příklad nabízí OSN v reportu popisujícím rovnost pohlaví v naplňování Agendy 2030. Ženy zde staví do centra řešení klimatické krize. Vychází například ze skutečnosti, že celosvětově je většina jídla připravována právě ženami. Ženy tím užívají velké procento spotřebované domácí energie, která zejména v rozvojových zemích pochází z vysoko emisního spalování uhlí či

¹⁴ Gender mainstreaming – prostoupení konceptu rovnosti mužů a žen ve všech politikách a aktivitách dané organizace či společenství

biomasy s nízkou efektivitou primitivních kamínků. Ženy také sbíráním paliva tráví velkou část času a energie. Reakce na tento problém by podle OSN měla být hnána zejména ženskými hlasy a zaměřená primárně na ženy. Ty by se měly zapojit do rozhodování o tom, jak konkrétně tento problém v jednotlivých zemích řešit. Řešení tohoto problému vybudované kolem žen může jediné přinést udržitelnost a zároveň také ekonomický rozvoj (OSN, 2018).

Nedostatečný důraz na otázky genderu dále potvrzuje nizozemský think tank¹⁵ Evropské centrum pro řízení rozvojové politiky (ECDPM), který ve svém výzkumu ohledně Evropské rozvojové politiky poukazuje na rozpor mezi závazky Unie v otázce rovnosti mužů a žen a organizační kapacitě tyto závazky naplnit. Ačkoliv se podle ECDPM objevuje téma genderu v mnoha programech, neexistuje systematický důkaz o jejich naplňování. Téma genderu je spíše formalitou, která se odbývá ve vyplnění statistických údajů v reportech namísto reálného akcentování tématu při implementaci jednotlivých aktivit. Tomuto tématu se pak dostatečně nevěnují ani evaluace samotné EU (ECDPM, 2020).

1.6. Závěrem k rozvojové politice EU

Evropská unie bezesporu je jedním z nejvýznamnějších hráčů na poli rozvojové spolupráce. Díky spojení 27 zemí Unie hospodaří s objemem prostředků, kterým nekonkuruje žádný další světový donor. Zároveň ale toto spojení komplikuje akceschopnost v rozvojové politice z důvodu různých zájmů členských zemí, které navíc ve většině případů realizují vlastní bilaterální rozvojové politiky a mají v konkrétních zemích větší či menší vliv (Bodenstein, Faust, & Furness, 2017). Existuje mnoho dohadů o tom, jestli objem prostředků přináší kýžený dopad na rozvoj regionů. K poznání toho, jak vlastně na konkrétním případě rozvojová politika funguje, se tato práce věnuje ve své druhé části.

V komplexnosti systému fungování rozvojové politiky od vytváření strategického zázemí po implementaci programů se často ztrácí důležité údaje, zejména srozumitelně formulované cíle, prostředky k jejich naplnění, ale zejména výstupy

¹⁵ ECDPM - European Centre for Development Policy Management

celého systému. Nicméně v tomto ohledu lze konstatovat zlepšování s novými programy, kdy například informace o programech vzniklých pro roce 2015 (Svěřenecký fond EU pro Afriku či Evropský plán vnějších investic) jsou poskytovány srozumitelnější formou. Smýšlení evropské veřejnosti je nicméně navzdory špatné informovanosti užitečnosti rozvojové politiky nakloněno.

S postupem času je možné v rozvojové politice EU směrem k Africe pozorovat dva jevy. Prvním z nich je uvědomění si vlastního zájmu na zvýšení stability a prosperity na africkém kontinentu, což bezesporu souvisí s migrační krizí, ale i bezpečnostními výzvami, kterým kontinent a potažmo i jeho regionální sousedé čelí. Toto uvědomění vedlo k druhému jevu, kterým je upouštění od tradičního schématu donor-příjemce a větší důraz na vzájemný prospěch partnerství.

Výzvy, kterým dnes rozvojoví aktéři čelí, a to zejména klimatická změna a její dopady, jsou stále komplexnějšího rázu a jejich řešení převyšuje možnosti jednoho donora. Vstup dalších partnerů z řad expandujících středně rozvinutých zemí do rozvojových zemí navíc oslabilo pozici EU v Africe. Unie v posledních letech stále více nucena řešit i vlastní problémy, ať již se jedná o migrační krizi či Brexit.

Novou výzvou, které bude Unie čelit při naplňování svých zájmů v Africe, je současná pandemie s doposud nejasným dopadem na africké země v oblasti humanitárních potřeb, ale také v oblasti budování a zejména stability demokratických institucí. Například Etiopie, která je v centru zájmu této práce, odsunula dlouho očekávané volby o rok. V dalších zemích dochází k protestům proti preventivním opatřením proti šíření COVID-19 zhoršujícím situaci s živobytím pro velké množství komunit napříč kontinentem.

V dalších kapitolách se podíváme na konkrétní uplatnění politiky rozebrané po teoretické stránce v praxi. Tento postup nám napomůže zhodnotit smysluplnost celé mašinérie rozvojové spolupráce.

2. Cíle výzkumu a výzkumné metody

2.1. Metodologie

Hlavní výzkumnou otázkou, kterou se práce zabývá, je, zda jsou specifické cíle stanovené na nejvyšší úrovni EU reflektovány v konkrétních implementovaných projektech v cílových zemích.

Pro práci byl zvolen kvalitativní výzkum a metoda případové studie, kterou využiji na zkoumání jednoho případu praktického naplňování rozvojové politiky EU v praxi, a to podpory sektoru udržitelného zemědělství a potravinové bezpečnosti v Etiopii. Metoda jedinečná případové studie, která díky detailnímu zaměření na příklad z praxe poslouží k lepšímu pochopení zkoumaného jevu, tedy naplňování průřezových témat v praxi rozvojové politiky EU. Tento druh případové studie byl vybrán proto, že pro hodnocení rozvojové spolupráce je zásadní kontext, který se liší podle lokality, cílové skupiny a sektoru podpory. Výstupy proto omezenou vypovídací hodnotu vzhledem k dalším programům rozvojové spolupráce EU a širšímu teoretickému rámci rozvojové spolupráce, k jehož diskusi by bylo zapotřebí širšího geografického a sektorového výběru příkladů praxe. Případová studie nicméně dobře poslouží k prozkoumání jednoho příkladu, jak může rozvojová spolupráce v praxi vypadat a jaké může mít přínosy a úskalí. Vzhledem k zaměření práce na zkoumání rozvojové spolupráce, která je Podle Jana Hendla by se tento typ případové studie dal zařadit také do skupiny případových studií *Studium organizací a institucí* zaměřeného na implementaci programů a intervencí (Hendl, J., 1997).

I přesto, že je pro výzkum vybrána jen úzká případová studie jedné země a sektoru podpory, je výzkum ještě zúžený na dva specifické cíle rozvojové politiky deklarované Generálním ředitelstvím pro mezinárodní spolupráci a rozvoj EU pro roky 2016 až 2020. Jedná se o dva následující specifické cíle.

SDG	Cíl EK	DG DEVCO Specifický cíl	Téma EKR
SDG 5	1. EU jako silný globální hráč	SPECIFICKÝ CÍL 5: Působit jako globální aktér s cílem podporovat rovnost mezi muži a ženami , chlapci a dívkami v souladu	LIDÉ (PEOPLE)

		s přístupem zaměřeným na práva osob a orientovaným na dobro jednotlivců.	
SDG 2, 6, 11, 12, 13, 14, 15	3. Energeticky odolná Unie s politikou změny klimatu hledící do budoucnosti	SPECIFICKÝ CÍL 7: Působit jako globální aktér zaměřený na planetu a podporovat odolnost, snižovat riziko změny klimatu a přispívat ke snižování emisí skleníkových plynů. Poskytovat podporu pro konzervaci a udržitelné řízení a využívání přírodních zdrojů , biologické rozmanitosti a ekosystémů. Podporovat udržitelné zemědělství a cirkulární ekonomiku s nízkými emisemi uhlíku.	PLANETA (PLANET)

Zdroj: (DG DEVCO, 2018)

Ke specifikaci cílů došlo vzhledem k úměrnosti rozsahu a zároveň se záměrem, aby těmito dvěma vybraným cílům mohlo být věnováno dostatek pozornosti a skutečně porozumět jejich stupni naplnění.

Specifický cíl 5 - podpora rovnosti mezi muži a ženami byl zvolen jako zástupce tzv. průřezových témat, které by tedy měly být reflektovány ve všech aktivitách EU. Zároveň se jedná o cíl, kde si EU klade ambici působit jako klíčový globální aktér v jeho prosazování. Od reflexe tohoto cíle v konkrétních programech se očekává zhodnocení naplnění této ambice.

Specifický cíl 7 - udržitelné řízení a využívání přírodních zdrojů byl zvolen z důvodu návaznosti na sektor podpory, udržitelného zemědělství a potravinové bezpečnosti v Etiopii. V zemi, jejíž populace z velké části závisí na zemědělství závislém na přírodních zdrojích a zároveň zemi, na kterou tvrdě dopadá změna klimatu je udržitelné řízení a užívání přírodních zdrojů zásadní. Druhým důvodem je snaha EU stát se pomyslným světovým leaderem v přechodu na tzv. zelenou ekonomiku, skrze dokument Zelená dohoda pro Evropu (Evropská komise, 2020). To, jak se Unie zároveň snaží o naplnění udržitelné správy zdrojů v zemích, kde naplňuje rozvojovou politiku, nabízí zajímavé srovnání.

2.2. Metody sběru dat

V práci jsou využity následující metody sběru dat.

Analýza dokumentů

Vzhledem k nutnosti porozumět složitému systému, skrze který je naplňována rozvojová politika EU se jeví analýza dokumentů jako základní metoda sběru dat. Jedná se o dokumenty na různých úrovních hierarchie rozvojové politiky, které mají společný znak, kterým je formální politické schválení, ať už zákonodárnými a výkonnými orgány EU, anebo zástupci etiopské vlády. Jsou to tedy dokumenty závazné pro aktéry rozvojové politiky EU. V práci jsou popsány výsledky analýzy obsahu těchto dokumentů v návaznosti na určená kritéria.

Elektronická komunikace

Vzhledem k nemožnosti uskutečnit výzkum přímo na místě realizace projektů proběhl sběr dat zejména metodou dotazování skrze elektronické nástroje, které se zejména směrem k EU ukázaly jako funkční nástroj pro získání potřebných informací. Kromě dotazování e-maily bylo využito také online dotazník pro producenty kávy z Etiopie.

Hlubkové online rozhovory

Vzhledem k pokračující pandemii v průběhu celého výzkumu nebylo možné navštívit aktéry zapojené do projektů přímo na místě. Byla proto zvolena metoda online rozhovorů, které alespoň částečně umožnily porozumět kontextu realizace rozvojových projektů v Etiopii.

2.4 Spolupráce na sběru dat s EU

Jedním z hlavních zdrojů práce je Evropská unie. V následujících řádcích je popsána spolupráce na sběru dat s různými komunikačními kanály. Při psaní jsem narazila hned na několik portálů EU, mezi kterými nebyla zřejmá souvislost a propojení. Při vyhledávání na webu se obvykle na prvních příčkách objeví zastaralé informace, nebo nefungují vzájemné odkazy na dokumenty. Každou informaci je tak třeba hledat z nového zdroje, což vede k zamyšlení nad tím, jestli mezi politikami a programy, které na ně navazují, existuje souvislost. Pro člověka, který se snaží zjistit, jakým způsobem jsou vynakládány prostředky na rozvojovou spolupráci, se dostanou jediné srozumitelné informace v podobě

povrchních příkladů projektů, které ale působí útržkovitě a bez kontextu. Pozitivní změnu je možné pozorovat u novějších programů, například Evropského svěřeneckého fondu pro Afriku, jehož stránky jsou o poznání přívětivější.

Rozpačitě fungovala i odezva jednotlivých kontaktních míst, kde bylo nutné kontakt zopakovat po několikáté, aby se člověk dostal k relevantním informacím. V několika případech bohužel neproběhla odezva vůbec.

Ať už se jednalo o nevhodné reakce jednotlivců, tento styl komunikace vytvořil dojem odtrženosti od běžné reality a vyvolal otázku, jak moc jsou zástupci jednotlivých pozic EU ochotni reflektovat zpětnou vazbu subjektů v Etiopii, pokud i komunikace s vlastními občany působí kostrbatě.

3. Rozvojová politika EU vůči Etiopii

*Co se děje v Africe, ovlivňuje Evropu, a co se děje v Evropě, ovlivňuje Afriku. Naše partnerství je investicí do naší společné budoucnosti. Je to partnerství rovných, ve kterém jeden kontinent podporuje druhý, aby prosperovaly a přetvořily svět v bezpečnější, stabilnější a udržitelnější místo pro život.*¹⁶

Jean-Claude Juncker, listopad 2017

Evropu s Afrikou díky geografické blízkosti pojí vztahy sahající daleko do starověku. Vztah dvou kontinentů se přitom organicky vyvíjí s ohledem na mnohé další proměnné. V posledních letech můžeme ve vývoji EU směrem k Africe vidět výrazný posun a upřednostnění tohoto kontinentu v rámci společných vnějších vztahů před jinými regiony. Dalo by se říct, že tento vývoj odstartovala migrační krize v roce 2015, která připomněla oběma kontinentům právě geografickou blízkost. Migrace a bezpečnost tak v posledních letech stále více ovlivňuje podobu rozvojové politiky. Úvodní citát stávajícího předsedy Evropské komise Junckera tuto závislost shrnuje.

Současné vztahy EU a Etiopie do tohoto popisu vztahů mezi dvěma kontinenty zapadají. Etiopie nejen svou geografickou polohou v centru regionu Afrického rohu, ale také svou velikostí a silou ekonomiky hraje klíčovou roli pro udržení stability v celém regionu Africký roh. V neposlední řadě se na území Etiopie nachází podle údajů UNHCR v roce 2020 735,000 uprchlíků většinou ze sousedních zemí zasážených konflikty (UNHCR, 2020). Zemí také prochází migrační cesta ze Súdánu, Somálska a Eritrey. Pro EU jde tedy o strategického partnera v regionu, jehož spolupráci v oblasti migrace, ať již se jedná o boj s pašeráky uprchlíků, podpora uprchlických a hostujících komunit nebo prevence migrace ve zranitelných komunitách (Delegation of the European Union to Ethiopia, 2016).

¹⁶ V originále: *What happens in Africa matters for Europe, and what happens in Europe matters for Africa. Our partnership is an investment in our shared future. It is a partnership of equals in which we support each other, help each other to prosper and make the world a safer, more stable and more sustainable place to live.* Jean Claude Juncker

Historie partnerství mezi Evropským integračním projektem s Etiopií začala dávno před vznikem EU, jak ji známe v dnešní podobě, a sahá až do 70. let minulého století. Dnes se jedná o pro EU jednoho z nejvýznamnějších partnerů na africkém kontinentě (Delegation of the European Union to Ethiopia, 2016). Svědčí o tom i poměr prostředků, které byly Etiopii vyplaceny podle auditní zprávy k EDF z roku 2018. Podle těchto čísel se jedná po Nigérii o zemi s druhým největším objemem přijatých prostředků v Africe ve výši 138 milionů euro (Evropský auditorský dvůr, 2019). Pozici Etiopie mezi šesti největšími příjemci fondů ze strany EU v letech 2013–2018 potvrzuje studie Evropského centra pro řízení rozvojové politiky (ECDPM, 2020). Vzhledem k tomu, že v Etiopii je kromě Evropské unie zastoupeno několik členských států, které dlouhodobě realizují v zemi svou rozvojovou politiku, je od roku 2013 vytvořena společná programová strategie s cílem naplňování společných priorit. Poslední společná programová strategie byla vytvořena pro období 2017–2020 (Evropská unie, 2018).

Mezi klíčové země rozvojové spolupráce bude Etiopie patřit patrně i v dalším programovém období EU. Zájem o spolupráci stvrдила symbolicky nová předsedkyně Evropské komise Ursula von der Leyen, která podnikla svou první návštěvu mimo EU právě do Addis Abeby, kde oznámila navýšení podpory Etiopie v dalších letech spolu se slovy „*Dnes jsem zde, abych potvrdila závazek EU podporovat Etiopii a její lid na jejich budoucí cestě*“.¹⁷ Ve svém projevu také vzpomenu zemi jako důležitého aktéra pro mír v regionu. Zároveň byl představen balíček podpory ve výši 170 milionů euro mimo jiné na podporu zdravotnické reformy nebo uspořádání poklidných a transparentních voleb v roce 2020 (Evropská komise, 2019).

Hlavní principy politické spolupráce mezi dvěma subjekty jsou popsány v Dohodě z Cotonou, konkrétně v článcích 8 až 13 (Delegation of the European Union to Ethiopia, 2016). Mezi principy spolupráce je kladen důraz na demokratizaci a vládnutí založené na respektu k lidským právům, udržitelný rozvoj, ale také

¹⁷ V originále „I am here today to show the European Union's full commitment to supporting Ethiopia and its people on their future path“.

udržení míru a bezpečnosti v regionu. Obě strany se zde také zavazují k respektu k osobnímu vlastnictví a prosazování principu tržní ekonomiky.

3.1. Priority Etiopie v oblasti rozvoje

Plán růstu a transformace II (GTP II)

Hlavním dokumentem definujícím vizi země v oblasti rozvoje je Plán růstu a transformace II pro roky 2015–2020. Hlavní vizí je ambice země stát se do roku 2025 zemí se středním příjmem, kde je díky zapojení veřejnosti funkční demokracie, dobré vládnutí a společenská spravedlnost. Vize má být naplněna skrze produktivní, konkurenceschopnou a inkluzivní ekonomiku (Federal Democratic Republic of Ethiopia, 2016).

Sektor zemědělství by měl podle GTP II tvořit základ pro růst ekonomiky v daném období. Zvýšená produkce by nejen měla uživit rostoucí populaci, ale být také zdrojem exportních surovin, a tedy bránit další inflaci etiopského birru a dále by se mělo tvořit suroviny pro rodící se průmysl. Pro zemědělství dokument stanovuje tři základní principy. První z principů je udržitelný růst sektoru v souladu se Strategií zelené ekonomiky, druhý je zvýšení produktivity, které podpoří celkový růst ekonomiky a poslední princip je účast mládeže a žen na restrukturalizaci zemědělství, aby i tyto skupiny měli z opatření prospěch. Konkrétní cíle jsou pak definovány v podobě navýšeného množství jednotlivých zemědělských produktů. Jeden ze směrů rozvoje zemědělství je navýšení produkce plodin s vysokou přidanou hodnotou malých producentů včetně produkce kávy (Evropská komise 2017). Aby mohlo být dosaženo zvýšené produkce a zároveň nedocházelo k degradaci prostředí, část dokumentu řeší také konzervaci přírodních zdrojů skrze lepší řízení povodí, půdy a rozvoj zavlažování.

V oblasti genderové rovnoprávnosti GTP II stanovuje také základní tři principy. Prvním je posílení ženských a mládežnických organizací. Druhý princip je aktivní zapojení žen a mládeže do rozvojových programů a zajištění jejich rovnoměrného užítku z těchto programů. Poslední z principů je koordinace mezi jednotlivými skupinami pracujícími se ženami či mládeží na všech úrovních (Federal Democratic Republic of Ethiopia, 2016). Ačkoliv v úvodu dokumentu je zmíněna

také celková změna vnímání rovnosti pohlaví etiopskou společností, GTP II jako by se ženy snažil vyčlenit jako speciální skupinu. O osvětě mezi muži není zmínka.

Strategie zelené ekonomiky

Strategie z roku 2011 nazvaná Etiopská klimaticky odolná zelená ekonomika¹⁸, se může zdát z pohledu středoevropské země bránící se závislosti na spalování uhlí pokrokovým dokumentem. Hned v úvodu se Etiopie hlásí k spoluodpovědnosti za boj se změnou klimatu a deklaruje svou snahu se stát světovým prvořadým hráčem v prosazování zelené ekonomiky. Odhaduje, kolik emisí skleníkových plynů by stomilionová země vyprodukovala k tomu, aby dosáhla cíle stát se ekonomikou se středním příjmem s využitím konvenčních prostředků. A zároveň odhaduje, kolik by stál dovoz obvyklých zdrojů energie, jejichž zdroji země disponuje jen v malé míře (Federal Democratic Republic of Ethiopia, 2011).

Při rozvoji své ekonomiky tedy etiopská vláda zamýšlí přeskočit obvyklou prvotní fázi environmentální Kuznetsovy křivky a při budování infrastruktury rovnou zavádět zelené technologie, ať již se jedná o energetiku, či dopravu. Jedním ze zdrojů, který by měl investice do zelených technologií umožnit, jsou mimo jiné i klimatické finance, na které by země měla dosáhnout právě díky mitigačním dopadům některých opatření prosazovaných ve strategii (Federal Democratic Republic of Ethiopia, 2011).

Tato strategie je do jisté míry možná zejména díky budoucímu zdroj energie generovanému vodní elektrárnou instalovanou na vznikající Velká přehrada etiopského znovuzrození (GERD)¹⁹. Ačkoliv se z mezinárodně politického ohledu jedná o kontroverzní projekt, který dal vzniknout sporu mezi Etiopií a další regionální mocností Egyptem. Z pohledu strategie zelené ekonomiky Etiopie se ale jedná o skvělý krok, který by čtyřnásobně navýšil současnou nestabilní produkci síťové energie v Etiopii a umožnil zemi energii vyvážet (Power Technology, 2019).

¹⁸ V originále: Ethiopia's Climate-Resilient Green Economy

¹⁹ V originále Grand Ethiopian Renaissance Dam

Strategie zelené ekonomiky pro Etiopii je beze sporu ambiciózní dokument. Otázka zní, do jaké míry se daří její cíle naplňovat v realitě. Do médií se zatím prosadila zejména kampaň zaměřená na výsadbu 4 miliard stromů v roce 2019, která byla zviditelněná zejména světovým rekordem ve výsadbě 200 tisíc stromů po celé zemi během jediného dne. Boj s odlesněním je jednou z priorit strategie zelené ekonomiky. Skutečná změna ale vyžaduje dlouhodobou práci při obnově lesních porostů. A nelze nepozastavit nad otázkou, kolik ze zasazených stromů se podaří vypěstovat do dospělých stromů.

Podíváme-li se na sektor zemědělství, zde je podle současných dat uvedených ve strategii největším zdrojem emisí chov dobytka a užívání hnojiv. Tyto emise se podle projekce budou zvyšovat s rostoucí populací a zvyšující se poptávkou po potravinách. Strategie ale vidí hlavní růst produkce ve zvyšování produktivity, jak při chovu dobytka, tak při pěstování plodin bez zvyšování počtu hlav a expanze obdělávané půdy. V oblasti pěstování plodin jsou zde jmenovány tři iniciativy:

- zintenzivnění pěstování plodin kvalitnějšími vstupy a lepšího využití zbytků po pěstovaných plodinách,
- vytváření nových zemědělských ploch v degradovaných oblastech zavedením zavlažovacích schémat namísto současné praxe využití ploch po vykácených lesech,
- zavedení nízko emisních technik jako pěstování rostlin umožňujících efektní využití dusíku a uhlíku či podpora využívání organického hnojiva.

V oblasti chovu dobytka strategie preferuje tyto přístupy:

- zvýšení efektivity hodnotového řetězce chovu dobytka zlepšením zdraví a podmínek pro obchodování,
- podpora konzumace nízko emisního zdroje bílkovin drůbeže,
- mechanizovat tažní sílu, tj. zavést mechanická zařízení pro orbu a zpracování půdy, která by mohla nahradit přibližně 50% tahové síly zvířat, což – navzdory spalování paliv – povede k čistému snížení emisí skleníkových plynů,
- správa pastvin, aby se zvýšila schopnost absorpce uhlíku za zvýšení produktivity.

Tato opatření by měla zaručit snížení uhlíkových emisí při současném zvýšení produktivity sektoru zemědělství a měla by se projevit v podobě konkrétních projektů (Federal Democratic Republic of Ethiopia, 2011).

Rovnost pohlaví

Ačkoliv je Etiopie zemí, která z celé Afriky historicky měla nejvíce panovnic žen, dnešní postavení žen ve společnosti nelze brát za rovnocenné mužům. Nerovnost tedy není dána zákony, které by ženy v běžném životě znevýhodňovaly. Naopak na úrovni tvorby zákonů dochází ve věci rovnosti pohlaví k pokroku (Bekana, 2019). Důkazem je i gesto současného předsedy vlády Abiye, který svůj vládní kabinet v roce 2018 obsadil z poloviny ženami a do čela země dosadil prezidentku (BBC, 2018). Tato politická vůle však neodráží náladu běžné společnosti, kde jsou ženy nadále viděny na nižším pomyslném stupni hierarchie za muži a v některých oblastech dokonce i za rodinným dobytkem, jak dosvědčilo hned několik dotazovaných osob v rámci výzkumu (Pešková, 2021).

Obecně lze situaci zobecnit tvrzením, že ženy mají omezený přístup ke zdrojům, což je znevýhodňuje oproti mužům. Prvně mají ženy *omezený přístup ke vzdělávání*, který je zapříčiněn i praktickými důvody jako strachem o bezpečí dívek, které často musí docházet dlouhé vzdálenosti a sexuálně orientované násilí není výjimečné. Ve vesnických školách navíc často není dostatečná hygienická infrastruktura, což odrazuje dívky od jejich navštěvování. V některých případech také dívky zastávají domácí práce a nezbývá čas na školu. Přestože se poměr dívek, které byly alespoň na nějaký čas zapsány ve škole, v Etiopii zvýšil z 27 % v roce 2016 na 82 % v roce 2016, existuje zde stále rozdíl mezi pohlavími. Podíl mužů zapsaných do vzdělávání byl v roce 2016 téměř 90 %. (Wright, 2020).

Nevzdělané dívky častěji končí v brzkém manželství, kde plně přebírají *starost o rodinu a domácnost* a na rozvoj nezbývá čas ani energie. Role ženy v Etiopii je tradičně vnímána zejména v péči o rodinu a domácnost, což jim zabírá většinu času. Problém je v tom, že většina těžké práce, kterou zastávají, není ohodnocena mzdou a *nemají tedy přístup k výdělku*, který by mohly využít pro další rozvoj. Stejně tak uvnitř komunity zastávají ženy častěji práce s nižšími výdělky (Bekana, 2019). Muži tedy kontrolují více výdělečné činnosti a drží tak ženy pod vlastní

kontrolou a nárokují si většinu rozhodovacích práv jako živitelé rodiny. Stejná analogie se pak dá využít i na úrovni komunity, kde také muži kontrolují nejdůležitější sféry života a ženy mají pouze omezené rozhodovací možnosti (Bekana, 2019).

Jak již bylo řečeno výše, země si situaci uvědomuje a také obrovský rozvojový a ekonomický potenciál zrovnoprávnění žen, a proto je rovnost mezi muži, ženami a chlapci a dívkami jedním z hlavních pilířů GTP II. Změny jsou však velmi pozvolné.

3.2. Nástroje rozvojové politiky EU v Etiopii

Rozvojová politika EU v Etiopii využívá v období 2014–2015 různé nástroje své rozvojové spolupráce pospané obecně v **1.2.** V zásadě zde rozvojová spolupráce stojí na čtyřech pilířích.

1. Programová rozvojová asistence spadající po Evropský rozvojový fond (EDF) v celkové výši přesahující 1 miliardu euro.
2. Rozvojová asistence spadající pod tematicky zaměřené programy (demokracie, lidská práva, mír a stabilita a další)
3. Projekty realizované z rozpočtu Evropského svěřeneckého fondu pro Afriku realizované s cílem vyřešit příčiny migrace a vysídlení obyvatel.
4. Zvýhodněné půjčky Evropské investiční banky na projekty v oblasti vodních zdrojů a energie.

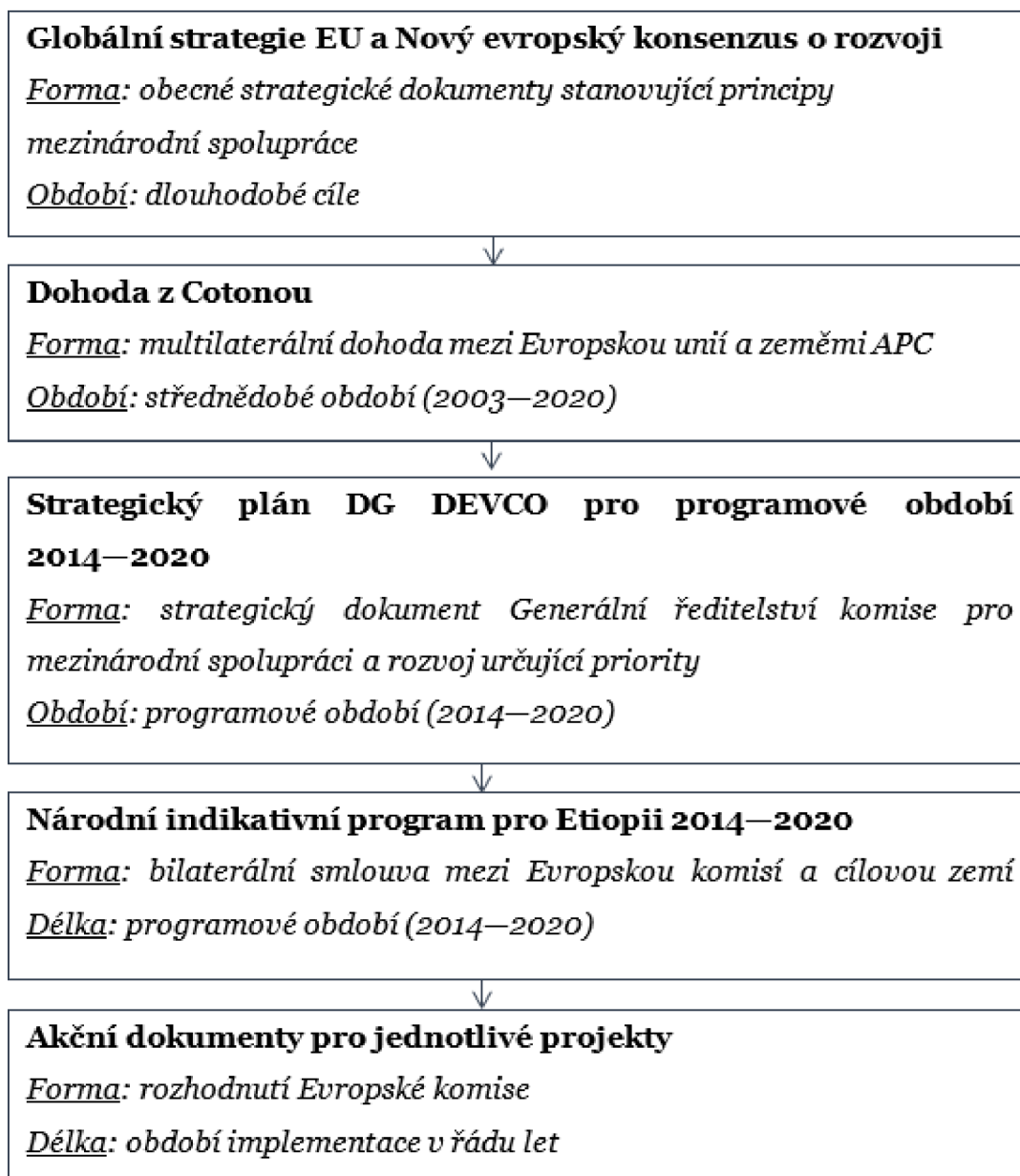
Celkový objem prostředků plánovaný v programovém období převyšoval 2 miliardy euro (Delegation of the European Union to Ethiopia, 2016).

Je třeba zmínit, že kromě rozvojové asistence na úrovni EU poskytují další prostředky některé z členských států EU, pro které patří Etiopie mezi prioritní země rozvojové spolupráce. Mezi tyto země patří také ČR. Mimo prostředků na rozvojovou spolupráci jsou do země uvolňovány každoročně také nemalé prostředky na humanitární asistenci. Pro příklad v roce 2018 se humanitární asistence poskytovaná Generálním ředitelstvím pro humanitární pomoc a civilní ochranu (ECHO) se rovnala 67 milionům eur (Evropská komise, 2019).

Vzhledem k tomu, že se tato práce zaměřuje na rozvojovou podporu pod pilířem 1 z EDC, shrneme si v dalších řádcích mechanismus stanovení cílů této podpory.

Chyba! Nenalezen zdroj odkazů. zobrazuje hierarchii dokumentů, které určují priority a konkrétní podobu rozvojové politiky pro jednotlivé země a odvětví. Dokumenty stanovující obecné principy jsou schvalovány na celounijní úrovni a znamenají v podstatě společnou vizi členských zemí v daném tématu. V Dohodě z Cotonou, nebo v obdobném budoucím dokumentu dochází ke stvrzení principů a priorit mezi EU a skupinou zemí, které budou příjemci prostředků plynoucích z rozvojové spolupráce.

Schéma 1: Hierarchie dokumentů, které definují rozvojovou politiku pro jednotlivé země a odvětví na příkladu Etiopie



Na jednotlivá programová odvětví si stanovuje Evropské komise, výkonný orgán rozvojové politiky, vlastní priority na programové období, které dále potvrdí bilaterálně s každou zemí z příjemců. V poslední instanci jsou pak schvalovány konkrétní projekty, které povedou k naplnění stanovených cílů a priorit. V 1. kapitole této práce byly popsány první tři stupně hierarchie popsané na *Chyba! Nenalezen zdroj odkazů..* V následujících kapitolách se bude práce věnovat nižším stupňům implementační struktury.

3.3. Národní indikativní program pro Etiopii

Spolupráce mezi EU a Etiopií v programovém období EU 2014–2020 je do většího detailu definovaná v Národním indikativním programu pro Etiopii. Tento plán navazuje jak na společnou programovou strategii EU, tak na Plán růstu a transformace II. Priority, které EU spolu s Etiopií pro svou rozvojovou spolupráci zvolila tak vychází z cílů, které si Etiopie sama určila v rámci GTP II. Ve stručnosti lze hlavní strategický cíl Etiopie shrnout do snahy stát se ekonomikou se středním příjmem do roku 2025. Samostatná strategie země pro zelenou ekonomiku nazvaná ke zmíněnému cíli připojuje také snahu založit ekonomický rozvoj právě na zelené ekonomice (Federal Democratic Republic of Ethiopia, 2011) Hlavní podpořené sektory včetně finanční alokace shrnuje **Chyba! Nenalezen zdroj odkazů.** Aktivita zahrnuté pod tímto NIP jsou hrazeny výhradně z Evropského rozvojového fondu. Jedná se tedy o dokument stanovující plán čerpání z EDF do cílové země Etiopie ve stanoveném období.

Tabulka 4: Podpořené sektory v rámci NIP včetně alokace a podílu na celkovém rozpočtu NIP

Sektor	Alokace (v milionech eur)	% z celkového rozpočtu NIP
Udržitelné zemědělství a potravinová bezpečnost	252,40	33,9
Zdraví	200,00	26,8
Dopravní infrastruktura a zelená energie	230,00	30,9
Občanská společnost a synergie vládnutí	52,00	7,0
Podpůrná opatření	10,60	1,4
Celkem	745,00	100

Zdroj: (National Indicative Programme for Ethiopia, 2014)

Průřezovým tématem pro všechny sektory je podpora občanské společnosti a synergie vládnutí. Napříč všemi programy by také měla být zdůrazňována rovnost pohlaví, zejména otázka rovnoměrného prospěchu z programů pro obě pohlaví a možnost žen podílet se na rozhodování, které je v kontextu rozvojových projektů často chápáno jako možnost dosáhnout udržitelných výstupů zejména v otázce nutričního zajištění rodiny vzhledem k tradičním rolím, které ženy zastávají. Indikátory, které se týkají rovnosti pohlaví, by měly být stanoveny pro všechny

podporované sektory. Mezi další sledované průřezové ambice patří například podpora tržního prostředí a ekonomické integrace (National Indicative Programme for Ethiopia, 2014).

Podle informací poskytnutých Kontaktním centrem Europe Direct vznikají národní indikativní programy pro jednotlivé země na návrh Evropské komise. Následně jsou diskutovány s komisí spravující EDF a poté vznikne rozhodnutí na úrovni Evropské komise. Národní indikativní programy jsou bilaterálního charakteru a jsou schváleny jak Evropskou komisí, tak vládou příslušné země.

V roce 2017 proběhlo průběžné vyhodnocení naplňování NIP. Na základě tohoto vyhodnocení byl pak NIP v roce 2018 aktualizován. Výsledkem aktualizace bylo snížení celkových výdajů ve výši 30 milionů euro (Evropská komise, 2018). Změněn byl také poměr prostředků mezi jednotlivými sektory. Hlavními příčinami změn byly proměny cílů rozvojové politiky EU, a to zejména přijetí Agendy 2030, ale také Pařížské dohody nebo Globální strategie EU či Evropského konsenzu pro rozvoj. Ke změnám také podle průběžné zprávy došlo v situaci v Etiopii, kde zejména kvůli vysokému populačnímu růstu narůstá počet mladých nezaměstnaných a zhoršuje se potravinová bezpečnost v důsledku dopadu klimatických změn a rozsáhlých such (Evropská komise, 2018). Roli hrálo také dodatečné financování směrem do Etiopie skrze Svěrenecký fond pro Afriku. Novou alokaci prostředků vyčísluje **Tabulka 5**. Je vidět, že se navýšila alokace určená pro sektor Dopravní infrastruktury a zelené energie na úkor Udržitelného zemědělství. Nutno dodat, že sektor zemědělství je značnou měrou podpořen právě ze Svěreneckého fondu pro Afriku skrze projekt RESET.

Tabulka 5: Podpořené sektory v rámci NIP včetně aktualizované alokace a podílu na celkovém rozpočtu NIP po průběžném hodnocení v roce 2017

Sektor	Alokace (v milionech eur)	% z celkového rozpočtu NIP
Udržitelné zemědělství a potravinová bezpečnost	220,00	30,8
Zdraví	190,00	26,6
Dopravní infrastruktura a zelená energie	241,00	33,7

Občanská společnost a synergie vládnutí	56,00	7,8
Podpůrná opatření	8,00	1,1
Celkem	715,00	100

Zdroj: (Evropská komise, 2018)

Podíváme-li se na celkový podíl, kterým se na financování EDF podílí ČR, tedy 0,8 %, celkem na naplnění NIP pro Etiopie čeští občané přispějí 5 720 000 eury. Každý občan ČR tak konkrétně za 7 let trvání programu přispěje na Etiopii asi půl eura.

3.4. Zhodnocení návaznosti Národního indikativního programu pro Etiopii na principy rozvojové politiky EU

V následujících řádcích se podíváme na to, jak Národní indikativní program pro Etiopii navazuje na dva zvolené specifické cíle rozvojové politiky EU. NIP je bilaterální dokument, který musí respektovat nejen priority EU, ale také země, která bude prostředky přijímat. V ideálním případě se využijí shodné priority, na kterých se rozvojové programy postaví. V případě Etiopie, která je tradičním partnerem EU navazují zvolené priority také na aktivity realizované v předchozích programových obdobích.

3.4.1. Specifický cíl 5 - podporovat rovnost mezi muži a ženami

Naplňování specifického cíle 5 je zmíněno zejména mezi průřezovými tématy, kde přímo navazuje na závazek EU, aby 75 % prostředků určených na podporu rozvojových zemí bylo využito na podporu rovnosti pohlaví a posílení role žen ve společnosti (tzv. empowerment). V dokumentu se objevuje pojem gender mainstreaming. Podle definice tohoto přístupu Evropského institutu pro rovnost pohlaví tento přístup odlišuje dva druhy aktivit v oblasti podpory rovnosti pohlaví. Jedná se o aktivity, které se zaměřují pouze na ženy. Přístup uznává jejich přínos pro přímo zapojené ženy. Zpochybňují však jejich přínos pro změnu vnímání rovnosti pohlaví ve společnosti jako celku a na něj navazující distribuci zdrojů apod., a nejsou tedy efektivními nástroji pro odstranění nerovnosti mezi ženami a muži. Druhý typ aktivit cílí na všechny skupiny populace a klade si ambici změnit vnímání problematiky rolí žen a mužů ve společnosti jako celku. Tento přístup přímo míří k prozkoumání všech oblastí sociálního, politického a

ekonomického uspořádání společnosti s cílem zjistit možné nerovnosti mezi pohlavími a jejich příčiny a postupnými procesy tyto příčiny odstranit (European Institute for Gender Equality, 2017).

V NIP je dále s ohledem na rovnost pohlaví zmíněna snaha o to, aby ženy i muži měli z programů stejný přínos. Toto pravidlo je více rozvedeno při bližší definici podpory v sektoru zemědělství. Je zde zdůrazněna role žen pro zvyšující se prosperitu v rurálních oblastech skrze pravidlo, kdy ženy využívají velkou část svého příjmu ze zemědělských aktivit pro nákup potravin pro rodinu a zejména děti. Z tohoto důvodu by mělo být zaručeno, aby ženy měly z programů rovný prospěch jako muži. Dále je zmíněna specifická skupina žen samozivitelek.

Z NIP není zřejmé, jak moc bude možné v praxi implementovaných programů následovat výše zmíněné principy gender mainstreamingu. U jediné konkrétní zmínky o rovnosti pohlaví jsou ženy stavěny jako samostatná skupina (včetně například samozivitelek) a není tedy zřejmé, jestli bude existovat tlak na ambici více komplexního pojetí mainstreamingu nad snahu, aby ženy mohly být zapojeny do programů ve stejné míře jako muži.

3.4.2 Specifický cíl 7 - udržitelné řízení a využívání přírodních zdrojů

Hned v úvodu NIP je jednou z hlavních priorit podpora udržitelné transformace a růstu sektoru zemědělství, což je prioritou. Také téma udržitelného využívání přírodních zdrojů se dále objevuje mezi průřezovými tématy, ať již v souvislosti s vyrovnáním se s dopady klimatických změn nebo v souvislosti s ochranou biodiverzity a šetrného zacházení s přírodními zdroji. V plánu je v souvislosti s podporou udržitelného zemědělství zmíněné zachování trojí rovnováhy mezi zvýšením zemědělské produkce, zlepšením udržitelného řízení přírodních zdrojů a ochrany zranitelných lidí skrze zvýšení jejich dlouhodobé odolnosti.

Kromě sektoru zemědělství je využití přírodních zdrojů zmíněno také v podpoře energie, kde je deklarován cíl nízko emisní energetiky.

Důležitá je zmínka o zhodnocení dopadů na životní prostředí. To je zmíněno v rámci sektoru zemědělství, ale pouze u specifického cíle zaměřeného na podporu udržitelného řízení přírodních zdrojů, kde je uvedeno, že je toto

zhodnocení vyžadováno. U specifického cíle zaměřeného na zvýšení produkce kávy a zefektivnění chovu dobytka sice toto zhodnocení vyžadováno není. Možný negativní dopad je ale zmíněn v sekci rizik, kde je přímo zmíněný možný negativní dopad zvýšené intenzifikace zemědělství na využití vody, degradaci půdy užití chemikálií a ztrátu biodiverzity. Jako opatření proti zmírnění těchto rizik dokument navrhuje provést zhodnocení dopadu na životní prostředí, které programy zaměřené na zvýšení intenzifikace budou mít a zároveň prosazování efektivního využití vodních zdrojů, péči o půdu a využití organických hnojiv a pesticidů.

3.4.3 Shrnutí

Obecně lze zhodnotit, že se oba specifické cíle do dokumentu NIP prolnuly. Specifický cíl 5 se objevuje jako průřezová priorita pro všechny podpořené sektory s vysokou relevancí právě v oblasti zemědělství. V textu však nenajdeme k podpoře rovnosti pohlaví nic konkrétního kromě obecné deklarace, že se budou všechny aktivity realizované pod NIP snažit rovnosti docílit. Z textu také není zřejmé, jak se podaří naplnit principy přístupu gender mainstreaming. Specifický cíl 7 je také zmíněn mezi průřezovými tématy a konkrétně se pak týká zejména podpory sektoru zemědělství a energetiky. Ani zde nenajdeme popsanou konkrétnější představu o naplnění cíle, s výjimkou důrazu kladeného na zhodnocení dopadu jednotlivých programů na životní prostředí.

Ani jeden ze zkoumaných cílů není reflektován v indikátorech stanovených pro jednotlivé specifické cíle podporovaných sektorů s výjimkou požadavku na oddělená data podle pohlaví.

3.5. Rozhodovací mechanismus pro uvolnění finančních prostředků

O čerpání prostředků z EDF podle národních indikativních plánů jednotlivých zemí rozhoduje Evropská komise, která pro každé uvolnění peněz vydává rozhodnutí. V původním dokumentu NIP pro období 2014–2020 byla na podporu sektoru zemědělství v Etiopii plánovaná alokace ve výši 252 milionů eur. V návaznosti na střednědobé hodnocení naplňování programu však došlo k redukci plánované alokace na 220 milionů eur. V dodatku k NIP je tato redukce

zdůvodněná změnou priorit v návaznosti na přijetí Agendy 2030 a opožděné čerpání doposud přidělených fondů vzhledem k potížím při hledání vhodného implementačního mechanismu a zvýšené dostupnosti prostředků z Evropského svěřeneckého fondu pro Afriku a Evropského plánu vnějších investic (Zastoupení Evropské komise v Addis Abeba, 2018).

Co se týká rozhodnutí o schválení alokace konkrétních prostředků, Evropská komise vydala celou řadu rozhodnutí. Za sektor Udržitelného zemědělství a potravinová bezpečnost byla do května 2020 zveřejněna rozhodnutí o podpoře třech programů (viz *Chyba! Nenalezen zdroj odkazů.*). Celkem bylo na tyto programy vyčleněno 190 milionů eur. Podle informací poskytnutých Kontaktním centrem Europe Direct v květnu 2020 byla celková alokace na rozvoj udržitelného zemědělství v rámci EDF snížena o 30 milionů EUR, které byly přesunuty na projekty s podobnými cíli v rámci programu Svěřenecký fond pro Afriku na program RESET (Europe Direct, 2020). V tento okamžik je tedy na jednotlivé projekty alokována celková plánovaná suma.

Tabulka 6: Schválené projekty podpořené v Etiopii z EDF od roku 2014 do května 2020 v sektoru Udržitelného zemědělství a potravinové bezpečnosti

Název projektu	Rozhodnutí EK z roku	Celkový schválený rozpočet projektu (v milionech EUR)
Support to the Productive Safety Net Programme of Ethiopia - Phase IV (PSNP IV)	2015	50
Support to Sustainable Land Management (SLM-Phase II) of Ethiopia	2015	20
Support to Agricultural Growth Program - Phase II (AGP II) & Complementary Action to Promote Nutrition into the Agricultural Growth Program-Phase II	2015	45
EU-Coffee Action for Ethiopia (EU-CAfE)	2017	15
HEARD -Health of Ethiopian Animals for Rural Development	2017	15

"Promotion of Sustainable Ethiopian Agroindustrial Development (PROSEAD)	2018	45
Celkem		190

Zdroj: (Evropská komise, 2017), (Evropská komise, 2018)

V návaznosti na cíle této práce budou další kapitoly věnovány dvěma projektům zvýrazněným v *Chyba! Nenalezen zdroj odkazů.* o celkové alokaci ve výši 30 milionů eur.

3.6. EU akce pro kávu v Etiopii

Etiopie je druhou nejlidnatější zemí Afriky, jejíž počet obyvatel Světová banka odhadovala v roce 2018 na 109 milionů (Světová banka, 2019). Podle odhadů Světové banky žilo v roce 2018 79 % obyvatel Etiopie (tj. zhruba 86 milionů) v rurálních oblastech (Světová banka, 2018). Většina z nich hospodaří na menších políčkách a jsou závislí na zavlažování dešťovou vodou. Podle Evropské komise je pro asi 4, 5 milionů z těchto farmářů zdrojem obživy pěstování kávy. V důsledku nízkých výkupních cen a nízké produktivity těchto malých producentů, ale nikdy nezískají dostatek prostředků k tomu, aby mohli svou produkci posunout na environmentálně udržitelné pěstování a produkovali kvalitnější kávu. Roli hraje také klimatická změna, která se již projevuje v mnohých z pěstitelských regionů Etiopie a významně ovlivňuje produkci (Evropská komise, 2017). Mezi problémy v odvětví patří také velmi nízká míra vlastnictví a kontroly nad produkcí ze strany žen, přestože ve výrobním i zpracovatelském procesu hrají významnou roli. Zároveň odvětví, které za současné situace z důvodu nízké produktivity a nízkých výkupních cen, neznamena velkou profitabilitu a nepřitahuje mladé farmáře, kteří často dávají přednost pěstování čatu²⁰, jehož export by podle Deutsche Welle dokonce mohl svými čísly předčít kávu (Deutsche Welle, 2019).

I přes zmíněné limity se objem produkce kávy v Etiopii v čase zvyšuje a v roce 2018 představoval export kávy 34 % celkového exportu země (USDA Foreign Agricultural Service, 2019). Pěstování kávy celkově poskytuje zdroj obživy až pro

²⁰ V angličtině khat nebo chat je tropická rostlina, která je užívána v podobě žvýkání a působí jako lehký stimulant.

neuvěřitelných 20 milionů obyvatel, pokud zahrneme i pracovníky kaváren, které v zemi můžeme vidět prakticky na každém rohu, a jejich rodiny (Evropská komise, 2017). Vliv na to má silná tradice konzumace kávy samotnými Etiopany, která neodmyslitelně patří k jedinečné kultuře země.

Evropská komise se v rámci svého cíle podpory udržitelného zemědělství a potravinové bezpečnosti pod NIP rozhodla výše zmíněné výzvy kávového průmyslu v Etiopii adresovat skrze projekt EU akce pro kávu v Etiopii (EU-CafE)²¹. Celkem je na podporu tohoto projektu z rozpočtu EDF vyčleněno 15 milionů EUR. V roce 2017 vznikl akční plán, který detailně popisuje problém a cíle projektu. Přestože EK bude projekt ze 100 % financovat, jeho design vznikl ve spolupráci Evropské komise a Etiopie a podle informací dostupných na internetu se do přípravy zapojily také četné vládní agentury a neziskové organizace, které byly přizvány jako spolupracující partneři (Roast Magazine, 2019).

Cílem projektu je zvýšit objem produkce a produktivitu pěstování kávy, zlepšit kvalitu produktu a přístup na trh. Výsledkem by mělo být zlepšení životní úrovně pěstitelů, zpracovatelů a obchodníků s kávou. Velký důraz bude přitom kladen na zaměstnanost žen a mladé generace. Jednotlivými výstupy projektu jsou:

- 1) zlepšení kapacity farmářů obou pohlaví založené na dobré praxi s cílem zvýšit produktivitu a kvalitu zpracování kávy,
- 2) zlepšení přístupu drobných farmářů včetně žen ke kvalitním technologiím,
- 3) pravidla pro zpracování kávy vysoké kvality a informace o trhu jsou dostupné všem producentům kávy,
- 4) inovativní řešení a technologie výzkumu kávy přispívají k vyššímu výnosu a lepší kvalitě etiopské kávy,
- 5) strategií hráči veřejného a soukromého sektoru v oblasti kávového průmyslu zvýší svou kapacitu alepší svou koordinaci v rámci tematických platforem,

²¹ V originále EU-Coffee Action for Ethiopia

6) federální a regionální úřady posílí kapacitu v řízení a plánování oblasti sektoru kávy.

Priority nastavené v akčním dokumentu vychází z priorit pro sektor produkce potravin, které stanovuje GTP II. Ve zkratce jsou hlavními prioritami zvýšení zemědělské produktivity, zvýšení počtu pracovních míst v sektoru a posílení udržitelného nakládání s přírodními zdroji a zvýšení odolnosti venkovské populace proti dopadům klimatické změny (Evropská komise, 2017).

Geograficky se produkce týká zejména tří regionálních států Etiopie, a to Oromie, Amharska a Státu jižních národů, národností a lidu (SNNPR), kde budou také probíhat hlavní aktivity projektu.

Způsob využití finančních prostředků

Délka implementace projektu EU-CafE je 60 měsíců. Rozdělení přiděleného rozpočtu o objemu 15 milionů euro mezi jednotlivé modalities znázorňuje *Chyba! Nenalezen zdroj odkazů..*

Největší část rozpočtu bude uplatněna v rámci tzv. nepřímého řízení s partnerskou zemí. Jedná se o kompromis mezi přímou podporou rozpočtu partnerské země a projekty spravovanými externími subjekty či samotnou EK. V tomto případě se uděluje grant národní autoritě, kterou je v případě projektu EU-CafE Etiopský úřad pro rozvoj a marketing sektoru produkce kávy a čaje (EÚČK). Ta je dále oprávněná přerozdělit prostředky mezi další 3 organizace, které jsou spolurealizátory projektu. EK si ale zároveň nechává kontrolu nad nákupy a výběrovými řízeními realizovanými v projektu, které musí dopředu schválit, přestože kontrakt s dodavateli uzavírá partnerská země. Platbu za dodané služby a materiál provádí přímo Evropská komise (Evropská komise, 2017).

Tabulka 7: Modality využití pro implementaci projektu EU-CafE

Modalita	Rozpočet (v eurech)
----------	---------------------

Nepřímé řízení s partnerskou zemí (Etiopský úřad pro rozvoj a marketing sektoru produkce kávy a čaje, sektorové úřady na úrovni dvou zúčastněných regionálních států, Výzkumné centrum Etiopského institutu pro výzkum zemědělství)	10 500 000
Technická asistence	2 500 000
Prostředky na dodání potřebného materiálu včetně skleníků, zavlažovací techniky, motorizované zemědělských vstupů, dopravních prostředků, motorek a IT vybavení.	1 100 000
Audit a evaluace, viditelnost, nepředvídatelné události	900 000
Celkem	15 000 000

Zdroj: (Evropská komise, 2017)

Pro řízení projektu je zřízena řídicí komise, které předsedá hlavní příjemce grantu, a ve které jsou zastoupeny všechny subjekty, kterých se projekt týká (drobní producenti kávy, asociace producentů kávy, partneři projektu) a zástupce Delegace EU v Etiopii.

Zároveň je v projektu zřízen tým technické asistence, který by měl zaručit postupování v souladu s pravidly EDF, zejména co se týká finančního a projektového řízení, který bude zároveň realizovat aktivity s cílem zvýšení kapacity pracovníků organizací implementujících projekt.

Projekt bude monitorován externím subjektem. První evaluace proběhne v půlce realizace a její výsledek bude mít dopad na úpravu projektového dokumentu pro druhou polovinu implementace. Zároveň bude docházet k pravidelnému reportování postupu v projektu směrem k Evropské komisi.

Reflexe stanovených kritérií

V následující části textu rozeberu zohlednění vybraných kritérií v akčním dokumentu projektu EU-CafE, a to zejména v logickém rámci projektu. Souhrnně zahrnutí kritérií v dokumentu shrnuje Chyba! Nenalezen zdroj odkazů..

Tabulka 8: Zhodnocení zahrnutí vybraných priorit rozvojové politiky EU v akčním dokumentu projektu EU-CafE

Priorita rozvojové politiky EU	Zkoumané kritérium v akčním dokumentu	Naplnění v projektu EU-CafE
Udržitelné řízení a využívání přírodních zdrojů	Indikátor přímo zahrnující udržitelné řízení přírodních zdrojů	Ne
Podpora rovnosti mezi muži a ženami	Indikátor přímo zahrnující počet ženských příjemkyň	Ano
	Požadavek na disagregovaná data podle pohlaví	Ano

Zdroj: Akční dokument projektu EU CafE

Sběr dat

Pro ověření dopadu projektu EU CafE na sektor produkce kávy v Etiopii bylo v období tvorby této práce využito hned několik metod sběru dat. Byl vytvořen dotazník ověřující znalost projektu a zapojení do něj, který byl rozeslán mezi přibližně 100 producentů kávy, ať již se jednalo o farmy, nebo exportní společnosti. Tímto způsobem se podařilo získat celkem 5 respondentů na tento dotazník. Se dvěma z nich byl veden hloubkový online rozhovor a s jednou respondentkou došlo k dalšímu dotazování e-mailem. Dále byl veden jeden hloubkový rozhovor s Jaromírem Novákem, který se přes 11 let věnuje rozvojové spolupráci v Etiopii v rámci své společnosti Holistic Solutions. Jeho zkušenosti pomohli autorce porozumět zejména kontextu spolupráce s místními úřady na různých stupních samosprávy, ale také realitě v oblasti rovnosti mezi pohlavími. Další informace byly ověřeny v běžně dostupných internetových zdrojích, mezi jinými dva FB profily European Union in Ethiopia a Ethiopian Coffee & Tea Authority, které se ukázaly být jedinými veřejně dostupnými kanály alespoň částečně sdílejícími informace o projektu.

3.6.1. Podpora rovnosti mezi muži a ženami

Akční dokument projektu EU-CafE zmiňuje genderově nevyrovnaný přístup ke zdrojům v sektoru výroby kávy jako jeden z hlavních problémů. Ženy představují hnací sílu sektoru od pěstování až po obsluhu četných kaváren a výdělků z práce v kávovém průmyslu často investují do rozšíření rodinného zdroje obživy nebo spoří na vzdělání rodinných příslušníků a nákupu potravin v horších časech. I přesto ale nemají rovný přístup k vlastnictví půdy, ale ani k tréninkům či technologiím, které by mohly přinést jejich výdělečné činnosti větší úspěch. K tématu se v rozhovoru vyjádřila také předsedkyně organizace Ethiopian Women in Coffee (EWiC) Meseret Desta, která zmiňuje tři zásadní problémy, kterým ženy čelí. Jsou jimi rozhodovací pravomoc, která tradičně v etiopské rodině náleží mužům. Dále je to problém vlastnictví půdy, kterou z velké většiny vlastní muži. Posledním problémem je nedostatek znalostí, což souvisí mimo jiné i s problematikou brzkých sňatků, ale také s nedostatkem času na zvyšování kapacity z důvodu zaměstnání domácími pracemi (4C, 2020).

V návaznosti na tyto skutečnosti mezi průřezovými principy projektu zaznívá mimo jiné snaha o zvýšení účasti žen na příležitostech, které projekt pro producenty kávy bude nabízet. Projekt přitom rozlišuje ženy samoživitelky od vdaných žen, vzhledem k tomu, že zástupkyně dvou skupin čelí odlišným omezením a výzvám.

Projekt má ambici sledovat rozdělená data podle genderu u většiny indikátorů definovaných u šesti specifických cílů. Zmíněný je i návod na to, jak taková data sledovat, vydaný Ministerstvem zemědělství a přírodních zdrojů Etiopie a distribuovaný do nižších celků územní samosprávy.

V akčním dokumentu se ale objevují i aktivity přímo zaměřené na zvýšení přístupu žen k dostupným zdrojům. Je tu podpora o zvýšení přístupu k efektivním vstupům pro produkci kávy právě s důrazem na ženy, podpora zvyšování kapacity v oblasti manažerských dovedností s důrazem na ženy. Tyto aktivity ženy ve svém popisu vyčleňují ve smyslu, že by se na ženy nemělo zapomenout.

Zásadní je zmínka vytvoření strategie k tomu, jak propagovat rovnoprávnost pohlavní uvnitř všech aktivit spolu s dalšími průřezovými prioritami.

3.6.1.1 Vyhodnocení dotazníku a hloubkových rozhovorů

Co se týká regionálního rozložení, z pěti respondentů byli čtyři z Oromie a jedna respondentka byla z Gambely. Oromie je jedním z regionálních států, kde měly aktivity EU CAFÉ probíhat a místní Oromský úřad pro čaj a kávu (OÚČK) je jedním z příjemců finančních prostředků z projektu EU CAFÉ. Ačkoliv všichni oromští producenti potvrdili, že jsou v pravidelném kontaktu s OÚČK, nikdo z nich se o projektu EU CAFÉ od tohoto úřadu nedozvěděl. Dva respondenti odpověděli, že se o projektu dozvěděli z médií, jeden díky mému e-mailu a jeden respondent nevěděl o programu vůbec. Respondentka z Gambely o projektu věděla díky své funkci předsedkyně organizace Ethiopian Women in Coffee. Právě Meseret Desta, která tuto funkci zastává, byla jediná z respondentů, která se přímo projektu aktivně účastnila, a to konkrétně účastí na zahájení projektu. Na dotaz, jestli byla z pozice své funkce kontaktována státními úřady ohledně konzultace na téma genderu odpověděla paní Desta, že asociace, jejíž je předsedkyní obdržela ke své radosti dopis od Ministerstva zemědělství Etiopie, aby se staly součástí řídicí komise projektu. Nicméně v dopise chyběly kontaktní informace a informace o dalších osobách, které by byly součástí zmíněné komise. Přes osobní návštěvu a opakovanými pokusy o telefonické a písemné spojení se asociací nepodařilo dále navázat s ministerstvem ve věci účasti v komisi spojení. Dále byla paní Desta kontaktována Etiopským úřadem pro čaj a kávu (EÚČK) s výzvou na konzultaci vznikající strategie k propagaci rovnosti pohlaví v sektoru pěstování kávy. Tato konzultace proběhla 27. dubna 2021 na konferenci v Adamě, která byla zároveň oficiálním spuštěním projektu. Této konferenci se podle slov paní Desta účastnilo i několik dalších žen (Desta, 2021). Vzhledem k termínu konání oficiálního zahájení projektu, který je po oficiálním konci trvání projektu, je zřejmé, že implementace je velmi opožděná a některé z aktivit teprve proběhnou. To se může projevit na výstupech výzkumu prezentovaného v této práci.

Spolupráce s úřady zodpovědnými za produkci kávy

Podíváme-li se na odpovědi, které se týkaly spolupráce s úřady odpovědnými za sektor produkce kávy, tak všichni respondenti potvrdili nějakou formu spolupráce. Na otázku, jestli a jakou podporu od úřadů v posledních pěti letech obdrželi, odpověděli dva respondenti negativně. Tři respondenti, kteří odpověděli kladně dále uvedli, že podpora proběhla formou školení.

Při rozhovoru k tématu spolupráce dodává pan Solomon Shone spolu se svou sestrou, která spoluvlastní společnost Bizuayehu Shone Coffee Plantation (BSCP), že o spolupráci s OÚČK a Ministerstvem zemědělství Etiopie musí aktivně žádat. Při organizaci školení navíc BSCP sama platí diety vládním expertům, kteří školení realizují a hradí zároveň veškeré další náklady spojené s organizací školení jako pronájem prostor či občerstvení (Shone, 2021). Z medií a informací od dalších farmářů se Solomon dozvěděl o evropské podpoře, nicméně oficiálně BSCP kvůli účasti na projektu žádný úřad neoslovil a podle jeho názoru jejich farma nebude patřit k vybraným k podpoře.

Podle pana Tewodrose, který vykonává pozici výkonného ředitele v Tega Tula Coffee Agroindustry (TTCA), má jejich společnost velkou podporu ze strany EÚČK, jejíž zástupci pravidelně navštěvují jejich farmu, organizují školení, dodávají jim sazenice kávy a jsou ochotní napomoci lobbingem u dalších místních úřadů v případě komplikací s prosazením zájmů. Zástupci EÚČK podle Tewodrosových slov také pravidelně zmiňují otázku podpory žen v kávovém průmyslu a zajímají se o příklady dobré praxe, které chtějí sdílet s dalšími farmáři. TTCA získala díky svému udržitelnému přístupu hned několik ocenění a je považována za modelovou farmu. S regionálním úřadem je spolupráce komplikovanější zejména z logistických důvodů. Hlavní město regionu SNNPR Hawassa je vzdálené 400 km nejkratší cestou, ale podle slov pana Tewodrose je lepší cesta přes Addis Abeba, což cestu prodlouží na dva dny. Vyřízení jednoduchých papírů tak může zabrat i celý týden.

Podle výsledků z dotazníků a dvou rozhovorů nelze jednoznačně zhodnotit, jestli jsou EÚČK a tři regionální úřady pro čaj a kávu dostatečně kompetentním partnerem, který je zodpovědný za realizaci projektu EU CAfE. Zdá se, že míra kooperace s jednotlivými farmami a jejich podpora závisí na dalších faktorech,

kteře se konkrétně nepodařilo ve výzkumu zjistit, neboť jedna z dotazovaných farem se těší nadměrnému zájmu a podpoře EÚČK a druhá naopak nezískává podporu téměř žádnou. Za zmínku stojí také logistické obstrukce, které ovlivňují fungování spolupráce se jednotlivými úřady. Pohybnosti vyvolává fungování řídicí komise projektu, jejíž součástí měla být i Asociace žen podnikajících v kávovém průmyslu v Etiopii, která však obdržela pouze pozvánku bez další specifikace, jak se aktivně zapojit.

Spolupráce se ženami

Všech pět respondentů uvedlo, že při produkci spolupracují se ženami, což potvrzuje informaci, že ženy v Etiopii při produkci kávy představují zásadní pracovní sílu. Dva z respondentů navíc uvedli, že ženy, se kterými spolupracují, obdržely trénink ze strany Úřadu pro čaj a kávu. V jednom případě se respondent zmínil také o podpoře dodatečných aktivit na generování zisku. Dva respondenti uvedli, že žádnou podobnou podporu v posledních pěti letech neobdrželi. Spolupráci se ženami potvrzuje také Tewodros, jehož podnik TTCA spolupracuje se ženami odhadem z 50 %. Některé ženy jsou přímo zaměstnané na farmě a ve zpracování kávy, od jiných zase vykupují kávu. Podle jeho slov jsou ženy pro chod podniku klíčové (Tewodros, 2021).

Podíváme-li se na to, kde vidí farmáři hlavní příčinu znevýhodnění žen v produkci kávy, pak Solomon vidí problém zejména v nedostatku energie a času na produkci, neboť ženy tráví většinu svého produktivního času péčí o domácnost. Tuto zkušenost potvrdil také Jaromír Novák z Holistic Solutions, který je v Etiopii se svou organizací aktivní již 11 let v podpoře různých projektů, mimo jiné zaměřených na farmáře a farmářky. Z jeho zkušenosti dávají muži ženám prostor se věnovat dalším výdělečným činnostem, respektive jim v tom nebrání zákazem. Nicméně prioritou je, aby zajistily nejprve chod domácnosti, což může zabrat až například 80 % jejich produktivního času a energie. Hlavním úkolem je starost o vodu, což mnohdy znamená nošení těžkých nádob na vodu z kilometry vzdálených studní. V mnohých případech se navíc ženy vystavují nebezpečí sexuálně orientovaného násilí. Nicméně muži obvykle neprojevují snahu o podporu žen v těchto jejich pracích a na pomoc zbývají děti (Novák, 2021). Podle

Nováka dále chybí zastoupení žen v pozicích, které mají rozhodující pravomoci v komunitě. Z jeho zkušenosti tvoří většinu úředníků muži a ženy jsou spíše výjimkou (Novák, 2021). Podle Tewodrose z Tega Tula Coffee Agroindustry (TTCA) spočívá znevýhodnění žen také v tom, že často nehospodaří na vlastní půdě. V oblasti, kde se Tewodros pohybuje (Addis Abeba, SNNPR, Oromie), je zvykem, že manželka opouští rodinu a stěhuje se do rodiny manžela. Ztrácí tedy přístup k rodinné půdě a pokud se ocitne v nové oblasti, je plně odkázána na vůli manžela rodiny. Pokud k půdě nemá vlastnická práva, nemá ani rozhodovací pravomoc. Samozřejmě ve společnosti existují příklady silných žen, které jsou hlavou rodiny a také vlastní kávovou farmu, nicméně většina farem je v rukou mužů (Tewodros, 2021).

Jako nejdůležitější pro podporu rovnosti pohlaví uvedli respondenti následující aktivity, které by uvítali ze strany úřadů:

- podpora žen v kávovém produkčním cyklu skrze školení, zlepšení přístupu k financování a snížení politických bariér,
- spolupráce s ženskými asociacemi a jejich aktivní podpora, která umožňuje ženám sdílet zkušenosti a učit se navzájem,
- snaha o pochopení jejich problémů a konzultace přímo se ženami.

K tomuto tématu při rozhovoru dále dodává pan Solomon Shone z BSCP, že zásadní je vzdělání, které dodává ženám sebedůvěru a potřebné znalosti a dovednosti. Ačkoliv v BSCP za dobu svého působení v oblasti produkce kávy nevnímají velkou pozitivní změnu v oblasti rovnosti pohlaví, naději pro ně představují ambiciózní a entuziastické dívky, které se vzdělávají ve škole, kterou jejich organizace postavila pro děti farmářů, se kterými spolupracují (Shone, 2021).

Pan Solomon Shone z (BSCP) navíc v rozhovoru uvedl, že spolupracují se ženami, které přímo vlastní půdu, na které pěstují kávu a mají tedy vlastní farmu. Většinou se jedná o vdovy, kterým připadla půda, nebo ji získaly jinou formou dědictví. Nicméně je zde problém s velkým objemem práce, který údržba farmy potřebuje. Ženy z důvodu zavalení pracemi souvisejícími s péčí o domácnost musí

najímat na práci muže. Nad těmi ale nemají kontrolu a často dochází k okrádání a vlastnímu prodeji vypěstované kávy na trhu (Shone, 2021).

Nicméně výzkum ukázal, že existují ženské vzory, které vlastní farmu a jsou ve vlastním podniku dominantní. Jen součástí výzkumu jsou tři takové případy – farma BSCP vlastněná paní Shone, farma Green Been Agro Processing PLC vlastněná paní Meseret Desta, nebo farma Amaro Gayo vlastněná paní Asnakech Thomas (Pauling , 2019). Tyto ženy představují vedle vrcholových političek zásadní vzory, které mohou inspirovat další generace Etiopanek k vlastní podnikatelské iniciativě. Nová generace navíc bude moci zúročit vzdělání, které je pro ni obecně dostupnější. Význam ženských vzorů pro posun v emancipaci žen v Etiopii potvrzuje z vlastní zkušenosti také Lenka Pešková, kdy ona pro mnoho dívek na etiopském venkově představovala nezvyklý úkaz v podobě ženy samostatně se pohybující a rozhodující, navíc v projektové pozici (Pešková, 2021).

Z pohledu Jaromíra Nováka je hlavní cestou ke zlepšení postavení žen v etiopské společnosti vzdělání. Dodává, že má na mysli vzdělání jak žen, tak mužů. Vzdělání muži se pravděpodobně ve školách setkají s více inteligentními ženami a naučí se je brát jako sobě rovné. Ostatně příklad zažívá i mezi vlastními zaměstnanci ve městě Arba Minch v SNNPR. Za 11 let působení v Etiopii Novák nepozoruje v oblasti rovnosti pohlaví ve venkovských oblastech velkou změnu, nicméně jistou naději podle něj představuje vyšší počet ambiciózních vysokoškolaček a také gesta současného premiéra Abiye. Novák zmiňuje také etiopskou ortodoxní církev jako klíčovou instituci, podle které lidé vytváří své hodnoty. Nicméně sám uznává, že nemá bližší znalost toho, jak instituce vykládá rovnost mužů a žen (Novák, 2021).

Zajímavý postřeh v souvislosti s otázkou podpory rovnosti pohlaví zmínil Jaromír Novák. Podle jeho zkušenosti místní úřady již vědí o tématu rovnosti pohlaví jako jedné z priorit etiopské vlády, ale také zejména zahraničních donorů. V souvislosti s tím jsou motivováni k zapojování žen do aktivit, které pořádají. Nicméně je v některých případech složité nalézt ženy, které by o takovou podporu stály právě z důvodu nedostatku kapacity a času (Novák, 2021).

Důležitou myšlenku s ohledem na otázku žen v kávové produkci zmínil Tewodros. Podle něj žen tvoří 50 % etiopské společnosti, jejich podpora a rozvoj tedy povede k rozvoji celé ekonomiky. Nicméně je to ještě dlouhá cesta (Tewodros, 2021).

Udržitelná podpora komunity

Pojící prvek třech výše jmenovaných firem je mimo jiné přesah v podobě aktivit zaměřených na rozvoj komunity a zejména na podporu žen. Podle pana Shone podporuje BSCP ženy vyšší mzdou než mužské pracovníky. Důvodem je to, že ženy využívají svůj výdělek zejména pro chod domácnosti. Pokud tedy přinesou domů více peněz, vkládají je do lepší stravy či vzdělání svých dětí. BSCP dále například postavilo v blízkosti farmy mlýn na mouku, který ženám přinese významnou časovou úsporu, když za mletím mouky nemusí docházet dlouhé kilometry do vzdálené oblasti. Právě tato úspora jim umožní se více věnovat například svému podnikání v oblasti kávy. Dále BSCP ve své komunitě podpořilo vznik ženské korporace pro produkci medu. Ženy z produkce medu těží hned dvěma způsoby. Jednak mají přístup k nutričně bohaté potravíně pro své děti. Zároveň mohou extra výdělek opět využít pro chod domácnosti. Kromě aktivit zaměřených na podporu žen BSCP dále podporuje farmáře z okolních plantáží distribucí kávových sazenic a tréninkem v oblasti, jak pěstovat kávu. Jejich kávu pak vykupují za vyšší ceny než na běžném trhu, aby podpořily místní rodiny. Společnost také postavila školu pro místní děti (Shone, 2021).

Podobné aktivity na podporu žen podniká také TTCA, která podle slov Tewodrose například propůjčuje firemní automobily pro účely pohotovosti a dává je k dispozici například pokud ženy jedou k porodu do nemocnice. Firma také z vlastních prostředků postavila studnu na vodu, která slouží pro všechny rodiny z okolí. Pro některé ženy tato studna může znamenat hodinové časové úspory každý den. TTCA podporuje také ženské kooperativy. Z dalších aktivit zaměřených na komunitu Tewodros zmiňoval například konstrukci školy a silnice spojující vesnice s větším městem či školení a distribuci kávových sazenic pro okolní farmáře, se kterými spolupracují. Tewodros zmínil, že projekty jako stavba školy nebo silnice jsou na poprávku ze strany místních úřadů a jedná se o běžnou praxi, jak úspěšné podniky vypomáhají své komunitě (Tewodros, 2021).

Díky těmto příkladům dobré praxe a dalším podobným prostudovaným na internetu se jeví podpora kávových producentů jako vhodně zvolené zaměření ze strany EU i s ohledem na podporu rovnosti pohlaví. Podpořené farmy podobného smýšlení mají totiž multiplikační efekt na celou oblast, ve které žijí. Tento přístup není zcela náhodný vzhledem k aktivním pobídkám ze strany místních úřadů. Nicméně je nutno dodat, že se jedná o modelové farmy, které jediné souhlasily s dodatečným rozhovorem i díky svému smýšlení a nelze je tedy pravděpodobně považovat za zcela reprezentativní vzorek.

Vykazování genderově oddělených dat

Při rozhovorech zazněla také otázka, jestli místní úřady požadují po farmářích data oddělovaná podle pohlaví. Tato otázka byla zařazena, neboť se jedná o jeden z cílů projektu EU CAfE. Solomon zmínil pouze evidenci smluv s menšími farmáři, kde však pohlaví spíše vyplývá, než že by se jednalo o cíl evidence. Tewodros zmínil, že data oddělená podle pohlaví reportují směrem k Rainforest Alliance vzhledem k certifikaci ekologického zemědělství, nicméně místní úřady tento typ reportu nevyžadují. Zatím se tedy rozhodně nejedná o rozšířený fenomén.

3.6.2. Udržitelné řízení a využívání přírodních zdrojů

V Etiopii se tradičně káva pěstuje ve stínu vyšších stromů. Jedná se beze sporu o metodu, která je příznivější k životnímu prostředí než pěstování na slunci. To sice přináší vyšší výnosy, ale rostliny mají kratší život. V případě pěstování kávy ve stínu se podporuje zadržování vody v zemi, dochází k boji s odlesňováním, zároveň je tento způsob pěstování výhodný pro podporu biodiverzity a v neposlední řadě také stromy váží oxid uhličitý. Oproti pěstování čatu, který v mnohých oblastech nahrazuje kávu, která za současné situace nabízí nižší výnosy, představuje káva přínos pro přírodu. Zároveň se předpokládá, že se silícími dopady klimatické změny na tradiční oblasti pěstování kávy, bude další produkce záviset na schopnosti farmářů se změnám přizpůsobit.

Projekt EU-CafE na tyto výzvy reaguje a slibuje využít v rámci intervence příklady dobré praxe v oblasti vytváření stínu, zadržování vody v půdě, uchování půdy či integrované ochrany proti škůdcům. Na projektu se také budou podle akčního

plánu podílet skupiny zkušených farmářů v oblasti boje s klimatickou změnou, kteří budou propojeni s výzkumnými institucemi. Dalším deklarovaným cílem v oblasti životního prostředí je ochrana lesních ekosystémů, kde se produkuje káva. Projekt se bude snažit prosadit metodu sušení kávy na slunci oproti metodě prané, která způsobuje značné znečištění vodních toků (Evropská komise, 2017).

V logickém rámci projektu jsou šetrné přístupy zastoupeny ve snaze zvyšovat kvalitu produkované kávy, což s výše zmíněnými přístupy k pěstování úzce souvisí. Přímo je podpora organických a šetrných technik zmíněna ve specifickém cíli projektu, kde je právě to navázáno na snahu o zvýšení počtu farmářů, kteří dosáhnou na mezinárodní certifikace, které šetrné přístupy vyžadují. Projekt bude přímo měřit procento farmářů, kteří dosáhnou na konzultace či přímo vstupy s cílem vyrábět kvalitnější kávu způsobem šetrnějším k životnímu prostředí.

V logickém rámci je podpora šetrného přístupu prezentována ještě v rámci indikátoru, který sleduje počet publikací a manuálů pro farmáře, které v rámci projektu vzniknou a jsou distribuovány mezi farmáře, a které propagují praktiky v pěstování s nejnižším dopadem na životní prostředí a klimatickou změnu.

Ačkoliv se dokument opakovaně věnuje udržitelnému přístupu k pěstování kávy, nenajdeme zde deklaraci provedení zhodnocení dopadu projektu na životní prostředí.

3.6.2.1 Vyhodnocení dotazníku a hloubkových rozhovorů

Z pěti respondentů online dotazníku všichni uvedli, že se drží standardů environmentálně šetrné produkce kávy, tedy kávy sušené na slunci, pěstované ve stínu stromů a založenou na organických pesticidech. Dvě farmy, se kterými proběhl rozhovor, navíc obdržely mezinárodní certifikát. V obou případech se jedná o certifikát Rainforest Alliance. Nicméně z rozhovoru s Tewodrosem vyplynulo, že organická produkce je vykazována pouze u kávy z vlastní produkce, kde mají vlastníci přímou kontrolu nad tím, za jakých podmínek přesně k pěstování dochází. U drobných farmářů, od kterých kávu vykupují tyto podmínky zaručit nelze (Tewodros, 2021). Stejnou zkušenost má Jaromír Novák, jehož Holistic Solutions podporuje již několik let ženskou kooperativu na výrobu

a zpracování rostliny moringa v okolí města Arba Minch. Ač by s produkty rádi dosáhli na mezinárodní certifikaci, není možné ji získat, neboť nemohou požadované standardy garantovat na malých políčkách, kde ženy moringu pěstují. Ženy navíc ve většině případů samy nejsou vlastníky těchto pozemků, tudíž by nemohly o certifikaci pro produkci na půdě žádat (Novák, 2021).

Podpora udržitelného hospodaření od místních úřadů

Co se týká podpory udržitelného pěstování kávy ze strany vládních úřadů, tak tu potvrdili pouze dva respondenti z pěti. Další tři uvedli, že se jim žádné takové podpory nedostává.

Solomon k otázce podpory uvedl, že již několikátý rok žádají ministerstvo zemědělství o podporu při činnostech ve snaze o zachování cenného deštného lesa, který se vyskytuje na jejich půdě. Nicméně zatím podpora zůstala pouze u návštěvy úředníků, kteří si navíc nechali od BSCP proplatit diety spojené s cestou. Další ochrany a podpory se jim nedostalo. V odpovědi na dotaz, jak konkrétně by je mohly úřady v otázce šetrného pěstování podpořit, Solomon zmínil finančně. Pěstování v lese je náročné na pracovní sílu, kdy je zapotřebí neustále bojovat se zarůstáním plevele. Aby zvýšili produktivitu, potřebovali zaplatit více pracovníků. To by se sice dalo vyřešit také užíváním strojů, nicméně tomu se v zemi s vysokou nezaměstnaností mladých lidí snaží jejich firma vyhnout i vzhledem ke svému motu „společně růst“. Solomon dále potvrzuje, že etiopská káva může spíše konkurovat kvalitou než kvantitou vzhledem k unikátním organickým praktikám v pěstování. I v případě TTCA je farma součástí vzácného deštného lesa, jehož část je zároveň i chráněna UNESCO²². K lesu přistupují jako k vzácnému statku, na kterém je závislá produkce kávy, která vyžaduje stín. I proto pravidelně vysazují nové sazenice kávových stromů, ale i dalších druhů, které budou kávě stínit (Tewodros, 2021).

Co se týká opatření zaměřených na vyrovnání se s klimatickou změnou, jejichž příprava je v projektu CAfE několikrát zmíněna, tak zde ze strany místních úřadů doposud neprobíhá konkrétní informační kampaň. Ani jedna z dotazovaných

²² The Bonga National Forest Priority Area

farem neobdržela konkrétní informace o způsobu, jak bojovat s klimatickou změnou, ať již formou školení nebo v tištěné podobě. Tewodros zmínil, že zástupci vlády tento problém často zmiňují, ale konkrétní akce chybí. To odpovídá také zkušenosti Jaromíra Nováka, který na toto téma zmínil, že díky vysoké angažovanosti zahraničních donorů v této věci jsou ohledně klimatické změny (a potažmo i rovnosti pohlaví) velice dobře informovaní a proškolení úředníci na celonárodní úrovni sídlící v Addis Abeba. Ti přenášejí informace kaskádově dál do jednotlivých regionů, kde lze také často narazit na kompetentní úředníky. Nicméně na nižších stupních hierarchie vládních úřadů už je úroveň znalostí horší, a ještě horší jsou schopnosti, jak aplikovat poznatky do praxe. Tento problém souvisí jednak s častou výměnou úředníků. Ta se z velké části odvíjí i od zhoršující se politické stability v posledních letech. Dále také problém s kapacitou úředníků souvisí s vládními platy, nebo například soutěž o vzdělané lidi, kteří často dávají přednost lépe placené práci v mezinárodních organizacích (Novák, 2021).

Ke klimatické změně je také nutné na základě provedených rozhovorů dodat, že v TTCA ani v BCSP doposud dlouhodobý trend v tomto ohledu nevnímají a spíše vnímají odlišnost mezi dobrými a špatnými sezónami. Znalosti o klimatické změně tak mají spíše z medií, nebo od místních úřadů.

Další informace, která zazněla zejména z úst Solomona je zhoršující se politická nestabilita v zemi a podle jeho slov také míra korupce. Oba tyto aspekty výrazně zhoršují podmínky pro realizaci rozvojových aktivit, které BSCP zamýšlí. Jedná se o již zmíněné časté střídání úředníků ve funkcích, ale také obstrukce při schvalování nových záměrů a podobně. Tyto slova potvrdil i Jaromír Novák, jehož projekty v SNNPR také často narazí na bariéry například i bezpečnostní.

3.6.3. Shrnutí zohlednění dvou vybraných kritérií v projektu EU-CafE

Co se týká rovnosti pohlaví, tak je v projektovém dokumentu kladen důraz zejména na sledování dis-agregovaných dat a získat tak základ pro budoucí měření. Nicméně žádná z oslovených farem se doposud s podobným požadavkem ze strany úřadů zodpovědných za kávovou produkci nesetkali. Dále se objevuje řada aktivit s cílem zvýšit přístup žen ke zdrojům a příležitostem v sektoru, a tedy

zvýšit jejich rovnoprávnost. Projekt tak částečně reaguje na jeden z hlavních problémů, které vyplynuly z dotazovaných osob se zkušeností z praxe. Jde zejména o dohnání nerovného přístupu k tréninku a kapitálu. Podle odpovědí oslovených farem se zároveň jedná o aktivitu, kterou místní úřady jsou zvyklé běžně vykonávat na školeních podpořených z jiných zdrojů. Nicméně jak vyplynulo, tak pouze zvýšení kvót pro účastnice tréninků ke skutečnému posunu stačit nebudou. Z rozhovorů vyplývá, že problém nerovnosti je zakořeněn hlouběji v systému a spočívá v nedostatku času, energie a kapacity žen na to se věnovat produkci kávy a potenciálně zlepšování její produkci. Na tento problém přitom reagují některé z farem, které se rozhodly věnovat část zisku své komunitě a staví studny, mlýny, školy a další infrastrukturu, která šetří ženám čas a ty se více mohou věnovat například rozvoji svého drobného podnikání. Tyto farmy, které samy a lokálně reagují na nerovnost mezi pohlavími a budují ženám cestu k rovnoměrnějším podmínkám by v ideálním případě měly být aktivně vyhledávány místními úřady a jejich dobrá praxe využívána pro inspiraci dalších farem. To platí i pro projekt EU CAfE, který by této dobré praxe měl využít a více tak odrážet realitu problému nerovnosti pohlaví na místní úrovni. Je pozitivní, že realizátoři projektu pozvali na slavnostní zahájení projektu předsedkyni Ženské asociace pěstitelky kávy v Etiopii a konzultovali s ní otázku genderu v projektu. Na podobných konzultacích by měla být realizace projektu přímo založena a je škoda, že se předsedkyně nemohla nakonec účastnit řídicí komise, jak bylo původně asi zamýšleno.

Je nutné zmínit, že implementace aktivit projektu je opravdu významně opožděna a z kusých informací se zdá, že se první aktivity rozjely v podstatě až v roce 2020. Zároveň se Etiopie v posledních letech potýká se zhoršenou politickou stabilitou v zemi, která se týká i tradičních pěstitelských kávových oblastí a rozvojové projekty tak nemusí být momentálně pro implementující úřady prioritou. Nelze tedy naplno zhodnotit, jaký dopad bude mít projekt po skončení realizace všech aktivit. V otázce rovnosti pohlaví opatrně nabízí i několik řešení, jak postupně zlepšit přístup žen ke zdrojům v produkci kávy. Nicméně v této snaze nejde do hloubky problému a chybí zde využití případů dobré praxe jako je to navrhováno například u opatření proti klimatické změně. Pokud ženy dostanou příležitost se

účastnit tréninků, ale nebude jim patřit půda a zisky, které z výroby budou mít, není pravděpodobná zásadní změna směrem k rovným právům. Jedinou nadějí pro komplexní přístup ke změně vnímání pohlaví je zmínka vytvoření strategie pro propagaci rovnosti pohlaví ve všech dalších aktivitách.

V oblasti udržitelného nakládání s přírodními zdroji zatím dotazovaní podporu ze strany místních úřadů neobdrželi. Nicméně je třeba zmínit, že oba dotazované podniky již mají certifikát ekologického zemědělství. Pokud skutečně vzniknou metodiky, jak se změnou klimatu pracovat, jak je deklarováno v projektovém dokumentu a budou dále distribuovány do farem, tak mohou mít velký dopad vzhledem k tomu, že informovanost dotazovaných byla minimální. Pokud by tyto metodiky zároveň zmiňovaly, jak šetrně zvyšovat produktivitu určitě by uspěly vzhledem k tomu, že zvyšování produktivity vidí obě farmy jako naprostou prioritu.

3.7. Zlepšení zdraví hospodářských zvířat pro rozvoj venkova v Etiopii

Další z projektů, které jsou podpořeny z 11. EDF v sekci Podpora udržitelného zemědělství a potravinové bezpečnosti je projekt Zlepšení zdraví hospodářských zvířat pro rozvoj venkova v Etiopii známý pod anglickou zkratkou HEARD²³. Tento projekt byl Evropskou komisí schválen v roce 2017 a zařadil se tak mezi 6 projektů podpořených v rámci NIP pro období 2014–2020. Rozpočet projektu je na celou dobu implementace 15 milionů euro.

Potřeba tohoto projektu vychází ze silného zastoupení chovu zvířat mezi obyvateli Etiopie. Až 70 % ze 109 milionové populace nějakým způsobem získává příjem z chovu dobytka. Některé skupiny obyvatel zejména v polopouštních oblastech na jihovýchodě země zejména v regionech Afar a Somali jsou pak na chovu dobytka závislí jako na jediném zdroji obživy. Tito lidé si často zachovali původní nomádkou kulturu a putují se svými stády za vodou a potažmo pastvou po vyprahlých pláních. Všudypřítomný dobytek by ostatně jistě potvrdil každý návštěvník země, kde pastva koz není neobvyklým jevem ani na symbolických místech v centru hlavního města Addis Abeby. Podle akčního dokumentu vydaného k projektu Evropskou komisí v roce 2017 byl počet kusů hospodářských zvířat v zemi odhadován asi na 170 milionů²⁴. Chov hospodářských zvířat přitom představuje asi 15–17 % HDP země (Evropská komise, 2017).

Přestože má Etiopie jedno z největších množství dobytka na hlavu z afrických zemí, produktivita odvětví je poměrně nízká. Je to způsobeno zejména opakovanými obdobími sucha, která mají v důsledku nedostatku krmiva a vody za následek snížení imunity zvířat, úbytek váhy a v nejhorších případech úhyn dobytka. Periody sucha přitom přímo souvisí s klimatickou změnou a stávají se stále obtížněji předvídatelné (Evropská komise, 2017). Situaci dále komplikuje politika vlastnictví veškeré půdy státem, která ztěžuje udržitelné hospodaření s pastvinami. Etiopská vláda ztrácí část příjmů z obchodu s dobytkem v důsledku neformálního obchodu. Zvířata jsou v mnoha případech s vidinou vyššího zisku ilegálně prodávána za hranice, které je zejména v polopouštních rozlehlých a

²³ V originále Health of Ethiopian Animals for Rural Development

²⁴ Z toho 58 milionů krav včetně dojných, 26 milionů ovcí, 23 milionů koz, 5,3 milionů koní, 1,70 milionů velbloudů and 56 milionů kusů drůbeže

řídce osídlených oblastech těžké uhlídat. V obou případech jsou ale výkupní ceny zvířat nízké²⁵, což nedovoluje chovatelům nákup kvalitního krmení a mnohdy ani základní veterinární péči. Se zhoršením zdraví se ale poměrně snižuje výkupní cena zvířat a chovatelé se tak ocitají v začarovaném kruhu. Situace vede dlouhodobě k vysokému množství zvířat s malou produktivitou, což nepřiměřeně zatěžuje využití krajiny a přírodních zdrojů.

Hlavními cíli projektu je reagovat na nízkou produktivitu chovu hospodářských zvířat zlepšením veterinární péče a zamezení úhynu dobytka v mladém věku. Plánovanými výstupy projektu je:

- 1) zvýšení kvality soukromých i veřejných veterinářských služeb,
- 2) zlepšení technických kompetencí a pobídek pro poskytovatele veterinárních služeb s cílem zlepšit kvalitu služeb,
- 3) zvýšení kvality a bezpečnosti produktů živočišného původu a posílení kontroly zoonotických chorob.

Projekt si slibuje zvýšit objem domácího obchodu, ale i exportu dobytkem. Vzhledem k tomu, že se chovem dobytka a mlékárenským průmyslem živí v zemi podle údajů z roku 2017 asi 15 milionů obyvatel, měla by zvýšená produktivita dále zvýšit zaměstnanost v tomto odvětví (Evropská komise , 2017).

Priorita zlepšování zdraví hospodářských zvířat je v souladu s GTP II, kde je snížení mortality hospodářských zvířat a rozvoj moderní veterinární péče zmíněna mezi cíli v oblasti zdraví hospodářských zvířat (Evropská komise , 2017).

Způsob využití finančních prostředků

Rozdělení 15 milionů euro, které jsou z EDF vyhrazeny pro implementaci projektu HEARD, mezi jednotlivé implementační modalities shrnuje **Chyba! Nenalezen zdroj odkazů.** Vzhledem k tomu, že se u většiny modalit jedná o přidělení rozpočtu konkrétní instituci bez výběrového řízení, je tento výběr v akčním dokumentu náležitě odůvodněn. Obvyklým argumentem je exkluzivita

²⁵ V případě vývozu za hranice je vzhledem k ilegálně obchodu vyjednávací pozice etiopských obchodníků s hospodářskými zvířaty velmi slabé.

jednotlivých agentur a organizací, které jsou ve své funkci v podstatě nenahraditelné a do případného grantového řízení by se patrně mohly přihlásit pouze tyto organizace.

Pro snížení rizika neefektivního využití financí bude na celou dobu implementace zřízen tým technické asistence, který bude pro zástupce organizací přijímající grant pořádat školení na budování jejich kapacity. Tým technické asistence bude zaměřen jak na operační a finanční řízení projektu, ale také na nákupy, které musí odpovídat standardům definovaným EU. Zároveň musí před obdržением grantu každá z organizací projít interním auditem. (Evropská komise , 2017).

Tabulka 9: Modality využité pro implementaci projektu HEARD

Modalita	Rozpočet (v eurech)
Přímé řízení – grant Federálnímu ministerstvu pro chov hospodářských zvířat a rybolov	1 900 000
Nepřímé řízení s partnerskou zemí (Etiopská asociace veterinářů, Mezinárodní institut pro výzkum hospodářských zvířat, Úřad pro hospodářská zvířata a zemědělství na úrovni jednotlivých federálních států Etiopie	10 900 000
Technická asistence	1 450 000
Audit a evaluace, viditelnost, nepředvídatelné události	750 000
Celkem	15 000 000

Zdroj: Akční dokument projektu HEARD

Aby byla možná koordinace mezi zapojenými subjekty, je pro projekt zřízena řídicí komise, jejímž členem je mimo zapojené organizace, které zmiňuje **Chyba! Nenalezen zdroj odkazů.**, také zástupce Delegace EU v Etiopii, ale také zástupci dalších klíčových etiopských ministerstev.

Reflexe stanovených kritérií

V první části práce se podíváme, jak jsou vybraná kritéria reflektována v akčním dokumentu projektu, který představuje základní osnovu pro implementaci včetně

definovaného logického rámce projektu. Souhrnně zahrnutí kritérií v dokumentu shrnuje Chyba! Nenalezen zdroj odkazů.. Dále v textu budou jednotlivá kritéria rozebrána.

Tabulka 10: Zhodnocení zahrnutí vybraných priorit rozvojové politiky EU v akčním dokumentu projektu HEARD

Priorita rozvojové politiky EU	Zkoumané kritérium v akčním dokumentu	Naplnění v projektu HEARD
Udržitelné řízení a využívání přírodních zdrojů	Indikátor přímo zahrnující udržitelné řízení přírodních zdrojů	Ano
Podpora rovnosti mezi muži a ženami	Indikátor přímo zahrnující počet ženských příjemkyň	Ano
	Požadavek na disagregovaná data podle pohlaví	Ano

Zdroj: Akční dokument projektu HEARD

Sběr dat

K analýze projektu HEARD bylo využito více metod sběru dat. Jedním ze zdrojů informací byly informace dostupné na internetu ohledně úvodního workshopu, kterým se projekt v Etiopii otevíral. Dále byl proveden rozhovor s Lenkou Peškovou, která má deset let zkušeností ze spolupráce s pasteveckými komunitami v Etiopii. Doplnující informace byly využity z volně dostupných zdrojů na internetu, zejména z webových stránek a profilů na sociálních sítích relevantních vládních agentur implementujících projekt.

3.7.1. Podpora rovnosti mezi muži a ženami

V logickém rámci projektu je téma podpory rovnosti žen reflektováno v rámci výstupu 1 zaměřeného na zvýšení kvality soukromých i veřejných veterinářských služeb. Definovány jsou 2 indikátory, které budou o dopadu vypovídat. Prvním indikátorem je stav inovativních a genderově sensitivních zpráv o zdraví stád. Druhým je roční nárůst počtu žen, které jsou zapojeny do doporučených úkonů v souvislosti se zdravím stád. V textu je zmíněn i požadavek na disagregovaná data v souvislosti s pohlavím, což umožní dále sledovat zapojení žen i mimo stanovený indikátor.

Celkově je v akčním dokumentu věnováno tématu zapojení žen do projektu hodně prostoru. V současné realitě panuje v Etiopii v oblasti vlastnictví a chovu hospodářských zvířat značná nerovnost mezi pohlavími. Přístup žen ke zdrojům je ve většině případů kontrolován manželem a obecné vnímání míry nezávislosti žen je ve společnosti zakořeněno (Kinati & Mulema, 2019). Na znevýhodnění žen oproti mužům v pasteveckých komunitách je nutné nazírat jiným úhlem pohledu než ve farmářských oblastech, protože styl života i kultura těchto obyvatel je velmi odlišná. Podle Lenky Peškové, která má deset let zkušenosti ze spolupráce s těmito skupinami je nejzásadnějším problémem rozhodovacích pravomocí. Ty jsou v pasteveckých komunitách pouze v rukou mužů, kteří v hierarchii priorit cenní více stáda dobytka než ženy. Vychází to z podmínek, ve kterých se tyto skupiny pohybují, které jsou extrémní a stav stáda jako jediného zdroje obživy je zásadní pro přežití celé rodiny a komunity. Nicméně dopady této hierarchie samozřejmě dopadají na každodenní životy žen v těchto komunitách zvláště když muži rozhodují i o ženských záležitostech, kterým ze své podstaty nemohou rozumět (Pešková, 2021). Dalším problémem, který Lenka Pešková zmiňuje je strach o bezpečí mladých dívek, který často brání v jejich rozvoji. Někteří rodiče například nechtějí pouštět dívky do školy, nebo na trh ze strachu o jejich bezpečnost. Tyto dívky pak nemají možnost získat ani základní dovednosti v oblasti komunikace a zkušenosti se řešením každodenních situací (Pešková, 2021). Dalšími problémy jsou pak brzké sňatky, nebo obřízka.

Na konci roku 2018 proběhl v Addis Abebě workshop na téma genderu v oblasti chovu hospodářských zvířat pořádaný Mezinárodním institutem pro výzkum chovu hospodářských zvířat²⁶. Podle zprávy z tohoto workshopu patří mezi hlavní nutnost dobré porozumění rozdělení rolí mužů a žen v domácnostech (Mezinárodní institut pro výzkum chovu hospodářských zvířat, 2018). Pochopení této dynamiky je základ úspěchu pro skutečný dopad projektu v tomto ohledu. O snaze lépe pochopit domácí prostředí etiopských chovatelů zvířat ve snaze navrhnout efektivní opatření ke změně genderové nerovnosti akční dokument nehovoří.

²⁶ V originále International Livestock Research Institute (ILRI)

Další slabinou, která byla popsána při zmiňovaném workshopu, je nedostatečná kapacita v oblasti porozumění otázce genderu ze strany zúčastněných stran při chovu zvířat, ať již se jedná o vládní úřady (zejména na nižší úrovni administrativních jednotek) či poskytovatele dalších služeb. Na tento problém projekt HEARD odpovídá skrze vytvoření materiálů v rámci budování kapacity, které genderovou otázku citlivě reflektují. Nedostatek porozumění otázce genderu v oblastech, kde převládají pastevecké komunity potvrzuje i Lenka Pešková. Podle ní se úřady naučily užívat termín gender v návaznosti na poptávku zahraničních donorů či vyšších stupňů vládní hierarchie. Pešková si však nepamatuje na pozitivní příklad, kdy by zaznamenala proaktivní přístup v tomto ohledu ze strany místních úřadů. Nicméně naději Pešková vidí v generační výměně, kdy například u kolegů z Etiopie pozoruje, že v první generaci přijímali samo témata spojená s rovností pohlaví složitě. Nicméně mladší kolegové již tato témata berou jako samozřejmost a pohybují se v nich sebejistě (Pešková, 2021). Podle této zkušenosti má smysl vytrvat ve snaze budovat kapacitu místních úřadů v těchto tématech.

Mezi zmíněnými mezerami diskutovanými na workshopu je také nedostatečná kapacita žen zapojených v procesu chovu dobytka. Tomuto problému se projekt věnuje vcelku zevrubně, ať již se jedná o zdůraznění účasti žen na aktivitách určených ke zvyšování kapacity, nebo o rozšiřování povědomí o příkladech dobré praxe žen zapojených do chovu hospodářských zvířat.

Zajímavý pohled na otázku podpory rovnosti mezi muži a ženami poskytuje zápis z úvodního workshopu projektu, který proběhl v březnu 2019 v Addis Abebě. Workshopu se účastnily všechny organizace, které obdržely v rámci projektu grant a jsou zodpovědné za jednotlivé výstupy a zároveň zástupci dalších organizací, které jsou nějakým způsobem zapojeny ve veterinárních službách v zemi, od univerzit, přes profesionální asociace, soukromé podniky, až po neziskové organizace. Celková účast byla 56 (Mezinárodní institut pro výzkum chovu hospodářských zvířat, 2019).

První z věcí, která upoutala mou pozornost, že na fotografiích z workshopu jsou pouze dvě ženy. Zmínka o prioritě podpory zvyšování rovnoprávnosti mezi

ženami a muži nebyla součástí prezentací prvních dvou prezentujících organizací, kterými byly Federální ministerstvo pro chov hospodářských zvířat a rybolov a Mezinárodní institut pro výzkum hospodářských zvířat.

Téma se probíralo až při prezentacích jednotlivých úřadů na úrovni regionálních států. Úřad pro hospodářská zvířata a rozvoj pastevectví z národního státu Somálsko jasně připustil, že téma není jeho prioritou, ale vychází z priorit donora, když na dotaz, jestli odpovídají výstupy projektu současnému kontextu regionu, odpověděl zástupce, že většina výstupů kontextu odpovídá s výjimkou pilotování genderově sensitivních přístupů ke zdraví zvířat, které vychází pouze z požadavku donora (Mezinárodní institut pro výzkum chovu hospodářských zvířat, 2019).

Zástupci Úřadu pro hospodářská zvířata a rybolov z národního státu Oromia se k tématu postavili více proaktivně, když v rámci své prezentace představili konkrétní cíl zapojit do projektu 60 žen z různých wored²⁷ zapojených do projektu, které se budou účastnit 5denního tréninku na téma vytvoření genderově sensitivních opatření v oblasti zdraví zvířat. Všech 60 žen následně obdrží kredit ve výši 673 euro na implementaci opatření (Mezinárodní institut pro výzkum chovu hospodářských zvířat, 2019).

K tématu se vyjádřila také Agentura pro rozvoj hospodářských zvířat z národního státu Amhara. Ve své prezentaci zdůraznili, že v rámci této aktivity pro ně bude zásadní participace cílové skupiny, tedy žen. Vybrané ženy v rámci projektu obdrží trénink s cílem budování kapacity. Agentura prezentovala záměr zapojit celkem 300 žen. Na otázku z publika, jak hodlají udělat opatření genderově senzitivní, odvětili zástupci, že zapojí ženy při práci se soukromými veterinářskými klinikami a zároveň odkryli záměr proškolit ženy o základních tématech souvisejících s chovem vlastních zvířat (Mezinárodní institut pro výzkum chovu hospodářských zvířat, 2019).

Podle zkušenosti Lenky Peškové, která v současné chvíli působí v CARE, což je mezinárodní nezisková organizace, jejímž hlavním průřezovým tématem je celosvětově právě rovnost pohlaví, je potřeba ke změně dlouhodobá práce s celou

²⁷ Woreda je jednotka územní samosprávy v Etiopii srovnatelná s českým okresem

komunitou. Vzhledem k nerovnosti vycházející z minimální rozhodovací pravomoci žen je zásadní právě práce s komunitou zaměřená na porozumění rozhodovacím procesům a hledáním kompromisu, kde by se mohly ženy prosadit alespoň v pro ně relevantních oblastech. Příkladem může být účast v komisích, které obstarávají vodní zdroje, pokud nějakými komunita disponuje. Tato pozice může být muži akceptovaná i vzhledem k tomu, že ženy se tradičně o vodu starají (Pešková, 2021). V tomto případě se ale jedná o projekty zaměřené větší měrou právě na rovnost pohlaví na rozdíl od HEARD, kde je gender pouze průřezovým tématem. Další cestou, kterou vidí Pešková jako nadějnou pro rovnost pohlaví je zdůrazňování ekonomických benefitů emancipace žen. Je to jedna z perspektiv, která by mohla ovlivnit nastavení mysli o postavení žen v celé společnosti (Pešková, 2021).

3.7.2. Udržitelné řízení a využívání přírodních zdrojů

V logickém rámci projektu je otázka životního prostředí zmíněna v rámci specifického cíle, který ukládá zvyšování kvality veterinárních služeb s ohledem na zvyšující se dopad klimatické změny. Dopadem klimatické změny se v tomto případě podle kontextu myslí změna prostředí, ve kterém jsou zvířata chována, ať už se jedná o extrémní výkyvy počasí a s nimi spojená rizika pro chov dobytka, snížená imunita vzhledem k suchu, ohrožení nemocemi v důsledku zvýšeného výskytu komárů a znečištěné vody po povodních a podobně. Projekt chce na tyto výzvy reagovat a svůj dopad v tomto ohledu bude měřit indikátorem sledujícím počet opatření vedoucích k zmírnění klimatické změny.

Dopad chovu dobytka má v Etiopii zásadní dopady na využití půdy. Vzhledem ke zvyšujícímu se počtu obyvatel a s tím souvisejícím zvyšováním kusů hospodářských zvířat roste poptávka po pastvinách. Podle Mezinárodního institutu pro výzkum potravinových politik byl v roce 2015 celkový počet kusů hospodářských zvířat o 50 % vyšší než v předchozí dekádě. Tlak na využití půdy je tedy enormní a projevuje se i na sníženém množství dostupného krmiva na trhu (Mezinárodní institut pro výzkum potravinových politik, 2018). Až 70 % zvířat se navíc pase na půdě náchylné k erozi a spásáním trávy situaci ještě zhoršují. Podle Lenky Peškové na velkou část pasteveckých komunit přitom již zároveň dopadá změna klimatu, která se projevuje snižováním množství srážek, a tedy

zhoršováním stavu pastvin. Situaci často pastevcí v některých případech za podpory vlády nebo neziskových organizací řeší distribucí koz, které jsou v suchu odolnější. Nicméně jejich odolnost vychází z faktu, že jsou schopné získávat živiny mimo jiné z kořenů rostlin, což má ale na obnovu pastvi devastační efekt (Pešková, 2021).

Záměrem projektu HEARD je zvýšení produktivity chovaných zvířat skrze lepší veterinární péči, což by v dlouhodobém horizontu mělo vést ke snížení celkového počet kusů dobytka (podle vývoje počtu obyvatel, ale i dalších proměnných). Jeden z cílů je ale zamezit úhynu mladých kusů dobytka, což bude v krátkém horizontu znamenat zvýšení počtu kusů, a tedy zvýšenou poptávku po krmivu a pravděpodobně další degradaci půdy. Projekt tuto problematiku řeší vágním konstatováním, že bude výše zmíněná problematika součástí aktivit zaměřených na budování kapacity, nicméně se dopadem projektu na celkový počet kusů zvířat v souvislosti s množstvím krmiva a pastvy nezabývá. V akčním plánu není zmíněno ani zhodnocení dopadu aktivit na životní prostředí. Podle názoru Lenky Peškové může vakcinace a zvýšení produktivity přinést kýžený efekt, nicméně uvádí, že se jedná o drahý přístup, který nepřinese udržitelné řešení, pokud nebude věnována dostatečná pozornost informovanosti a snaze naučit chovatele, aby vakcinaci v budoucnu hradili sami. Jinak nebude očkovací kampaň pokračovat po skončení projektu. Jako udržitelné se ze zkušenosti Peškové ukazují spíše programy zaměřené na obnovu pastvin a udržitelné nakládání s půdou určenou k pastvě. Pešková uvádí, že v případě jakýchkoliv projektů zaměřených na pastevectví je nezbytné provést analýzu dopadu na životní prostředí. Dlouhodobě vidí nicméně Pešková jedinou cestu k řešení krize v zákonném omezení počtu kusů dobytka na domácnost, což je v zemi, jejíž politická stabilita visí na vlásku velmi komplikovaný záměr (Pešková, 2021).

Ke zhodnocení toho, jak moc projekt bere vážně dopad na životní prostředí, nepomohl úvodní workshop v Addis Abeba, kde toto téma téměř nezaznělo. Přestože, specifický cíl projektu přímo zmiňuje dopad klimatické změny na sektor chovu dobytka, nikdo z účastníků neměl potřebu změnu klimatu a dopady na prostředí ve své prezentaci reflektovat, zástupce EU nebyl výjimkou. Jediná instituce, která téma neopominula zcela, je Mezinárodní institut pro výzkum

hospodářských zvířat. Jeho zástupkyně zmínila, že v rámci všeobecné komunikaci se zapojenými skupinami budou zmiňovat také mitigační opatření proti změně klimatu. Důvodem pro vynechání tohoto tématu je patrně zaměření projektu spíše na aktivity prosazující zdraví zvířat a zvýšení produktivity chovu. Většina dotazů a komentářů účastníků směřovalo tímto směrem. Je ale s podivem, že toto téma nezdůraznil donor ani instituce zaměřené na koordinaci celého programu.

Podle zkušeností Lenky Peškové jsou místní úřady ve věci klimatické změny velmi dobře informované a je to pro ně více relevantní téma, než rovnost pohlaví, a to zejména z důvodu, že dopady jsou viditelné ve většině oblastí (Pešková, 2021).

3.7.3. Shrnutí zohlednění dvou vybraných kritérií v projektu HEARD

Vzhledem k tomu, že je téma rovnosti pohlaví reflektováno přímo v indikátoru prvního cíle projektu, všechny implementující instituce toto téma zmínily v rámci své prezentace na úvodním workshopu projektu. Přestože pro některé téma nebylo vlastní, z důvodu tlaku donora jsou ochotné ho zohlednit. Je to potvrzení, že EU má skrze své programy šanci ovlivnit průřezová témata a využít tuto příležitost k informovanosti místních úřadů o věci rovnosti pohlaví a snaze o zdůraznění výhod takového přístupu. V budoucnu mohou takto informovaní úředníci být nakloněni pozitivní změně ve svých komunitách.

Pokud se však podíváme na způsob, jakým jsou opatření na zvýšení rovnoprávnosti mezi pohlavími interpretována, jde ve většině případů stejně jako u programu EU-CafE o specifické aktivity zaměřené na ženy. V případě pasteveckých komunit je však problém nerovnosti mezi pohlavími zakořeněn hluboko a spočívá zejména v minimálních rozhodovacích pravomocích žen. Tento problém se pravděpodobně větším zapojením žen do veterinárních aktivit nezmění. Ani v tomto programu není cítit ambice na komplexní změnu smýšlení společnosti dopad opatření zaměřených na zrovnoprávnění pohlaví, který by byl zaměřený na muže.

Co se týká udržitelného řízení a využití přírodních zdrojů, zde existuje pouze slabá vazba, přestože projekt takového rozměru zaměřený na chov dobytka může mít na přírodní zdroje nemalý vliv. To je ještě více s podivem, pokud si uvědomíme

míru narušení a ohrožení přírodního prostředí Etiopie. Nikde v dokumentu ani dostupných zdrojích nejsou zmíněna konkrétní mitigační opatření, která budou v projektu přijata, a to vše, přestože projekt jako takový reaguje na dopady klimatické zemi na Etiopii. Není zmíněno ani zhodnocení dopadu na životní prostředí, které by v případě projektu takového měřítka mělo být samozřejmostí.

3.8. Zhodnocení přispívání k prioritám DG DEVCO

V úvodu této kapitoly je nutné zmínit, že přestože projekty byly formálně schváleny v roce 2017 a rokem 2020 končí programové období, ve kterém mělo dojít k realizaci obou programů, oba programy byly i ke konci roku 2020 na počátku implementace. Zhodnocení je možné provést jen na základě dostupných dat a výstupy v pokročilejší fázi implementace by mohly vést k jiným závěrům.

Návaznost na priority Etiopie

Podíváme-li se na priority Etiopie v oblasti udržitelného využití přírodních zdrojů, v dokumentu GTP II nalezneme prioritu zvýšit produkci zemědělských plodin za současné prevence degradace životního prostředí. Každý program by tedy měl před počátkem implementace zhodnotit dopad na životní prostředí, což v žádném z akčních plánů nebylo výslovně zmíněno.

Co se týká konkrétních priorit, tak projekt EU-CafE reflektuje zintenzivnění pěstování plodin s kvalitnějšími vstupy. Zlepšení vstupů je jedním ze specifických cílů a jeho naplnění bude sledováno včetně dat oddělených podle pohlaví. Zároveň naplňuje prioritu zavedení nízko emisních technik díky prioritizaci sušení kávy na slunci a užívání organického hnojiva. Zároveň díky podpoře pěstování kávy ve stínu dochází k boji proti další degradaci půdy.

V oblasti chovu dobytka reflektuje projekt HEARD prioritu zvýšení efektivity hodnotového řetězce chovu dobytka zlepšením zdraví a podmínek obchodování. Nicméně projekt nereflektuje celkovou potřebu změnu preference v konzumaci jednotlivých druhů masa méně náročných na emise uhlíku a nepodniká zde žádné kroky k šíření informací tímto směrem. Projekt zároveň nijak nereflektuje téma správy pastvin dobytka, které nadužíváním degradují, a zároveň není využit jejich potenciál v zachytávání uhlíku, jak o něm mluví GTP II.

Návaznost na priority DG DEVCO v oblasti rozvojové politiky

Na základě akčních plánů a dalších dostupných zdrojů ke dvěma vybraným hodnoceným projektům, lze říct, že sledované dva specifické cíle jsou v nižší hierarchii implementace rozvojových programů sledovány.

V dokumentu NIP jsou specifické cíle zmíněny ve velmi obecné rovině a chybí stanovení konkrétních cílů pro jejich naplnění v obou případech. Toto obecné vymezení lze přisuzovat relativně velké diverzitě jednotlivých projektů.

V akčních plánech jednotlivých projektů jsou cíle reflektovány v kontextu jednotlivých aktivit. Zde se prolínají už také do specifických cílů projektů a jejich měřitelných indikátorů. Specifický cíl 5 je reflektován mezi indikátory mimo jiné také snahou o sběr genderově oddělených dat. Formálně tedy priority stanovené DG DEVCO jsou reflektovány až do jednotlivých projektů.

Specifické cíle, a tedy také priority EU v oblasti rozvojové politiky nejsou tedy při plánování konkrétních projektů opomenuty. Zajímavé porovnání nicméně v tomto případě přináší srovnání ambice cílů na politické úrovni a na úrovni jednotlivých projektů.

Specifický cíl 5 je definován jako snaha působit jako globální aktér s cílem podporovat rovnost mezi muži a ženami, chlapci a dívkami. Zároveň je v dokumentech užíván termín gender mainstreaming. Podíváme-li se ale na jednotlivé projektové aktivity, vidíme, že jde spíše o dorovnání propastného rozdílu v přístupu ke zdrojům ve smyslu, aby ženy měly z projektů alespoň podobný prospěch jako muži. Ani jeden z projektů ale nemá ambici změnit situaci mimo projektové aktivity. A zůstávají u ambice, že se ženy budou v nějakém procentu účastnit aktivit. Z dostupných materiálů není vidět ambice o skutečný gender mainstreaming. Chybí navíc zohlednění příčin problémů a kontextu v jednotlivých cílových skupinách dvou projektů, kde k otázce genderu nelze přistupovat stejně. Nicméně většina zdrojů potvrdila, že místní úřady jsou ochotny toto téma v projektech zohlednit, pokud si to donor přeje a umožní jim to čerpat prostředky. EU tedy drží v ruce nástroj pro prosazování své globální ambice, jen nejde při naplňování do hloubky.

Specifický cíl 7 je definován jako snaha působit jako globální aktér zaměřený na planetu a podporovat odolnost, snižovat riziko změny klimatu a přispívat ke snížení emisí skleníkových plynů, poskytovat podporu pro konzervaci a udržitelné řízení a využívání přírodních zdrojů, biologické rozmanitosti a ekosystémů. Podporovat udržitelné zemědělství a cirkulární ekonomiku s

nízkými emisemi uhlíku. Podíváme-li se na akční plány, nejsou zde zmíněny zdaleka všechny tyto ambice. U projektů tohoto rozsahu zaměřené na systémovou změnu dvou nejvýznamnějších sektorů zemědělství ale nelze žádný z aspektů opomenout. Například projekt, který řeší větší efektivitu chovu dobytka, by měl zvážit také dopad na množství emisí a udržitelné užívání pastvin. V dostupných dokumentech ambice postihnout dopad projektů v celistvé podobě není znát.

Další zajímavé srovnání nabízí rozdílné ambice na půdě EU, kde je například gender mainstreaming převládající přístup k otázce rovnosti pohlaví již od 90. let minulého století a je součástí legálního rámce (Alwood G. , 2013). Způsob, jakým je rovnost pohlaví zakomponována do projektů však tomuto konceptu zdaleka neodpovídá. Samozřejmě se jedná o velmi rozdílný kulturní, historický a sociální kontext. Pokud však EU chce být globální aktér ve věci rovnosti pohlaví, mělo by se naplňování tohoto cíle stát prioritou, nikoliv jen vedlejším efektem projektů. Stejně srovnání by nejspíš přinesla nového Green Dealu s úrovní, jakou se tématu věnují akční plány jednotlivých dokumentů.

Závěr

Evropská unie patří spolu s členskými zeměmi mezi objemově největší poskytovatele rozvojové spolupráce na světě. Administrace desítek miliard eur, které na podporu méně rozvinutých zemí ročně z kapes evropských daňových poplatníků jdou, je robustní proces. Ten začíná na úrovni nejvyšších politických představitelů, kteří stanovují priority. Proces pak pokračuje skrze celou škálu evropských úřadů včetně diplomatického zastoupení. Projekty končí v rukou místních úřadů a dalších organizací v cílových zemích. Tato práce vznikla s cílem nahlédnout pod pokličku zmíněného procesu, systematizovat jej, ale zejména zhmotnit to, co stojí na jeho konci, tedy pozitivní změna v cílových podpořených oblastech. Na počátku přitom stála jednoduchá otázka. Nevytratí se při postupu různými stupni hierarchie základní myšlenky rozvojové spolupráce? Pro zodpovězení této otázky byly vybrány dva specifické cíle, které EU chce ve své rozvojové politice sledovat, a to rovnost pohlaví a udržitelné užívání přírodních zdrojů. Práce sleduje jejich promítnutí napříč celou hierarchií.

EU si v obou těchto tématech klade za cíl být globálním hybatelem pozitivní změny. K tomu má díky obrovskému objemu prostředků dobré předpoklady. Zároveň se těmito tématy zabývá dlouhodobě a příjemci prostředků jsou do jisté míry již na jejich zohlednění zvyklí. Otázkou však je, jestli k prosazení pozitivní změny využívá také vhodné nástroje, které dokážou trvalou změnu zaručit. Uvedení do chodu celospolečenských změn v oblasti vztahu dvou pohlaví je totiž složitější proces než kupříkladu zlepšení dopravní infrastruktury. Výsledky navíc nejdou tak snadno prezentovat a kvantifikovat. Nicméně na pozadí geopolitického vývoje, kdy jsou v Africe stále více aktivní země mimo tradiční západní demokratický blok, jsou aktivity EU v těchto tématech ještě důležitějšími. EU jistým způsobem díky zaměření na průřezová témata vystupuje z řad dalších donorů. Velká otázka je ovšem přijetí těchto témat v cílových zemích a do jaké míry jde u jejich představitelů o formální přijetí témat a skutečná snaha je naplnit. Rok 2020 nabídl vhodnou příležitost pro bilanci naplnění cílů v období jednoho programového období Evropské komise předtím, než budou připraveny programy nové.

Cílem práce bylo tedy zhodnocení konzistence dvou zvolených specifických cílů rozvojové politiky EU s aktivitami konkrétních projektů. Na základě využitých zdrojů lze zhodnotit, že dva zkoumané specifické cíle skutečně prostupují celou implementační strukturou až na úroveň projektových aktivit. Cíle jsou zmiňovány ve všech zásadních dokumentech a zároveň je lze nalézt jejich stopu v konkrétních projektech. Pozitivní je, že se v případě rozvojové spolupráce EU s Etiopií v programovém období 2014–2020 podařilo tyto specifické cíle sladit s cíli, které si země sama stanovila ve svém strategickém dokumentu GTP II.

Priority se tedy do rozebraných dokumentů a projektů promítly. Další otázky ale vyvstávají v souvislosti s tím, do jaké míry budou tyto priority naplněny. Ačkoliv se nejednalo o cíl práce, vyvstalo v této oblasti několik otázek.

V případě naplňování strategického cíle zaměřeného na rovnost pohlaví se projekty nedrží principu gender mainstreaming a drží se pouze ambice zapojit ženy do projektových aktivit. V projektových dokumentech navíc nejde analýza problému nerovnosti pohlaví do velké hloubky, nerozlišuje příliš specifika daných regionů a skupin obyvatel. Navržené aktivity potom působí jako univerzální řešení, které je aplikované bez návaznosti na dobrou praxi v komunitách. Projektové dokumenty také opomíjí hlubší diskuzi příčin problémů, které je ale třeba znát pro nalezení vhodných řešení. Mezi hlavní příčiny nerovnosti mezi pohlavími v oblasti kávových plantáží se ukázal nedostatek času a produktivní energie žen na farmaření a rozvíjení vlastních produktivních činností. Zjednodušeně řečeno ženy musí primárně zastat starost o domácnost a až potom se mohou věnovat pěstování kávy. V kontrastu s těmito potřebami působí několik málo navržených aktivit zaměřených na školení žen v oblasti produkce jako velmi povrchní řešení, které nejspíše pomůže těm ženám, které již jistou samostatnost získaly. Nedojde ale k podpoře dalších možných pěstitelek, které se k programu z důvodu domácích prací nedostanou.

Jako kontrast k povrchním aktivitám navrženým v projektových dokumentech pak působí aktivity, které pro podporu rovnosti žen a mužů realizují konkrétní farmy dotazované v rámci výzkumu. Tyto malé aktivity na úrovni komunity

přítom díky úspoře času žen mají potenciál jim umožnit se aktivněji začlenit do produktivních činností a zlepšit tak svůj přístup k dalším zdrojům.

U cíle zaměřeného na udržitelné zacházení s přírodními zdroji chybí komplexní zhodnocení dopadů projektů na více aspektů spojených se životním prostředím. Ačkoliv se mluví o snaze mírnit dopady klimatické změny, v projektech nenajdeme odpovídající konkrétní aktivity, které by k tomu vedly.

V obou cílech si EU klade za cíl stát se globálním tahounem pozitivní změny. Chybí však komplexní uchopení problematiky, tak jak se tomu děje uvnitř EU. Bylo by nespravedlivé srovnávat možnosti ovlivnit směřování společnosti uvnitř EU a v Etiopii vzhledem k odlišnému kulturnímu, historickému kontextu, a samozřejmě i legislativním možnostem. Avšak ze zkoumaných dokumentů nebylo jasné, do jaké míry jsou priority přítomné jen pro formu, a do jaké míry je zde skutečná ambice dosáhnout změn.

Druhým cílem bylo představit prostředky, které EU využívá k naplňování rozvojové politiky. Tento cíl se podařilo zachytit zejména v diagramu, který zachycuje **Chyba! Nenalezen zdroj odkazů..** Ačkoliv je hierarchie poměrně složitá, lze v ní nalézt logiku, která by měla zajistit mimo jiné právě prostupnost priorit až do uskutečněných projektů. Dostupnost informací o fungování systému rozvojové podpory je však překvapivě nízká. Hlavním negativem je chybějící struktura webových stránek, která by usnadnila rychlou orientaci v realizovaných programech a jejich návaznosti na politické priority. Informace jsou podávány ve velmi zjednodušené formě, která ale nedovolí zájemci o informace pochopit systém jako celek. Dostává se zejména povrchní informace o jednotlivých projektech bez hlubšího kontextu. Vzniká tak dojem, že neexistuje provázanost a součinnost mezi jednotlivými aktivitami. Určitý postup lze nicméně vidět u novějších programů jako Evropského svěřeneckého fondu pro Afriku, kde dochází k jistému posunu k přívětivější komunikaci k občanům. Bude zajímavé sledovat, jak se komunikace promění v novém programovém období EU.

Zajímavé zamyšlení poskytlo právě již zmiňované srovnání efektivity dosáhnout pozitivní změny aktivních farmářů v Etiopii, kteří často umí za využití vlastních prostředků dosáhnout trvalé změny v komunitě s těžkopádným počínáním

místních úřadů. Ty jsou přitom hlavními příjemci prostředků a zodpovědné za jejich přerozdělování. Na základě, jakého klíče ale tato distribuce prostředků probíhá, se v práci nepodařilo zjistit. Nicméně respondenty byla několikrát zmíněna pochybnost o objektivitě místních úřadů a politická či finanční motivace jejich rozhodování. Na nejnižších stupních hierarchie úřadů dochází k časté fluktuaci zaměstnanců, kteří často nemají dostatečné vzdělání a kapacitu. Jsou to přitom ale tito lidé, kteří stojí za konkrétní realizací aktivit rozvojové spolupráce. Prověření tohoto způsobu přerozdělování prostředků z rozvojové spolupráce EU by stálo za detailnější výzkum. Zároveň by za pozornost stálo také to, jak efektivně využívají místní úřady příklady dobré praxe mezi farmáři k šíření inspirace. Zejména jak moc výběr těchto vzorových farem podléhá opět politickým preferencím a dalším faktorům a do jaké míry se jedná o upřímnou snahu nalézt aktivní farmáře/farmářky a zapojit je do procesu rozvoje.

Dalším z výstupů výzkumu byla mimo jiné myšlenka, že rozvoj žen je základním předpokladem rozvoje celé společnosti. Tuto myšlenku kromě odborné literatury zmínili také Češi aktivní v rozvojových projektech v Etiopii, ale také samotní farmáři. Vychází to mimo jiné z faktu, že ženy zodpovědné za chod rodiny většinu svých prostředků investují do zlepšení nutriční skladby potravin a také do vzdělání dětí. To je právě jedním z předpokladů dlouhodobého rozvoje a zároveň pozitivní změny směrem k rovnosti pohlaví. Jedním ze závěrů práce je, že by EU v prosazování tohoto tématu měla pokračovat, ale ideálně ho postavit do centra projektů, a nejen průřezového tématu, kterému často realizátoři věnují pozornost spíše pro formu.

To, do jaké míry dva rozebírané projekty skutečně ovlivní podobu dvou sektorů a postavení žen a udržitelné užívání přírodních zdrojů mezi populací ukážou další roky. Vzhledem k velkému zpoždění v implementaci nebylo možné posoudit finální výstupy projektů. Do velké míry ale také rozhodne bezpečnostní situace a politická stabilita v Etiopii a v jejích zapojených regionech. Většina z respondentů zmiňovala právě politickou nestabilitu jako hlavní faktor bránící ve větším rozvoji jejich aktivit. Ať již je řeč o problematické spolupráci s místními úřady navázanými na nestabilní politickou reprezentaci, nebo o stále častějších bezpečnostních incidenty spojené s etnickými spory, které mají za následek velké

materiálové škody a dočasnou paralýzu ekonomických aktivit. Podobné situace přitom v minulosti ukázaly, že v období krize jdou zejména otázky rovnosti pohlaví do pozadí a rozhodovací pravomoci se více soustředí do rukou mužů. Ženy a děti jsou naopak často v pozici obětí konfliktů.

Diskuze o otázkách rovnosti pohlaví, ale také udržitelnému užití přírodních zdrojů probíhá dodnes živě na úrovni EU a členské země přijímají tyto priority odlišně. Tyto priority jsou každopádně vetkané v nejvyšších politických dokumentech EU, které do jisté míry zaručují snahu o jejich naplňování nejen na území EU, ale v jiných částech světa. EU patří v tomto ohledu mezi výjimečné donory a díky množství prostředků má reálnou možnost v dlouhodobém období těchto změn dosáhnout. Témata se díky programům postupně dostávají do povědomí zástupců zemí příjemců, a i zde vznikají vlastní iniciativy s cílem o dosažení změny. V práci z odlišných důvodů nepodařilo prověřit efektivitu konkrétních projektových aktivit s ohledem na prosazování dvou průřezových témat. Důvodem bylo zpoždění implementace, ale také okrajová priorita těchto témat ve zvolených projektech. Nicméně z výzkumu je zřejmé, že za léta působení mezinárodní donoři v čele s EU rozšířily o daných tématech povědomí u místních úřadů i realizátorů projektů. I to je úspěchem a předpokladem pro to, že bude přibývat osob, které témata budou brát skutečně vážně. Naopak při plánování dalších projektů v programovém období by bylo vhodné zvážit větší akcentaci témat, která by se ideálně měla dostat do centra celých projektů. Na rovnost mužů a žen a udržitelný přístup k přírodním zdrojům by tak nově nebylo nahlíženo jako na vedlejší produkt rozvojových programů, ale jak na základní předpoklad úspěchu těchto programů.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Internetové zdroje

4C. (2020). *Facilitating Women's Empowerment in Ethiopian Coffee Sector: Interview with Meseret Desta*. Získáno 9. květen 2021, z <https://www.4c-services.org/facilitating-womens-empowerment-in-ethiopian-coffee-sector-interview-with-meseret-desta/>

ACCORD. (24. červen 2019). *How mediation based on African approaches to conflict resolution can transform the conflict over the Nile*. Získáno 26. říjen 2019, z <https://www.accord.org.za/conflict-trends/how-mediation-based-on-african-approaches-to-conflict-resolution-can-transform-the-conflict-over-the-nile/>

Africa News. (11. říjen 2019). *Nile dam: Egypt needs water, Ethiopia seeks electricity, Sudan wants both*. Získáno 2. listopad 2019, z <https://www.africanews.com/2019/10/11/nile-dam-s-triangle-of-conflict-egypt-needs-water-ethiopia-wants-electricity/>

African Union. (2019). *The Peace & Security Council*. Získáno 15. Prosinec 2019, z <https://au.int/en/psc>

Africká unie. (2018). *The Partnership and Joint Africa-EU Strategy*. Získáno 9. červenec 2020, z <https://africa-eu-partnership.org/en/partnership-and-joint-africa-eu-strategy>

Al Jazeera. (23. říjen 2019). *Egypt accepts US invitation for meeting over Ethiopia dam dispute*. Získáno 26. říjen 2019, z <https://www.aljazeera.com/news/2019/10/egypt-accepts-invitation-meeting-ethiopia-dam-dispute-191023133147653.html>

Al Jazeera. (24. říjen 2019). *Egypt, Ethiopia 'agree' to resume talks on massive Nile dam*. Získáno 26. říjen 2019, z <https://www.aljazeera.com/news/2019/10/egypt-ethiopia-agree-resume-talks-massive-nile-dam-191024140822273.html>

- All Africa. (29. říjen 2019). *Ethiopia: U.S. Seeking to Mediate Feud Over Nile Dam*. Získáno 15. prosinec 2019, z <https://allafrica.com/stories/201910250127.html>
- AP News. (22. říjen 2019). *Egypt's options dwindle as Nile talks break down*. Získáno 2. listopad 2019, z <https://apnews.com/4a21ecbec1ee44cdb77db56eoffa1bd8>
- BBC. (říjen 2018). *Ethiopia's Abiy gives half of ministerial posts to women*. Získáno 2. červen 2021, z BBC News: <https://www.bbc.com/news/world-africa-45881004>
- BBC News. (24. únor 2018). *The 'water war' brewing over the new River Nile dam*. Získáno 26. říjen 2019, z <https://www.bbc.com/news/world-africa-43170408>
- Brookings. (1. květen 2019). *The environment beyond neoliberalism: Delivering sustainable growth*. Získáno 8. červenec 2020, z The Brookings : <https://www.brookings.edu/research/the-environment-beyond-neoliberalism-delivering-sustainable-growth/>
- čl. 208 *Smlouvy o fungování EU*. (7. červen 2016). Načteno z C 202 Úřední věstník Evropské unie: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:12016E208>
- ČNB. (2020). *Kurzy devizového trhu – měsíční průměry*. Získáno 19. duben 2020, z https://www.cnb.cz/cs/financni-trhy/devizovy-trh/kurzy-devizoveho-trhu/kurzy-devizoveho-trhu/prumerne_mena.html?mena=EUR
- ČSÚ. (20. březen 2020). *Pohyb obyvatelstva - rok 2019*. Získáno 9. červenec 2020, z <https://www.czso.cz/csu/czso/ci/pohyb-obyvatelstva-rok-2019>
- Delegation of the European Union to Ethiopia. (květen 2016). *Ethiopia and the EU*. Získáno 14. duben 2020, z https://eeas.europa.eu/delegations/ethiopia/1186/ethiopia-and-eu_en

- Deutsche Welle. (červenec 2019). Khat is big business in Ethiopia. *Maria Gerth-Niculescu*, stránky <https://www.dw.com/en/khat-is-big-business-in-ethiopia/a-49523289>.
- DG DEVCO. (2018). *Strategic Plan 2016-2020*. Získáno 10. duben 2020, z https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/devco-strategic-plan-2016-2020-revised_en.pdf
- ETTG. (6. duben 2020). *Europe-Africa relations after Corona*. Získáno 9. červenec 2020, z European Think Tanks Group: <https://ettg.eu/2020/04/06/europe-africa-relations-after-corona/>
- EUR - Lex. (září 2018). *ENI - European Neighbourhood Instrument (2014 - 2020)*. Získáno 18. duben 2020, z https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:28020103_1
- EUR-Lex. (červenec 2018). *Dohoda z Cotonou*. Získáno 12. duben 2020, z <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=LEGISSUM:r12101>
- Europe Direct. (15. květen 2020). Reference data for reply to question number 2, EDCC case 101000619444.
- European Institute for Gender Equality. (2017). *What is gender mainstreaming*. Získáno 8. listopad 2020, z <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/what-is-gender-mainstreaming>
- European Parliament. (říjen 2017). *How the EU budget is spent: Development Cooperation Instrument*. Získáno 18. duben 2020, z [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/608764/EPRS_BRI\(2017\)608764_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/608764/EPRS_BRI(2017)608764_EN.pdf)
- Evropská komise . (2017). *Action Document for "HEARD - Health of Ethiopian Animals for Rural Development"*. Získáno 19. květen 2020, z https://ec.europa.eu/international-partnerships/system/files/annex-iii_en.pdf

Evropská komise . (červen 2017). *The new European Consensus on Development – EU and Member States sign joint strategy to eradicate poverty*. Získáno 10. duben 2020, z Council of the European Union: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/06/07/joint-strategy-european-consensus-development/>

Evropská komise . (2018). *Promotion of Sustainable Ethiopian Agroindustrial Development*. Získáno 9. květen 2020, z https://ec.europa.eu/international-partnerships/system/files/aap-2018-part-ii-ethiopia-annex-2-promotion-of-sustainable-ethiopian-agroindustrial-development_en.pdf

Evropská komise. (2017). Action document for EU-Coffee Action for Ethiopia. Získáno 9. květen 2020, z https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/action_document_for_cafe-ad_current_final_sent_01112017_adopted.pdf

Evropská komise. (2017). *Annual Action Programme 2017 in favour of the Federal Democratic Republic of Ethiopia to be financed from the 11th EDF*. Získáno 9. květen 2020, z <https://www.gtai.de/resource/blob/34244/63efd11fd933c1afe99148f3cf009131/pro201712065008-data.pdf>

Evropská komise. (27. listopad 2018). Addendum No.1 to the 11th EDF (201č - 2020) to National Indicative Programme. Addis Abeba.

Evropská komise. (18. září 2018). *Economic Partnership Agreements (EPAs)*. Získáno 17. duben 2020, z European Commission: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2017/february/tradoc_155300.pdf

Evropská komise. (2018). *Special Eurobarometer 476*. Získáno 24. duben 2020, z European Commission: file:///C:/Users/lenka.kostelecka/Downloads/ebs_476_sum_en.pdf

Evropská komise. (2019). *Annual Report 2019: On the implementation of the European Union's instruments for financing external actions in 2018*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Evropská komise. (2019). Case study: Ethiopia.

Evropská komise. (duben 2019). *EU Achievements in Food and Nutrition Security and Sustainable Agriculture 2014 - 2018*. Získáno 16. duben 2020, z Publication Office of the EU: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/523593e8-5a05-11e9-a60e-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF>

Evropská komise. (2019). *EU emergency trust fund for Africa*. Získáno 16. květen 2020, z https://ec.europa.eu/trustfundforafrica/index_en

Evropská komise. (prosinec 2019). *EU strengthens cooperation with Ethiopia*. Získáno 7. listopad 2020, z https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_19_6679

Evropská komise. (září 2019). *Questions and answers: New ACP-EU Partnership after 2020*. Získáno 17. duben 2020, z https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_18_5903

Evropská komise. (2019). *Strategické plány / Plány řízení*. Získáno 10. duben 2020, z https://ec.europa.eu/info/strategy/strategy-documents/strategic-plans-management-plans_cs

Evropská komise. (únor 2020). *Economic partnerships*. Získáno 17. duben 2020, z <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/development/economic-partnerships/>

Evropská komise. (9. březen 2020). *EU paves the way for a stronger, more ambitious partnership with Africa*. Získáno 5. červen 2020, z https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_373

- Evropská komise. (9. březen 2020). *Joint communication to European Parliament and the Council: Towards comprehensive strategy with Africa*. Získáno 5. červen 2020, z <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020JC0004&from=FR>
- Evropská komise. (9. březen 2020). *Questions and Answers: Towards a Comprehensive Strategy with Africa*. Získáno 5. červen 2020, z https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_375
- Evropská komise. (2020). *What we've done so far*. Získáno 9. červenec 2020, z https://ec.europa.eu/eu-external-investment-plan/about-plan/progress_en#blending
- Evropská komise. (2020). *Zelená dohoda pro Evropu*. Získáno 6. listopad 2020, z https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_cs
- Evropská rada. (6. březen 2020). *Cotonou Agreement*. Získáno 16. duben 2020, z <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/cotonou-agreement/>
- Evropská Rada. (červen 2020). *Vztahy mezi EU a Afrikou*. Získáno 9. červenec 2020, z <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/eu-africa/>
- Evropská unie. (červen 2016). *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe; A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*. Získáno 10. duben 2020, z http://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf
- Evropská unie. (2018). *Evropská unie: co je a co dělá*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie.
- Evropská unie. (2018). *Ongoing implementation of the 'European Joint Cooperation Strategy with Ethiopia 2017-2020'*. Získáno 14. duben 2020, z <https://europa.eu/capacity4dev/joint-programming-tracker/ethiopia>

- Evropská unie. (2019). *An introduction to the European Union's International Cooperation and Development Policy*. Brusel: EU Publication Office.
- Evropský auditorický dvůr. (2019). Annual report on the activities funded by the 8th, 9th, 10th and 11th European Development Funds for the financial year 2018. *Úřední věstník Evropské unie* .
- Evropský parlament. (Listopad 2014). *European Development Fund*. Získáno 11. duben 2020, z <https://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-IDA-542140-European-Development-Fund-FINAL.pdf>
- Evropský parlament. (16. září 2016). EU Trust Fund for Africa: implications for development and humanitarian aid. *Official Journal of the European Union* .
- Federal Democratic Republic of Ethiopia. (2011). Ethiopia's Climate-Resilient Green Economy . Addis Abeba.
- Federal Democratic Republic of Ethiopia. (květen 2016). Growth and Transformation Plan II (GTP II). Addis Abeba: National Planning Commission.
- Germanwatch. (2021). *GLOBAL CLIMATE RISK INDEX 2021*. Získáno 6. červen 2021, z https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Global%20Climate%20Risk%20Index%202021_1_0.pdf Reliefweb.com:
- Huepers, A., Taddese, H. B., & Filippidis, F. T. (2018). European Union citizens' views on development assistance for developing countries, during the recent migrant crisis in Europe. *Globalization and Health*, stránky <https://globalizationandhealth.biomedcentral.com/track/pdf/10.1186/s12992-018-0378-1>.
- International Crisis Group. (20. březen 2019). *Bridging the Gap in the Nile Waters Dispute*. Získáno 26. říjen 2019, z <https://www.crisisgroup.org/africa/horn-africa/ethiopia/271-bridging-gap-nile-waters-dispute>

- Mezinárodní institut pro výzkum chovu hospodářských zvířat. (prosinec 2018). *Ethiopia partners identify gaps in gender in livestock research and options for farmers*. Získáno 22. květen 2020, z <https://www.ilri.org/news/ethiopia-partners-identify-gaps-gender-livestock-research-and-options-farmers>
- Mezinárodní institut pro výzkum chovu hospodářských zvířat. (29. březen 2019). *Project Inception Workshop Report*. Získáno 23. květen 2020, z https://cgspace.cgiar.org/bitstream/handle/10568/106192/heard_workshop.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Mezinárodní institut pro výzkum potravinových politik. (2018). *The evolving livestock sector in Ethiopia: Growth by heads, not by productivity*. Získáno 22. květen 2020, z <https://www.ifpri.org/publication/evolving-livestock-sector-ethiopia-growth-heads-not-productivity>
- MF ČR. (1. březen 2019). *Státní rozpočet 2019 v kostce*. Získáno 9. červenec 2020, z MF ČR: [file:///C:/Users/lenka.kostelecka/Downloads/Informacni-letak_2019_Statni-rozpocet-v-kostce_v1%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/lenka.kostelecka/Downloads/Informacni-letak_2019_Statni-rozpocet-v-kostce_v1%20(1).pdf)
- Ministerstvo financí ČR. (28. leden 2020). *Česká republika získala v roce 2019 z rozpočtu EU o 68,5 mld. Kč více, než zaplatila*. Získáno 19. duben 2020, z <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2020/ceska-republika-ziskala-v-roce-2019-z-ro-37294>
- National Indicative Programme for Ethiopia*. (2014). Získáno 15. duben 2020, z https://ec.europa.eu/international-partnerships/system/files/nip-ethiopia-20140619_en.pdf
- NEPAD. (2015). *Grand Ethiopian Renaissance Dam*. Získáno 2. listopad 2019, z <https://www.nepad.org/project/grand-ethiopian-renaissance-dam>
- OSN. (2018). *Turning promises into action: Gender equality in the 2030 Agenda for Sustainable Development*. Načteno z <https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2018/s>

dg-report-gender-equality-in-the-2030-agenda-for-sustainable-development-2018-en.pdf?la=en&vs=948

Pauling . (2019). *Responsible, Fruity Coffee Produced in Ethiopia*. Získáno 2. červen 2021, z <https://www.baristainstitute.com/behind-bean/responsible-fruity-coffee-produced-ethiopia>

Power Technology. (2019). *The Grand Renaissance Hydroelectric Project*. Získáno 5. září 2020, z <https://www.power-technology.com/projects/the-grand-renaissance-hydroelectric-project/>

Roast Magazine. (9. září 2019). *Ethiopia and the European Union Launch \$16.5 Million Coffee Project*. Získáno 21. květen 2020, z <https://dailycoffeenews.com/2019/09/09/ethiopia-and-the-european-union-launch-16-5-million-coffee-project/>

RTE. (30. říjen 2019). *Washington to host meeting on Ethiopia dam dispute*. Získáno 15. prosinec 2019, z <https://www.rte.ie/news/2019/1029/1087375-renaissance-dam/>

SIPRI. (7. únor 2019). *The need for an African Union Special Envoy for Climate Change and Security*. Získáno 15. prosinec 2019, z <https://www.sipri.org/commentary/essay/2019/need-african-union-special-envoy-climate-change-and-security>

Smlouva o Evropské unii. (7. červen 2016). Načteno z Úřední věstník Evropské unie: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:12016M021>

Světová banka. (2018). *Rural population (% of total population) in Ethiopia*. Získáno 9. květen 2020, z <https://data.worldbank.org/indicator/SP.RUR.TOTL.ZS?locations=ET>

Světová banka. (2019). *Population total - Ethiopia*. Získáno 9. květen 2020, z <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=ET>

- The Crisis Group. (17. říjen 2017). *Time to Reset African Union-European Union Relations*. Získáno 5. červen 2020, z <https://www.crisisgroup.org/africa/255-time-reset-african-union-european-union-relations>
- Tindemans, T., & Brems, D. (únor 2016). *Post-Cotonou: Preliminary positions of EU member states*. Získáno 9. červenec 2020, z ECDPM: <https://ecdpm.org/wp-content/uploads/BN87-Post-Cotonou-Positions-EU-Member-States-February-2016-ECDPM.pdf>
- UNHCR. (24. leden 2020). *UNHCR seeks support for refugees and hosts in Ethiopia*. Získáno 16. duben 2020, z <https://www.unhcr.org/news/briefing/2020/1/5e2ab8ec4/unhcr-seeks-support-refugees-hosts-ethiopia.html>
- United Nations. (2019). *Security Council Meetings 2019*. Získáno 15. prosinec 2019, z <http://research.un.org/en/docs/sc/quick/meetings/2019>
- Úřad pro publikace EU. (15. duben 2019). *Council Decision (EU) 2019/640 of 15 April 2019*. Získáno 19. květen 2020, z <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c9f0616a-6663-11e9-b6eb-01aa75ed71a1/language-en/format-HTML/source-116947776>
- USDA Foreign Agricultural Service . (25. květen 2019). *Ethiopia Coffee Annual Report*. Získáno 9. květen 2020, z https://apps.fas.usda.gov/newgainapi/api/report/downloadreportbyfilename?filename=Coffee%20Annual_Addis%20Ababa_Ethiopia_5-29-2019.pdf
- Voices of America. (24. říjen 2019). *Egypt, Ethiopia Follow Diplomatic Route Over River Nile Water-Sharing*. Získáno 26. říjen 2019, z <https://www.voanews.com/middle-east/egypt-ethiopia-follow-diplomatic-route-over-river-nile-water-sharing>

Zastoupení Evropské komise v Addis Abeba. (27. listopad 2018). Addendum No. 1 to the 11th EDF (2014 - 2020) National Indicative Programme. Addis Abeba.

Další prameny

Desta, M. (19. květen 2021). Interview with Mesere Desta. (L. Kostecká, Tazatel)

Novák, J. (31. květen 2021). Rozhovor s Jaromírem Novákem (Holistic Solutions). (L. Kostecká, Tazatel)

Pešková, L. (19. květen 2021). Rozhovor o pasteveckých společnostech v Etiopii. (L. Kostecká, Tazatel)

Shone, S. (27. květen 2021). Rozhovor se Solomonem Shone z BSCP. (L. Kostecká, Tazatel)

Tewodros, V. ř. (2. červen 2021). Rozhovor s Tewodrosem. (L. Kostecká, Tazatel)

Literatura

Alwood, G. (Srpen 2013). Gender mainstreaming and policy coherence for development: Unintended gender consequences and EU policy. *Women's Studies International Forum*, stránky 42-52.

Alwood, G. (2019). Gender Equality in European Development Policy in the time of Crisis. *Political Studies Review*, stránky 1-17.

Bekana, D. M. (20. červen 2019). Policies of Gender Equality in Ethiopia: The Transformative Perspective. *International Journal of Public Administration*.

Bodenstein, T., Faust, J., & Furness, M. (2017). European Union Development Policy: Collective Action in Times of Global Transformation and Domestic Crisis. *Development Policy Review*, 4, stránky 441--453.

- Bureau, J.-C., & Swinnen, J. (prosinec 2017). EU policies and global food security. *Global Food Security*.
- Dasgupta, S., Laplante, B., Wang, H., & Wheeler, D. (2002). Confronting the Environmental Kuznets Curve. *The Journal of Economic Perspectives*, .
- De Las Heras, B. P. (leden 2016). The European Union's external Policy on climate change adaptation: from conditionality-driven action to sustainable development. *REVISTA CATALANA DE DRET AMBIENTAL*.
- De Roeck, F. (2019). Governmentality and the climate-development nexus: The case of the EU Global Climate Change Alliance. *The Global Environmental Change*, stránky 160 - 167.
- Debusscher, P. (2013). Gender equality in European Union development policy: Incorporating women's voices or confirming hierarchies? *Africa focus*, 26(2), stránky 31-45.
- ECDPM. (květen 2020). EU Development Cooperation with Sub-Saharan Africa 2013-2018. Netherlands.
- Farrell, M. (2010). Bridging the Gap between EU, Mediterranean and Africa relations: Partnership, Governance and (Re)-evolving Relations. *L'Europe en formation*, stránky 169 - 191.
- Flint, A. (březen 2008). Marrying poverty alleviation and sustainable. *Journal of International Relations and Development*.
- Hendl, J. (1997). *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum.
- Käppeli, A., Gavas, M., Timmis, H., Clemens, M., Dempster, H., Gough, K., . . . Schnabel, L. (2019). *Building an EU - Africa Partnership of Equals: A Roadmap for the New European Leadership*. Washington DC: Center for Global Development.
- Kinati, W., & Mulema, A. A. (4. červenec 2019). Gender issues in livestock production systems in Ethiopia: A literature review. *Journal of Livestock Science* .

- Lund, M. S. (2008). *Conflict Prevention: Theory in Pursuit of Policy and Practice*. V B. a. col., *The SAGE Handbook of Conflict Resolution* (str. 704). SAGE Publications Ltd.
- Oliver, G. (březen 2011). From Colonialism to Partnership in Africa–Europe Relations? *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*.
- Sicurelli, D. (2016). *The European Union's Africa Policies: Norms, Interests and Impact*. Londýn: Routledge.
- Waisová, Š. (2015). *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích* . Praha: Portál .
- Wright, A. (červen 2020). Closing the Gender Gap: Women's Rights in Ethiopia and Mexico. *Global Majority E-Journal*, stránky 47-60 .

Přílohy

Příloha 1: DG DEVCO specific objectives for years 2016 - 2020

Main SDG reference	European Commission General Objective	DEVCO Specific Objective	Consensus on Development Theme	Global Initiatives
SDG 1	1. "EU as a Stronger Global Actor"	SPECIFIC OBJECTIVE 1: Act as a force for the implementation of the 2030 Agenda and work towards the implementation of the European Consensus for Development contributing to eradicating poverty by fostering sustainable economic, social and environmental development, addressing inequality and building resilience particularly of those populations living in the most vulnerable situations while leaving no one behind by increasingly using innovative financing mechanisms and working better together to foster stronger, more inclusive multi-stakeholder partnerships.	PARTNERSHIP	<ul style="list-style-type: none"> • European Consensus on Development • Joint Communication for renewed impetus of the Africa-EU Partnership • Communication "Strengthening the EU's partnership with Africa: Africa-Europe Alliance for Sustainable Investment and Jobs" • External Investment Plan • Action Plan on 'Financing Sustainable Growth'
SDG 2	1. "EU as a Stronger Global Actor"	SPECIFIC OBJECTIVE 2: Act from a rights-based approach and as a people's centred global actor with a view to end hunger and all forms of malnutrition.	PEOPLE	<ul style="list-style-type: none"> • Global Network against Food Crises
SDG 3,5,5	1. "EU as a Stronger Global Actor"	SPECIFIC OBJECTIVE 3: Act from a rights based approach and as a people's centred global actor with a view to improve access to water, sanitation and hygiene, to build up strong, good quality financially sustainable resilient health	PEOPLE	<ul style="list-style-type: none"> • Global Fund to fight AIDS, Tuberculosis, Malaria • GAVI, the Vaccine Alliance

		and social protection systems, to promote access to quality, accessible and affordable comprehensive sexual and reproductive health-care information and services including for family planning.		<ul style="list-style-type: none"> • Global Financing Facility • Flagship programme on building social protection floors for all • Gender Action Plan • UN-EU Spotlight Initiative
SDG 4,8	1. "EU as a Stronger Global Actor"	SPECIFIC OBJECTIVE 4: Act from a rights based approach and as a people's centred global actor with a view to support inclusive lifelong learning and equitable quality education and to promote the rights of children and young women and men.	PEOPLE	<ul style="list-style-type: none"> • Global Partnership on Education • Education Cannot Wait
SDG 5	1. "EU as a Stronger Global Actor"	SPECIFIC OBJECTIVE 5: Act from a rights based approach and as a people's centred global actor with a view to promote equality between men and women and boys and girls.	PEOPLE	<ul style="list-style-type: none"> • Gender Action Plan • UN-EU Spotlight Initiative
SDG 10	2. "Towards a New Policy on Migration"	SPECIFIC OBJECTIVE 6: Step up the efforts to address the root causes of irregular migration and forced displacement. Promote an improved governance of migration and refugee movements for safe, regular and well managed migration in all its aspects.	PEOPLE	<ul style="list-style-type: none"> • Support to the Global Compact on Migration • Support to the Global Compact on Refugees • Global Action against trafficking in persons and smuggling of migrants • Emergency Trust Fund for Africa (EUTF)
SDG 2, 6, 11, 12, 13, 14, 15	3. "A resilient Energy Union with	SPECIFIC OBJECTIVE 7: Act as a planet-oriented global actor and promote resilience, reduce climate	PLANET	<ul style="list-style-type: none"> • Global Climate Change Alliance Plus (GCCA+)

	a Forward looking Climate Change Policy"	risk, and contribute to reduce greenhouse gas emissions. Provide support to the conservation and sustainable management and use of natural resources, biodiversity and ecosystems. Promote sustainable agriculture and low carbon resource efficient circular economy.		<ul style="list-style-type: none"> • Global Covenant of Mayors • Biodiversity for life (B4Life) • FLEGT (Forest Law Enforcement, Governance and Trade) • Switch to Green
SDG 7	3. "A resilient Energy Union with a Forward looking Climate Change Policy"	SPECIFIC OBJECTIVE 8: Act as a planet-oriented global actor and work towards improving access to energy for all, and increased energy efficiency and renewable energy generation.	PLANET	<ul style="list-style-type: none"> • Africa Renewable Energy Initiative • (AREI) ElectriFI • Global Covenant of Mayors
SDG 8, 9	4. "A New Boost for Jobs, Growth and Investment"	SPECIFIC OBJECTIVE 9: Act as a global actor that fosters inclusive and sustainable growth and promote an economic transformation that creates decent jobs and increases productive capacity. Foster economic governance, business environments and the development of a digital economy. Contribute to scaling-up private and public investments, including addressing the MSME (micro, small and medium enterprises) financing gap	PROSPERITY	<ul style="list-style-type: none"> • European Fund for Sustainable Development EIP • Communication "Strengthening the EU's partnership with Africa: Africa-Europe Alliance for Sustainable Investment and Jobs" • Development Smart Innovation through Research in Agriculture (DeSIRA)
SDG 16	1. "EU as a Stronger Global Actor"	SPECIFIC OBJECTIVE 10: Act as a global actor that promotes and supports democracy, inclusive, transparent and credible elections, universal values of human rights for all, fair justice, including access to	PEACE	

		legal assistance. Develop effective partnerships with civil society aiming at strengthening an enabling environment.		
SDG 16	1. "EU as a Stronger Global Actor"	SPECIFIC OBJECTIVE 11: Act as a global actor that fosters peaceful, just, resilient and inclusive societies. Pursue efforts towards improved human security and democratic governance of the security sector, paying special attention to the countries in situation of fragility or affected by conflict.	PEACE	
SDG 16	1. "EU as a Stronger Global Actor"	SPECIFIC OBJECTIVE 12: Act as a global actor that addresses nuclear safety issues (EURATOM based actions) as well as specific global, trans-regional and emerging security threats, including among others chemical, biological, radiological and nuclear (CBRN) risks, terrorism and protection of critical infrastructure in third countries.	PEACE	
SDG 17	1. "EU as a Stronger Global Actor"	SPECIFIC OBJECTIVE 13: Act as a stronger supporter of governance in partner countries and support public sector capacity, public finance management, tax policy and administration, procurement, and fight against corruption.	PARTNERSHIP	<ul style="list-style-type: none"> • Implementation of the Collect More, Spend Better Action Plan